

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**R. P. Maximiliani Sandaei E Societate Iesv Doctoris
Theologi Architectura Christiana**

Sandaeus, Maximilianus

Coloniae Agrippinae, 1653

Pars II. Architecturae Christianae.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-46065](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-46065)

ARCHITECTURÆ
CHRISTIANÆ
P A R S II.

PROOEMIUM

ARCHITECTVS, vt non tantum ostendat ociosis spectatoribus ædificium aliquod regium, verum etiam doceat auidos suæ disciplinae, quomodo extructum sit, & simile posse construi. Primò, totam fabricam oculis & menti obijcit: eius materiam, partes, symmetrias & proportiones nominat vniuersim, ac sine his perfectam non esse molem edicit. Deinde, singula exponit. Et postquam disseruit, de materia, lapide, ligno, calce, arenâ. Edificij totius membra sigillatim, ac membrorum habitudines, angulorum, linearumque consensum explanat. Tum, vbi, quæ, quomodo iacienda fundamenta: quæ ratione substructiones stabilienda, quo pacto parietes erigendi, columnationes statuenda: quot contignationes, quæ in singulis, aula, conclauia, cubacula paranda edocet: Præterea, quæ formâ & modo tectum sit imponendum præscribit. In quâ parte, & cuius figura fenestra apertionesque aliæ, maximè verò princeps porta vbi-nam sit locanda accuratè demonstrat. Hæc enim omnia ad Architectonicæ Magistrum spectant, sicut etiam, arbitrari, deformare, præscribere, imperare. HAVD aliter mihi faciendum arbitrabar, qui initio ha-

Pars Secunda.

rum

FVNDAMENTA ÆDIFICII SPIRITVALIS. 25

rum commentationum dixi, me habiturum vos Auditores & Discipulos *Architecturæ Christianæ*, quos non conuenit esse solum spectatores ociosos *Domus Sapientiæ*, sed multo magis factores & Ædificatores. Itaq; Ædificium spirituale *Virtutum*, *Meritorum*que, cuius vos omnes esse fabros, officinatores, tandemq; *Architectos* desidero, vniuersim in superioribus proposui; deinde de materia, qua sunt virtutes *Christianæ*, satis multa disserui: post hæc, dispositionem, magnificentiam, elegantiam, & qua ad illa sunt necessaria, generali quadam ratione explicauit. Nunc incipiam particulatim singula Ædificij membra pertractare. Et à *Fundamento* quidem, qua prima pars est *Domus*, ducetur principium.

OPVSCVLVM IV.

FVNDAMENTA

Domus Sapientiæ

seu

Ædificij Spiritualis

SERMO I.

FIDES EST FVNDAMENTVM.

Domus Domini firmiter ædificata, benè fundata est supra firmam petram

AN & Quomodo Fides, secundum regulas *Architectonicæ*, dici possit *Fundamentum Ædificij Spirit-*
ARTI-

ARTICULUS I.

Pro Fide, quæ Fundamento, post exemplum, doctrinamq; Christi, stat consensus Doctorum Ecclesiæ.

CHRIſTUS Dominus toto vitæ mortalis tempore, & Architectum ipsemet agens Domus Sapientiæ, & Discipulos suos instruens, vt & ipsi essent boni Edificatores Edificij spiritualis, postquam faciendo ac docendo, opere & sermone, vniuersæque differendo, multa dixisset de Edificatione Regni cœlorum, Ecclesiæ, & Domus virtutum, in cuiuslibet anima; diuersis sermonibus egit, diuersis quoque operibus ostendit, ac præscripsit, singularum partium materiam, dimensionem, proportionemque ad ceteras; nunc hanc, nunc illam commendans virtutem, siue tanquam ad fundamentum, siue ad parietes, siue ad tectum pertinentem. In sermone aurem illo (a) longissimo, ideoque absolutissimo, quem habuit ad Discipulos, post vltimam cum ijs cœnam, de omnibus egit, differens de Fide, Spe, Caritate: prudentia, iustitia, temperantia, fortitudine, ad quas ceteræ reuocantur; sed præcipuè commendauit, & inculcauit ijs Fidem; vt crederent firmiter, quod ipse sit Filius DEI, Redemptor, Saluator: suam mortem pro mortalibus sponte obeundam, tum Resurrectionem, profectionem ad Patrem, & alios fidei articulos, ad quos stabiliendos toties ijs apparuit.

Ad Fidem spectant ista: *Vado ad eum, qui me misit: id est, ascendo ad Patrem: & nemo ex vobis interrogat me, quò vadis? nimirum, vt in fide huius articuli instruarur. Itē, illa: Ego veritatē dico vobis: Ego Magister sum fidei: veritate meâ infallibili nititur fides; in qua quia rudes adhuc*

(a) Ioan. XIII. IV. Ioan. XV. XVI.

adhuc estis, *expedit vobis vt ego vadam*. Sic enim veniet ad vos Paracletus, Doctor fidei Spiritus-Sanctus, qui docebit vos omnem veritatē, fide illustrans mentem & intelligentias vestras. Atque ita mentem cœlestis Magistri interpretati sunt fideles eius Discipuli Doctores Ecclesiæ, qui de Fide differunt, vt de Fundamento totius Ædificij Spiritualis, quod ex virtutibus, tanquam lapidibus exsurgit, Imprimis, S. Augustinus inter Architectos Morales peritus in paucis, sermone xxii. de verbis Apostoli, DOMVS DEI, inquit, *credendo*, (quod non fit, nisi Fide) *fundatur: sperando erigitur: diligendo perficitur*. Eius igitur sensu, Domus huius fundamentum est Fides. Quocirca idem libro xxii. de Ciuitate DEI, cap. 6. docet illius etiam Ciuitatis fundamentum esse Fidem. Magistum sequutus Beda, libello, quem scripsit de substantijs, asserit, Fidem esse Fundamentum omnium virtutum, & primam in corde. Quod intellige de virtutibus Christianis, & supernaturalibus, quæ pertinent ad Ædificationem Domus Spiritualis, & cœlestis, non Philosophicarum tantum ac naturalium, quæ terrenam, non cœlestem habitationem constituunt. Idem passim alij Patres pronuntiant. Clarissimè S. Ambrosius in psalm. xi. *FIDES virtutum omnium stabile Fundamentum est*. Et S. Chrysostomus Oratione, quam habuit de Fide, Spe, & Caritate, *Fides est origo iustitie, sanctitatis caput, deuotionis principium, Religionis Fundamentum. Nullus vnquam sine hac Dominum promeruit: nullus absque illa fastigium sublimitatis ascendit*.

FIDEM dum audis celebrari, vt Fundamentum, intellige Fidem veram, orthodoxam, Catholicam, quæ vt docet vos Catechismus, est Donum DEI, ac lumen,

aclumen, quo illustratus homo, firmiter assentitur omnibus, quæ DEVS reuelauit, & nobis per Ecclesiam credenda proposuit, siue scripta illa sint, siue non sint. Ea breuissimè vocari potest, *Fides Christi*: hanc enim Fundamentum esse, & non aliam, docet. Paulus Apostolus in priori ad Corinthios, III. vbi sic planè architectonicè differit Sapiens Architectus: *DEI ædificatio estis: Secundum gratiam DEI, quæ data est mihi, vt Sapiens Architectus Fundamentum posui: alius autem superædificat. Vnusquisque autem videat, quomodo superædificet. FUNDAMENTVM enim aliud nemo potest ponere, præter id, quod positum est, quod est CHRISTVS IESVS.* Pleriq; Græci Codices habent, *Qui est Christus: editio Romana, Quod est Christus, vt referat fundamentum.* Dum autem dicit Christum esse Fundamentum, intelligit, vt exponunt D. Chrysostomus, Theophylactus, & alij, *FIDEM CHRISTI*, seu in Christum IESVM Saluatorem, secundam doctrinam Evangelicam.

ARTICVLVS II.

FIDES

Quia Hypostasis, & Substantia rerum sperandarum, est Fundamentum ædificij Spiritualis.

FIDEM Fundamenti titulo exornasse Gentium Doctorem Paulum in celebri sua Fidei definitione, Hebræorum XI. haud ambigo. *Est Fides, inquit, sperandarum Substantia rerum.* Non me latet, distrahi Interpretes, dum coniecturis agunt, quidnam significauerit Apostolus, nomine *Substantia*, Græcè, *υπόστασις*. Nam quidam accipi putant *Substantiam* pro possessionibus & opibus. Quomodo legitimam suam designans, dicebat *filius*

filius prodigus, Lucæ xv. *Da mihi partem substantiæ, quæ me contingit.* Et pater diuisit filiis duobus substantiam. Sed ibi, vt Maldonatus obseruat, est *ἐστίας*, cuius vis eadem est, quæ *ὁπώρας*, ad significandū facultates tales quas etiā *τὸ ἄνθος*, & *τὰ ὁπώρα* nominant. Sic Actuū II. *Possessiones & substantias vendebant fideles, & diuidebant illa omnibus, prout cuiq; opus erat.* Et sanè nullæ sunt maiores diuitiæ, nulli thesauri, nulli honores nulla, nūdi huius maior est substantia, quàm FIDES CATHOLICA, quæ peccatores homines saluat, cæcos illuminat, infirmos curat: catechumenos baptizat, fideles iustificat, penitentes reparat, iustos augmentat, martyres coronat. Vt verè, pieq; perorat August. (a) Interpretationē tamen illam non esse genuinam, licet magnæ sint diuitiæ fidei, quidam asserunt: (b) quod nomen hypostasis non soleat accipi, vt Latinum Substantia: nihilominus bonus auctor Iacobus Valentia in Psal. xxxvi II. vers. 8. *Substantia mea apud te est*, hypostasim accipi etiam pro facultatibus adfirmat: quod non improbat in Græcis Latinisque doctissimus Ioannes Lorinus. Alij vsurpari existimant in descriptione illa fidei, Substantiam, pro *Essentiâ*, vt significantur, per Fidem res, quæ sperantur, & in se non subsistunt, iam esse; & subsistere: nimirum, in corde illius, qui credit, ac certas illas habet, non secus ac si re ipsa subsisterent, & in rerum natura essent. Quæ communis est Græcorum expositio: qui *ὁπώρας*, pro subsistentiâ positam volunt. Siquidem, quæ sunt in expectatione, quia nondum adsunt, neque apud nos existunt, videntur expertia subsistentiæ, quam illis fides quodam modo largitur: nam efficit, vt aliqua ratione existant, & sint præsentia, eo ipso quod credantur veræ, nec dubitari possit, fore aliquando præsentia. Nonnulli tamen ita interpretantur, *Est Substantia*, id est, inchoatio quædam speran-

(a) S. Aug. Ser. I. de Ver. Apost. (q) Ioan. Malder. 22. q. 4. ar. 1.

sperandarum omnium. Quod S. Thomas (a) insinuat. Multi (b) exponunt *substantiam*, ad eum modum, quo Philosophi in Logica agentes de prædicamento substantiæ: nempe, quod substat accidentibus. Vt velit Apostolus, à Fide ita dependere res sperandas, sicut à substantiâ.

VERVM lenissima, maximèq; ad Pauli Apostoli sensum videtur eorū explanatio, qui substantiæ nomine intelligunt fulcimentum, basim, Fundamentum. Quem admodum enim parietes constitui non possunt, nisi inædificentur fundamento, à quo fulciantur, & sustententur; ita in aliâ vitâ, nihil prorsus sperandū expectandum que relinquitur, nisi Fides omnē nostram spē, vt Fundamentum parietes, firmam reddat, atque stabiliat. Quare rectè D. Anselmus in epistolam ad Hebræos: Propriè dicitur Fides esse substantia sperandarum rerum, quoniam ijs substat. quid hoc est aliud, quàm, velut fundamentū ijs substerni? Ita videtur sumere idem nomen Apostolus ad Hebr. iii. 4. *Participes Christi effecti sumus, si tamen initium substantiæ eius, vsq; ad finem firmum retinemus.* Certè, pro *Substantia* Græcè est *ὑπόστασις*. Nec aliter accipiendum, quod est psalmo xxxviii. *Substantia mea apud Te est.* Vbi LXX. habent *ὑπόστασις*, & volunt indicari, DEVM esse Fundamentum, ac firmamentum nostrum, vt est psalmo xxvii. 3. *Dominus firmamentum meum & refugium meum.* Eodem modo, Psal. lxxviii. 3. *Infixus sum in limbo profundi, & non est Substantia, ὑπόστασις: hoc est, solidum Fundamentum, cui niti possim ac inhærere: denique, Psal. lxxxviii. 48. Memorare que mea substantia.* Hac ratione, Fidem dici substantiam D. Bernardus planè sentit; dum Sermone x. in psalmum, *Qui habitat*, ait, non magis possibile esse super inane pingere (hoc est) sine funda-

(a) 2. 2. quæst. 4. art. 1. (b) Valentia 21. dup. 1. q. 4. puncto 1.

fundamento, quàm non credita sperare. Fides igitur Fundamentum est Spei, & omnium virtutum subsequen-
 tium. Idem disputans contra Abailardum Hære-
 ticum Epistola cxc. *Non licet, inquit, tibi in fide putare (vi-
 delicet, arbitrari, ac opinari pro libitu) non hac illacq, va-
 gari per inania opinionum, per devia errorum.* Substantiæ no-
 mine aliquid tibi certum fixumq, præfigitur: certis clauderis fi-
 nibus, certis liminibus coarctaris. Et S Chrysoſtomus in illud
 secundæ ad Corinthios quarto, *Habentes eundem Spiritum
 fidei, Sicut, ait, planta absq; radice fructum non profert, ita absque
 FIDEI FVNDAMENTO, non prouenit sermo doctrine. Quem-
 admodum etiam membra tremula & languida, baculo deducen-
 te non permittuntur labi: sic animam nostram incertis ratiocina-
 tionibus circumactam, FIDES quouis baculo tutius SVSTI-
 NENS, & sustentans, suaq, vi reficiens summoperè firmat, nec
 sinit subuerti infirmas cogitationes sua virtutis præstantia corri-
 gens.*

AB hac FIDEI, quæ FVNDAMENTVM est DOMVS
 DEI, firmitate, ac CONSTANTIA, laudem habet, post
 ROMAM, inter omnes, non Imperij modò, sed penè
 Orbis vniuersi Vrbes COLONIA AGRIPPINA, de qua
 illud meritò cantatur:

Postquam FIDEM suscepisti

Ciuitas prænobilis,

Recidua non fuisti

Sed in FIDE stabilis.

vnde est ista perigraphæ Sigilli ciuici metropoleos

Sancta Colonia Romana Ecclesiæ

Fidelis filia.

De qua aliàs actum est à nobis, ageturque suo tempore
 copiosius, nunc hoc tantum subtexo, Maiores nostros,

Paris Secundæ.

R

viros,

viros laudatissimos posteris imposuisse necessitatem
nunquam deserendi virtutem illam, quæ auis ab auisque
laudem peperit apud omnes gentes, ad quas CON-
STANTIA in asserenda Fide Catholica Colonienſium
peruenit, sempiternam.

SERMO II.

FIDES

Cum Fundamento variè comparatur:

QVIA

Fidei cum Fundamento domus est Conuenientia
multiplex.

*Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id, quod possum
est, quod est Christus IESVS, I. Corint. III. II. id est,
Fides in Christum IESVM.*

ARTICULUS I.

PRIMA CONVENIENTIA

inter Fidem & Fundamentum est, esse Primum & Initium

QVOD in arbore est radix, in columna ba-
sis, in naui carina; quorum idcirco prima
debet esse cura, in plantando, statuendo,
fabricando, id in domo est Fundamen-
tum: quo benè ac feliciter iacto, cantari
potest Architectus,

Dimi-

Dimidium facti, qui benè cœpit, habet.

Quamobrem, cùm nobis, tanquam fabricatoribus, sit demandatum munus extruendæ DOMVS SAPIENTIÆ, quam demonstrauius esse ex virtutibus omnibus Christianis Basilicam, siue Habitationem regiam DIVINITATI incolendæ; ritè atque ordine à Fundamento incepimus, secundum Architecturæ regulam. Fundamentum autem Domus Sapientiæ probauius proxime esse Fidem, veram, supernaturalem, Christianam. Sed cùm in omnium ore versetur, Fidem Virtutum esse Fundamentum, non omnibus tamen æque nota est illius denominationis ratio. Quæ aliunde quàm ex Architectura peti nō potest: cuius ductum, dum sequimur,

PRIMA occurrit inter Fidem & Fundamentum conuenientia, quod quemadmodum Fundamentum, est domus pars prima, & initium, ita Virtutum fabrica initialem partem habeat Fidem, *Fides*, inquit S. Augustinus, *humana salutis initium. Sine hac nemo ad filiorum Dei consortium potest peruenire: quia sine ipsa nec in hoc seculo quisquā iustificationis gratiam consequitur, neque in futuro vitā possidebit aternam.* Ita loquitur Sermone xxxviii. de tempore. Et lib. i. de Agone Christiano cap. 13. *Fides est prima, quæ subiugat animam DEO: deinde, præcepta dat viuendi, quibus custoditur, Spes nostra firmatur.* Nec minus clarè D. Ambrosius, qui idcirco Fidem vocat radicem virtutum, qua caruisse Cain improbum asserit, lib. 2. de Cain & Abel. cap. 9. *Quid miraris, inquit, si pietatem non coluit, qui non agnouit Auctorem? Et idè doceris hac serie Scripturarum, Fidem esse radicem virtutum omnium. Vnde & Apostolus ait: Quia Fundamentum nostrum Christus est.* Ob hanc causam, Fidem actionis iustæ genitricem appellat Prosper lib. i. de Vocatione Gentium, *Fides ait, bonæ voluntatis, & iustæ actionis est genitrix.* FIDEM quoque Paulus Apostolus, primo loco

R 2

ponit

ponit inter virtutes Theologicas, vt reliquarum Funda-
 mentum I. ad Corinthios. *Nunc autem manent, Fides, Spes,
 Caritas.* Denique, ad Hebræos tertio Fidem nuncupat
initium Substantia, ἀρχὴ ὑπόστασις. Siquidē Fides est initium
 substantiæ nostræ, siue subsistentiæ Spiritualis, id est,
 nostræ iustificationis, quia fuimus diuinæ participes fa-
 cti naturæ, & inserti Christo: vt D. Chrysostom. Theo-
 dorerus, Theophylactus, Oecumenius. exponunt. Ne-
 que malè notat Maldonatus, (a) Fundamentum fidei
 vocari ab Apostolo ἀρχὴ ἰνῆτιον, quia cuiusque rei fun-
 damentum, in ea primum est, est que rei initium. Item
 appellari ὑπόστασις, id est, substantiam vel subsistentiam,
 qualis est totius domus fundamentum, quod substat
 omnibus, & in quo subsistunt omnia. Qui commentan-
 tur in Symbolum Fidei, inter quos Ruffinus, monent,
 primum eius verbum esse Credo, quo exprimitur ac-
 ctus Fidei, tanquam initium cunctorum, quæ requirun-
 tur ad salutem, & virtutum exercitationem. Hoc loco,
 inquit ille, fons & origo omnium bonorum ponitur,
 dum dicitur: Credo in Deum Patrem Omnipotentem.
 Sicut & Paulus Apostolus ad Hebræos scribens dicit:
 (a) *sine fide impossibile est placere D E O.* Quare primum
 omnium accedentem ad Dominum, oportet credere,
 quia est, & quod credentibus in se remunerator
 fit. Sed & Propheta (b) dicit: *Nisi credideritis;
 non intelligetis.*

ARTI-

(a) Ioa. Maldon. in Notis MS. in epist. ad Hebr. (b) Ad Hebræ. xi. 6.
 c) Isa. vii. 9.

ARTICVLVS II.

SECVN. CONVENIENTIA

*inter Fidem & Fundamentum est, quod sint prima,
inchoatione, non dignitate.*

FIDEM docent Theologi (a) esse Primam Virtutem inter Christianas, non quidem ordine dignitatis, vt contendunt hæretici; sed vt Fundamentum domus, quod dignitate reliquas ædificij partes non superat: est tamen prima inchoatione: prima secundum executionem, non secundum intentionem. Et sanè constat, Doctore Paulo, Caritatem maiorem prioremque esse Fide, si dignitatem spectes. *Nunc, inquit, manent, Fides, Spes, Caritas: maior autem horum est Caritas, 1. ad Corinth.* Loqui autem Apostolum, de dignitatis præstantia, & maiore excellentiæ, liquet ex capitis duodecimi extremis: *Adhuc excellentiorem viam vobis demonstro. quamnam illam? Supereminentem Scientia Caritatem, ad Ephesios III. ac proinde statim capite XIII. ad Corinth. longum textit sermonem; in quo declarat, Caritatis necessitatem, efficaciam, perpetuitatem, ac præcellentiam supra Fidem, & Spem reliquaque DEI dona. Ad Colossenses autem cap 3. hortatur: Super omnia autem Caritatem habete, quod est vinculum perfectionis.*

FIDES igitur est Prima Virtutum, vt Fundamentum in ædificio, origine, & vt loquimur in Scholis nostris, viâ generationis, quâ Fundamentum præcedit parietes, contignationes, tectum. Siquidem Fides ostendit finem supernaturalem vltimum, ad quem ceteræ virtutes Christianæ disponunt: hac autem Fidei notitia excita-

R 3 tur

(a) S. Thomas 22. q. 4. art. 7. Valentia dup. 3. Bannez q. 4. art. 7.

tur & propellitur homo ad reliquarum virtutum officia. Et quidem, ut nihil in naturalibus est volitum, nisi præcognitum, ita in supernaturalibus, nec speratur quicquam, nec amatur, nisi Fide prius creditum. Quocirca necesse est, aliquam Fidei functionem circa DEVM tempore, vel natura præcedere, ut aliarum virtutum officia ad vltimum finem disponant per meritum, id est, ut *Ædificium Spirituale* perficiant.

Vtitur ad idem probandum alio argumento S. Thomas, quo etiam confirmatur, Fidem esse Fundamentum respectu Caritatis, cui præsupponitur. Sic autem ratiocinatur. Fides prima est inter virtutes Theologicas: hæ autem sunt reliquis omnibus virtutibus priores. Itaque Fides absolutè est prior omnibus. Antecedens inde deducitur: quia cognitio vltimi finis, quæ pertinet ad Fidem, prior est actibus voluntatis, atque ideò Spei & Caritatis circa eundem vltimum finem. Quod autem virtutes Theologicae præcedant omnes alias, est satis euidens, quoniam occupantur circa vltimum finem, qui in agibilibus ceterorum omnium est principium.

ARTICULUS III.

TERTIA CONVENIENTIA

inter Fidem & Fundamentum est, quod vtrumque sit Primum, in genere causæ materialis.

EX eo, quod Fides sit *Prima Virtutum*, veluti Fundamentum domus, efficiunt Theologi, quod sit prima in genere materialis causæ. Et sanè Fides habet se, tanquam materia: quæ formarum est basis, quibus substernitur. Quare, ut se habet corpus respectu formæ ac
compo-

compositi, ita Fides caussaliter suam exercet, tum respectu aliarum virtutum sigillatim acceptarum, quibus substernitur, tum respectu totius Ædificij Spiritualis. Atque inde etiam accommodatè dicitur *ὑπόστασις*, Substantia, & substantia, nimirum, caussaliter, quæ æquè Fundamento ac materiæ conueniunt.

CVM igitur Fides inter virtutes sit omnium prima, non quia præstantissima, quod conuenit Caritati, sed quia fundamentum ac basis, vt materia inter causas, ac pes in corpore, carina in naui, optimum est consilium, ante omnia officia, quibus per diem vacandum; siue domi, siue foris; siue in curia siue in tribunali; siue in foro, siue in templo, siue in gymnasio, protestationem fidei emittere, & à vocolâ CREDO, cum suis appendicibus diem auspiciari. Nam Domus Sapientiæ, diligendo quidem perficitur, & sperando erigitur, sed credendo fundatur. Et, si in nobis ædificare volumus, tanquam Sapientes Architec̃ti, Ædificium Spirituale Virtutum, ponamus Fundamentum Fidei, firmum, stabile, inconcussum, immobile; Fidei Christianæ, orthodoxæ, Catholicæ, Fidei vniuersalis, Romanæ, Apostolicæ; Fidei Pontificiæ, Papisticæ, à quo nomine non abhorremus, cum sit Fidei saluificæ. Credamus firmiter, cōstanter, immobiliter omnia, quæ DEVS reuelauit, & nobis per Ecclesiam credenda proposuit, siue scripta illa sint, siue non sint. Sed imprimis credamus, quia DEVS est, & quia remunerator bonorum malorumque est, vbique bonus, vbique misericors, nec minus vbique iustus in seculorum secula.

R 4

ARTI-

ARTICULUS IV.

QUART. CONVENIENTIA

*inter Fidem & Fundamentum est, quod utrumque sit
Pars aedificij maxime firma.*

DE Fundamento hoc adeò certum est apud omnes, ut ponere, iacere, agere, constituere fundamentum, idem sit, quod firmare rem aliquam ac stabilire, fundatam esse, idem, quod stabilitam. Eleganter Quintilianus, *Fundatam patèrnis auitisq; opibus domum exhaurit.* Hinc supra Fundamentum, tanquam rem firmissimam stabiliri dicimur. Id ipsum autem Fidei præcipuè inter omnes virtutes adscribitur. Eius proprium decus est firmitas, constantia, stabilitas. Tantæ firmitatis est FIDES CHRISTIANA, quam Fundamentum esse Aedificij Spiritualis probauimus, ut suis nixa viribus ne quidem ex infantium, puerorum, puellarumque, & imbecillium animis vlllo tormentorum, quamuis immanissimorum genere effundari potuerit. Præclare Clemens Alexandrinus, libro 2. Strom. *Qui ex Fide conuiuari instituerit, is ad diuinorum verborum susceptionem firmus est, ac stabilis: ut quod iudicium, quod bona nititur ratione, nempe, Fidem habeat.*

Certus sum, clamat Apostolus, *quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque Principatus, neque Virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura poterit nos separare à Caritate DEI, quæ est in Christo IESU Domino nostro, ad Roma. VIII.* Vnde tanta certitudine firmus, nisi ex Fidei firmitate, inquit S. Hieronymus in cap. I. Epist. ad Galat. Hinc tam illustria in prioribus seculis, paruulorum etiam, & adolescen-

lescentium martyria: nimirum, hærebat in ijs tenacissimè Spirituales ædificij Fundamentum Fides. Innumera huius rei exempla proferri possent ex historia Ecclesiastica, quæ talibus scætet.

ARIVS Antoninus, quàm persequeretur instanter in Asia fideles, omnes vnius Ciuitatis Christiani ante tribunalia se manu facta obtulerunt, vt refert antiquissimus auctor Tertullianus. (a) Diocletiani tempore, quum natalis dies Christi festiua adesset, viginti millia Christianorum, in templo à Tyranno conclusi, igne conflagrare maluerunt, quàm tantillum, Christianæ Fidei stabilitate deflectere: quod scribit Nicephorus. MISSIS vulgaribus alijs, exemplum hic subtexo illustre & admirandum de ciuis Colonienfis filio IO ANNE, cognomen latet. Id merito aureis exaratum litteris, vtraque lingua in tabella appendi deberet in templis, vt haberetur honos à Colonienfis Martyri Colonienfi, hæctenus apud nos neglecto, quia ignoto. Historiam narrat Ioannes Petrus Maffeus rerum Indicarum scriptor, qui agens de conuersionibus ad fidem, à Gasparo Borzæo factis Armuziæ: *Misti, inquit, varijs è nationibus ad eñ desertores ac transfuga nec non schismatici ventitabant. Ab assini Armenij, Georgiani: & ex Europa non pauci, quos ille per summam lenitatem, ereptis opinionum erroribus, solemnii ritu expiatis restituebat Ecclesiæ.*

» Ex ijs vnus IO ANNES in ipso conatu Casparis ad-
 » eundi præclarū Martyrij decus tulit. Germanus erat
 » genere, in vrbe COLONIA natus, patre admodū locu-
 » plere, annumque iam decimum in oppido Turca-
 » rū Califa non longè ab Armuzianis finibus, pro Ma-
 » hometano se gerebat, tormētarij pulueris artifex; at-
 » que ob hoc ipsum genti percarus. Is audito Casparis

R 5 nomi-

(a) Ter. ad Scapulam. (b) Nicephor. lib. vi. cap. 7.

» nomine, rebusque ijs, quæ Armuziæ gerebantur, ab
 » impio ministerio, ad famulatum Christi, si Caspar
 » adiuuaret, quam primum redire constituit. Id quo si-
 » ne arbitris fieret, in atramenti librarij difficultate
 » sulphureum diluit puluerem: ex eo diluto litteras ad
 » Casparem, vna eademque sententia, Latino Belgico,
 » Francoque sermone, conscribit: vehementer optare
 » se, modò apud Lusitanos tutò liceat commorari, & à
 » Caspare fidem accipiat, Armuziam venire, & Chri-
 » sto Domino, per Sacramentum pœnitentiæ satisfacere.
 » cere. Eo nuncio lætus Caspar extemplò rescribit, fi-
 » denter accedat, sibi, ac Lusitanis aduentum ipsius gra-
 » tissimum fore. Hæc epistola, incertum, cuius fraude,
 » qui perferendam acceperat, an alio quo casu ab Ca-
 » lifano præfecto intercepta, Ioannis consilium prodit.
 » dit. Confestim à Turcis de ipsius religione quaeritum.
 » Ille verò sese intrepidè Christianum fateri, atque ad
 » omnia tormenta, necemque pro Christi nomine
 » promptum ostendere. Inde furcibus Mahometanis
 » scedè laniatus atque dissectus, ad vltimum vsque spi-
 » ritum, in VERÆ FIDELI Confessione permansit. Ca-
 » put abscissum, & prælongo infixum hastili Turcæ in
 » arcis mœnibus posuere. Haud ita multo post Lusita-
 » na classis Armuziam tenuit: millia duo circiter homi-
 » num ea classe vehebantur: eius turbæ totius animo-
 » rum sordes Caspar eluit solus, quod Sacerdotes per
 » eos dies omnes in morbum incidissent. Inde placato
 » DEO Lusitanus ardentior ad Califanum littus accessit,
 » ac repentina exscensione oppidum cepit ac diripuit.
 » Inter dirptionem Casparis epistola apud Præfectum
 » reperta eo argumento de Ioannis nece cognitum est:
 » refixum extemplò caput, Armuziamque accuratè transmissum,
 » Caspar cum Psalmodia & laudatione per honorificè condidit.

Hvte

HVIC adiungi posset aliud de Equite Bonnensi fide constantissimo, ob quam firmitatem rarum illum subijisse martyrium scribit Antonius Vasconcellus pro de Regibus Lusitaniæ, qui nominat illum HENRICVM, Germanum, natum Bonauillæ (nos Bonnam vicimus) quattuor à Colonia Agrippina leucis aduerso Rheno distitâ ciuitate: additque luculenta aliquot miracula, quibus DEVS fidelissimi sui Militis in fide constantiam probauit, vt fecit per orbem vniuersum in scripturis Euangelij sui testibus ac propugnatoribus. Quare rectissime Lactantius hunc in modum argumentatur: *lib. v. cap. 13. Cùm ab ortu Solis vsque ad occasum, & omnis sexus, & omnis ætas, & gens & regio, vni is ac paribus amentis DEO seruiant: eadem sit vbique patientia, idem contemptus mortis, intelligere debuerunt, aliquid in ea esse rationis, quod non sine causa vsque ad mortem defendebatur: aliquid FVNDAMENTI, ac Soliditatis quod eam religionem non tantum iniurijs ac vexatione non soluat, sed augeat semper, ac faciat FIRMIOREM.* Hæc tñ mitas fundamentalis in Fide, eo etiam confirmatur, quod quamuis plurimi facile omni flagitiorum genere se inquinant, horum tamen comparatione sint pauci, qui fidem eiurent, si semel bene instituti sint Adde, reperiri plerosque, qui vitam mallent exponere tum periculo, tum exitio, quàm fidei aliquid contrarium asserere: licet penè quotidie contra castitatem, caritatem, temperantiam, similesque virtutes gravissimè delinquant. Quo fit, vt spirituales virtutum Christianarum fabricã facile deiciant, fundamentum tamen retineant: nimirum, hoc Ædificij pars est, ceteris omnibus firmior, ac proinde difficillimè mobilis.

Huius rei causam hanc adsignant Theologi, (a) quod Fides certior sit omni alia cognitione naturali: quare

(a) S. Thomas 2. 2. q. 4. art. 8. (b) 1. ad Corinth. 11. (c) Petri 2. 1.

quare ita firmiter animo hæret, vt auelli, nisi sum-
 nequeat. Certior est Fides, quàm scientia etiam de-
 stratiua Philosophorum: quoniã per fidẽ participat
 cognitionem, quã DEVS res cognoscit: & assensum
 nititur certitudine, ac infallibilitate DEI cognoscere.
 Idcirco Fides dicitur DEI Sapiẽtia. *Fides vestra*, inquit
 Iulius Apostolus, (a) *non sit in Sapiẽtia hominũ, sed in*
 DEI: *Sapiẽtiam loquimur inter perfectos: Sapiẽtiam verò*
huius seculi, neq; principiu huius seculi, qui destruuntur, sed
loquimur DEI Sapiẽtiam. Habemus, ait fidei magister Petrus
 (b) *firmiorem propheticum sermonem: firmiorem habet*
habituẽ quam sit omnis scientifica ratiocinatio. Est
 certior, quàm sit principiorum habitus: quo ratiocinatur
 homine, quippe innato, nihil videtur esse posse certius
 nihil firmitus. Est certior, quàm experientia sensuum
 verè dixerit Augustinus: (c) *Facilius dubitarem videtur*
quàm non esse veritatem, quæ per ea, quæ facta sunt, in
conspicitur. Et non erat prorsus vnde dubitarem. Sensus enim
 & fascinari potest: non ita Fides. Quare rectè Dionysius
 (d) *Areopagita securè pronunciat: Eum, qui in veritate*
dit iuxta Scripturæ fidem, nihil remouebit à veræ fidei auctore
quo constantiam immobilis atque immutabilis idem in veritate
bit. Nouit enim penitus is, qui veritati coniunctus est, quàm
se habeat, etiamsi plures illum corripiant, quasi a mente in
se factum. Et S. Basilius in epistola ad Gregorium Nanzianzen-
 num fratrem: *Quemadmodum in eis, quæ oculis apparent*
tior videtur experientia, quàm ratio causæ; sic in sublimibus
matibus potior est ratiocinationum comprehensio ipsa Fidei
 rum Concione in Psal. cxv. *Fides præeat, ac ducat sermone*
 DEO, & non demonstratio. *Fides supra rationales methodos*
num ad assensum trahens. Seuerè autem S. Chrysostomus
 ta pronunciat homil. XII. in Epist. ad Hebræos: *Fides*

(a) 1. ad Corin. II. (b) Petri 2. I. (c) Aug. lib. VII, Confess.
 (d) S. Dionys. lib. VI, de nom. diuini.

potest nisi cum circa ea, quæ videntur nequaquam oculis, am-
 quam circa ea, quæ sic videntur certitudinem quis habuerit,
 oinde firmitus eis adheret.

Vis scire, clamat S. Hieronymus ad Pammachium scri-
 ptus. quantus sit ardor benè credentium? audi Apostolum
 nos aut Angelus de cælo aliter euangelizauerit vobis, anathe-
 sit. Et in cap. i. epistolæ ad Galatas: Apostolus firmitatem
 sua ostendit, dicens: Scio, quia neque mors, neque vita pote-
 nos separare. Quæ si vera sunt, consequitur: Firmiorem
 fidem persuasione hæreticorum, quamuis, vsque ad
 iram feralem, & in ipso rogo, inter flammæ pertina-
 cissimâ, quippe fallaci. Denique, nec illud omittendum,
 maius aliquid dici non potest: æquè certam esse Fi-
 dem Christianam, ac Visionem beatam, si causam spe-
 ctes. Est enim vtrobique, Veritas prima reuelans, licet
 in Fide claritas, & euidencia.

ARTICULUS V.

QVINT. CONVENIENTIA

inter Fidem & Fundamentum est, quod neutrum nutare possit,
 absque periculo interitus ædificij.

QVONIAM Fundamentum esse debet firmissimum,
 nihil tam est noxium ædificio, quàm si illud nutet,
 aciliet, commoueatur: id si contingat, facillimè tota
 corruit fabrica. Vt videre est cum terræ motu concuti-
 untur fundamenta ædium. Quod euenit in Calabria
 ante annos aliquot, vbi non tantum plurimæ domus,
 palatia & templa prostrata, sed oppidorum pars maxi-
 ma diruta, immò alicubi Vrbs funditus euersa cum
 ciui-

(2) Julius Casar Recupitius lib. de Terra motu Calabria.

ciuibus exitium habuit, vbique terrarum publice
 deflendum. Sed multo magis est exitiosum ædifici-
 rituali, quàm materiali, si fundamentum eius
 Nam si uel minimum concutatur Fides, quod fidei
 tatione deliberatâ, & ipsa dissipatur, & totum
 mus concidit. Dixi, *dubitatione deliberatâ*,
 modo intelligendum illud, & explicandum,
 est in Cap. *Dubius*, (a) de hæreticis: *Dubiũ in fide est
 lem*. Quam primum enim quis voluntariè ac pertinaciter
 ter de fidei rebus hæsitat, eo ipso est hæreticus: qui
 præstat assensum quem debet, siquidẽ Fides est
 sus verus ac certus; quem non habet, qui voluntariè
 pertinaciter ambigit. Non est tamen contraria Fidei
 illam concutiat) hæsitatio aliqua inuoluntaria, ac
 liberata, quæ oriri solet, ex infirmitate naturalitè
 cæcus, dum supra se per fidem rapitur: quare per
 nec fundamentũ titubat, nec parietes nutare incipit.

AT QUÆ ita Fidei nostræ Magistri, Doctores Eccl[esi]e
 tradiderunt. Clarissimè S. Basilius, Oratione de ver-
 pia fide: *Est Fides, inquit, eorum quæ dicta sunt assentiens
 batio, sine vlla hesitatione* (intellige, deliberatâ. S. Chry-
 stomus, Sermone de Fide, Spe, & Caritate: *Fides
 nocens ac pura credulitas. Hac excludit dubia, tenet certa,
 sa consignat. Hanc qui tenet, felix, qui deseruit, est miser*. S. Ba-
 nardus epistola ad Innocentium, 190. *Abst, vt putetur
 fide, vel spe nostra aliquid dubia estimatione pendulum,
 magis totum, quod in ea est, certa ac solida veritate sub
 oraculis & miraculis & diuinitus persuasum. Testimonia
 dibilia sunt nimis*. Ob hanc causam S. Leo Papa, Fidei
 Christianam *Inconcussam* vocat, monens, Sermone de
 Natiui. vt vnitati fidei inconcussis mentibus inhaerere
 mus.

(a) S. Antonin. p. 3. tit. 22. cap. 5. 3. 50. Turrecr. in Sum. de Eccl[esi]a
 4. p. 2. cap. 18. Can. lib. XII. de loc. c. 9. Azor T. 1. lib. 8. cap. 9. 9.
 Bannex 2. 2. q. 4. art 8.

ARTICVLVS VI.

SEXTA CONVENIENTIA

*inter Fidem & Fundamentum, quod vtrumque lateat:
neutrum videatur.*

FVNDAMENTVM pars est domus oculis subducta: CUM enim imum sit, absconditur in terrâ. Et hoc Fidei Christianæ ἀναλόγως conuenit. Fides nostra neque videt, neque videtur Non videt, quia oculis caeca, obicura, & ineuidens. Fides est argumentum, ἐλεγχος, demonstratio, conuictio, rerum non apparentium, ad Hebræos XI. id est, quæ non videtur. Beati enim qui non viderunt, & crediderunt, Ioannis XX. vnde est illud quæsitum & responsum S. Augustini: (a) *Quid est fides: credere quod non vides.* Nec videtur Fides: haud magis, quàm fundamentum terra obrutum: latet enim in anima, & ita latet, vt neque manibus tangi, neque oculis cerni, neq; vllis sensibus cognosci possit, aut scientia aliqua clara ac euidenti inuestigari. Existimo enim, certum quæ arbitror, (b) imprimis, fidelem ipsum cognitione manifesta & manifestante non posse cognoscere, absque reuelatione diuina, an habeat fidem supernaturalem à Deo sibi infusam, quæ sit Ædificij Spiritualis stabile fundamentum: alioqui cognosceret euidenter se habere, vel habuisse aliquando gratiam, quod non est euident, neque omninò infallibiliter certum. Deinde non posse etiam clarè & manifestè cognoscere, quod habeat assensum supernaturalem fidei propter auctoritatē diuinam, qualis ad fundamenti rationē spectat.

(a) S. August. tract. 4. in Ioan. Hom. 32. ex 50. (b) S. Tho. 2. 2. q. 1. art. 4. & 5. Bellar. lib. 3. de Iustit. cap. 4. 5. 6. 7. Alvarez lib. 5. de auxili. dup. 42.

spectat. Potest tamen eius habere notitiam obscuram, & theologiam, quæ dubitationem excludat, non tamen formidinem, ut in Exercitationibus Scholasticis probauimus. Nimirum, Fides, quia Fundamentum Domus Sapientiæ, in abdito latere debet, nec in oculos per cognitionem claram incurrere.

Si Fides, inquit S. Basil. in Pl. 115. est ὑπόστασις, substantia, subsistētia, basis earū, quæ sperantur rerū, & eorum, quæ non vidētur ἐλεγχος, argumentū, cōuinctio, ne mihi tu curiosus, anxiusq; cōtendas videre, quæ longiore seposita sunt interuallo: ne, quæ speras te olim consequiturū, in ambiguū reuoces, dubiamque partem, quod ad ea nondum potueris certa (id est, clara) cognitione pertingere. Sed illud ipsum quod tam obscurum est, ita animum verè credentis afficit, ut claritatem notitiæ non requirat, ad inconcussam Fide stabilitatē, nec videre desideret, quod fide credit. Cuius rei illustre exemplum fuit in Comite ELZEARIO (a) Gallo, quem viræ Scriptor ita loquentem ad vxorem suam, cum qua virginitatem communi consensu seruārat, inducit: Ecce Daphina, si Magistēr Franciscus Maronis (erat id celebris professor Theologiæ Parisijs) qui in præcipuis Christiani orbis Theologis numeratur, estque in fide benè instructus ac firmus; itemque F. Ioannes Iuliani Confessarius noster illuminata fidē, & vitæ sanctitate clarus venirent ad me, dicerentque vno animo, Fidem nostram falsam esse, meque hæctenus in magno errore vixisse, ac fuisse deceptum: Pontificem & Cardinales velle fidem mutare, idque etiam pariter totus clamaret orbis, equidem non deficerem vlla in parte ab illa fide, quam mihi D E V S ostendit, etiam si ea causa mihi mille mortes oppetendæ essent. Quis credat, tam benè fundatum in fide, optasse videre cōtra
funda=

(a) Vita Sūr. 27. Septem. cap. 29.

fundamenti rationem, quæ sub fide latent abdita?

ERAT eius mentis haud dubiè Elzearius, cuius Rex Christianissimus LVDOVICVS, (a) cui nulla erat cupido, quæ tot alios inflammabat, cernendi in Hostia consecrata, puerili specie Christum: nam credebat firmitus Christi realè præsentiam sub sacramentalibus exuijs, quam si sensibus vsurpasset. Huc etiam spectat narratio Clementis Romani libro 1. recognitionum. Is cum Petrum Apostolum de fide in Christum differentem audiuiisset: Deo gratias ago; inquebat, quia, vt
 „ instructus sum. Accertò scias Petre, fieri non posse,
 „ vt dubitè de his, quæ ex te audiui de Christo Propheta
 „ etiam si aliter doceres; & me in aliam fidem transfer-
 „ re conareris. Hoc enim mihi certum est, eum qui do-
 „ ctrinam hanc de vero Propheta acceperit, non posse
 „ de hac veritate ultra dubitare. Ad hæc Petrus:
 „ gratias ago DEO, & pro salute tua, & pro quiete mea.
 „ Valdè enim delector, quia intellexisse te video, quan-
 „ ta sit Christianæ virtutis magnitudo; & in eo, quod
 „ ais, me, si ipse cupiam quod absit, non posse te trans-
 „ uertere in aliam fidem. Utinam fidelium omnium ea-
 „ dem esset firmitas ac constantia!

ARTICULUS VII.

SEPTIMA CONVENIENT:

*inter Fidem & Fundamentum, quod utrumque esse
 possit, sine Ædificio, quod superstruitur: non
 vicissim, hoc sine illis.*

FVNDAMENTVM, quia prima domus pars, consistere
 potest sine parietibus; tecto; membrisque alijs
 Secunda par. S Ædifi-

(a) S. Ludouicus. 25. Augusti in vita.

ædificium integrantibus; non tamen hæc sine fundamento, quod substruitur. Haud secus, Fides, quam supernaturalis & diuina perstare potest in homine, licet defectum sit Caritatis tectum, & conciderint Spectantes parietes. Fit enim non rarò, vt fidelis Christianus letiferum aliquod peccatum committat, quo statim Ædificium spirituale dissoluitur, tectum caritatis labitur, parietes ex virtutibus, tanquam lapidibus calce gratia connexis erecti concidunt: quod non tantum de Theologicis Fidei antea coniunctis, sed etiam de moralibus infusis intelligendum est, quæ gratia sanctificante, cum Caritate ablatâ, momento euanescent: manet tamen Fundamentum Domus Sapientiæ, Fides, quod non in infidelitatis, hæresis-ue palis & rastris, ex animæ solo eruitur & dissipatur.

Hoc est, quod Catholici contra nouatores, Lutherum, Calvinum & horum affectas, qui pertinaciter negant, veram Fidem à Caritate posse separari, profiterentur, & vnanimiter asserunt, illam à caritate alijsque virtutibus infusis sæpenumero seiunctam in animo consistere. Quod omninò certum est, æquè, ac fundamentum hæere sine superstructione. quis hoc neget, nisi ignorantissimus ædificator? Et quid clarius illo Ioannis Euangelistæ testimonio? *Multi ex principibus crediderunt in illum CHRISTVM) sed non audebant illum confiteri, ne extra Synagogam eijcerentur: dilexerunt enim gloriam hominum magis quam gloriam DEI.* vbi monet accuratus interpretæ Maldonatus: (a) colligi ex eo loco contra novos hæreticos, posse nos veram habere fidem sine caritate: illi enim principes, qui in Christum credebant, veram habebant fidem, alioqui non dixisset Euangelista, illos credi-

(a) Ioan. xii. 43. (b) Maldonat. (c) Bellar. lib. i. de Justif. cap. 15. in argum. 1.

didisse; tamen caritatem non habebant: quam si habuissent, confessi eum fuissent, nec dilexissent magis gloriam hominum, quam Dei.

Ad idem facit illa Apostoli hypothetica i. ad Corinth. XI. Si habuero omnem fidem, ita ut montes transfraem, caritatem autem non habuero, nihil sum. Quo loco, per omnem fidem. Origenes, quem laudat ibi Benedictus Justinianus, intelligit fidem perfectam, solidam, integram, omnibus numeris absolutam. Alii, omnis generis fidem, nempe, non miraculorum tantum, quæ est gratia gratis data, & cum fiducia ferè coincidit, sed & fidem Theologicam, de qua Paulus ibidem vers. XII. Nunc autem manent. fides, spes, caritas. quod bene ad rem hanc perpendit Gregorius de Valentia, (a) & premit Rober. Bellarminus. Quod etiam satis insinuat S. Jacobus in Epist. cap. secundo. vbi, Fides, inquit, si non habeat opera mortuæ est in semetipsa; comparans fidem sine caritate, corpori sine vita & spiritu, quod licet verum sit corpus, mortuum est tamen, & cadaver. Quare bene Tridentinum Sessione VI. capite VII. docet, Fidem, nisi ad eam spes accedat, & caritas, neque unire perfectè hominem Christo, neque corporis eius vivum membrum efficere. Quæ ratione verissimè dicitur: Fidem sine operibus mortuam, & otiosam esse. Et, in Christo JESU, neque circumcisionem aliquid valere, neque præputium; sed Fidem, qua per caritatem operatur. Deinde ead. Sessione cap. XV. ita pronunciat: Adversus hominum quorundam callida ingenia, qui per dulces sermones, & benedictiones seducunt corda innocentium. asserendum est: non modo infidelitate, per quam & ipsa Fides amittitur, sed etiam quocumq; alio mortali peccato, quamvis non amittatur Fides, acceptam justificationis gratiam amitti: divina legis doctrinam de-

S 2

fen-

(a) Valen. 22. disp. 1. q. 4. p. 4. (b) Bell. lib. 1. de Just. cap. 11. arg. 15.
(c) Galat. 5. & 6. Cap. circumcisio de pœnit. dist. 2. [d] Rom. XVI.

sendendo. Quæ à Regno DEI non solum infideles excludit, sed & fideles quoque, fornicarios, adulteros, molles, masculorum concubitores, fures, avaros, ebriosos, maledicos, rapaces, ceterosque omnes, qui lethalia committunt peccata; à quibus cum divina gratia adjumento abstinere possunt, & pro quibus à Christi gratia separantur. Tandem definit Sacra Synodus Sessione vi. Si quis dixerit, amissa per peccatum gratia simul & Fidem semper amitti. Aut, Fidem quæ remanet non esse veram Fidem, licet non sit viva. Aut eum qui Fidem sine caritate habet, non esse Christianum, anathema sit.

FUIT hæc semper antiquissimorum Patrum doctrina. Inter quos S. Chrysostomus in Psalmum xlii. ad vers. i. Non est qui faciat bonum, non est usque ad unum, ita scribit. Ab ultimo paupere usque ad eum, qui rerum potitur, universus mundus egrotat. Sed illi quidem nec Fidem, nec rectam habent vitam: isti verò, veram habent Fidem, sed vitam rectam non habent. Dum consentientur se scire, factis autem negant. De Deo splendè loquuntur, & veluti tuba canunt: in bene faciendo dormitant. Categoricè S. Augustinus lib. xv. de Trinitate Cap. 18. Sine Caritate Fides potest esse, si d non prodesse. Eiusdem est illud præfatione in Psalm. xxxi. Si fides sine dilectione sit, sine opere erit. Ne autem multa cogites de opere fidei, addi illi spem, & dilectionem: & noli cogitare, quid opereris, ipsa dilectio vacare non potest. Et lib. vi. contra Julianum cap. 117. Qui rectè amat, procul dubio rectè credit & sperat: qui verò non amat, inaniter credit, etiamsi sint vera, quæ credit. Ad idem declarandum S. Ambrosius utitur Fundamenti nomine. libro secundo de offic. cap. 2. dicens, reperiri qui habet vitam æternam Fidei, quia in illo Fundamentum est bonum: sed requiri ut habeat etiam bona facta; quia vir justus & dictis & rebus probatur. Nam si exercitatus sit in sermonibus, & d. si liosus in operibus, prudentiam suam factis repellit.

Et

(a) 1. Timoth. 1. (b) 1. Corin. 6.

Et gravius est scire quid facias: nec fecisse quod faciendum cognoveris. Quibus ostendit, Fidem à bonis operibus, aliisque virtutibus, & caritate, vt fundamentum à ceteris domus partibus, sepatatam esse posse. Idem in Psalm. 1. exponens versiculum quintum: *Ideo non resurgent impii in iudicio, neque peccatores in concilio justorum*, tres distinguit ordines iudicandorum. *Primus* est justorum, qui fundamentum fidei habent, ac reliquarum virtutum structuram. *Secundus*, impiorum, in quibus nec Fides, nec virtutum opera. *Tertius*, peccatorum, in quibus fundamentum fidei, sed tecti orbitas, id est, caritatis. Quos alia metaphorâ describit S. Gregorius homilia xxxviii. in Evang. dicens, multos habere fidem, sed carere veste nuptiali, nempe, caritate, atque idcirco à nuptiali convivio eici. Similia habent S. Irenæus, (a) Cyprianus, (b) & alii PP. Nec ratio aliud suggerit, cum constet, caritate nã constitutionem fidei neutiquam pertinere, ac proinde, facile ab illa sejungi posse: maxime cum fides caritate sit prior, ut imperfectum, quod perfectiori substernitur. Quamvis ergo Caritas nequeat esse sine fide, Fides tamen sine caritate consistit. Sicut ædificium non perstat sine fundamento, sed manet sine ædificio integrum fundamentum. Est autem Fides spiritualis substructionis fundamentum, ac propterea, sine illa, neque Spes, neque Caritas locum habere possunt, neque absque Fide quicquã

DEO probari.

OS OS
S 3

SERMO

(a) lib. 4. cap. 25. (b) Serm. de zelo & livore.

S E R M O III.

FIDES

Informis & Formata.

Vtra sit Fundamentum Aedificii Spiritualis.

Fundamentum aliud nemo potest ponere, prater id, quod positum est, quod est Christus JESUS, id est, Fides in Christum JESUM, I. CORIN. III.

ARTICULUS I.

FIDES

An & Quomodo fiat Formata? vel sit Informis?

ERITO scite iteris, An Fundamentum Spiritualis, atque Christiani ex virtutibus con-
surgentis Aedificii, sit solum illa Fides, quae
Caritati est conjuncta, qualis reperitur
tantum in hominibus justis, & divina gra-
tia donatis? An verò etiam illa, quae à Caritate avulsa est,
& manet in peccatoribus fidelibus, gratia recedente?
Priorem vocant Theologi Fidem formatam, quoniam
fides à caritate, tanquam formâ perficitur. Non quod
Caritas propriè sit forma fidei; aut essentialis, sicut ani-
ma dicitur forma hominis; aut accidentalis, quae inhae-
reat, ut albedo corpori. Neque enim ita delirant Subri-
les Scholastici, ut non animadvertât, duas esse specie di-
stinctas virtutes, & unam in intellectu, alteram hæere

in.

involuntate; ideoque, unam alteri non ita conjungi. Sed quoniam perfectionem aliquam Fidei addit Caritas, ut forma solet subjecto; & præcipuam vim, dignitatem, ac valorem meritorum ad beatitudinem consequendam Fides accipit à Caritate. Quomodo Paulus Apostolus, *Si habuero, ait, omnem fidem, Caritatem autem non habuero, nihil sum.* 1. Corinthios XIII. Et idcirco commendat Fidem, quæ per caritatem operatur, ad Galatas v. Jacobus autem Apostolus, Fidem, caritate semotâ mortuam dicit cap. secundo epistolæ suæ, sensu superius dato, quia quamvis sit vera, non est tamen viva Fides: quomodo corpus, anima separata, verum est corpus, sed mortuum. Talis est Fides peccatorum, quæ à Theologis appellatur eodem intellectu. *Informis.*

ARTICVLVS II.

FIDES INFORMIS.

Verum sit Fundamentum.

NON nisi illam Fidem, quæ caritatem conjunctam habet esse Fundamentum Domus Sapientiæ, colligi videtur ex sententia Pauli initio recitata: *Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Jesus: nempe, Fides in Christum Jesum, non solum vera sed & viva.* Sic sanè S. Augustinus exponit: nam cum non uno loco difficultatem sententiæ Paulinæ ostendisset, probat, Christum dici Fundamentum, id est, Fidem Christi quæ per dilectionem operatur, (ita libro de fide & operibus cap. 15. & 16. & ad Dulcitiu c. 1. At verò, D. Chrysostomus & Theophylactus, Fundamenti nomine intelligunt Fidem informem.

S. 4.

Quod

Quod aliqui ex eo confirmant, quoniam Fidei forma
ta non videtur posse superædificari, lignū, fœnū, stipulæ
ac proinde laxius Fidem Christi, ejusque doctrinam ac
cipi debere contendunt. Sed revera, cum Fide caritate
juncta stare possunt. atque illi superstrui peccata venia
lia, quæ symbolis, ligni, fœni, ac stipulæ designantur.

Majorem vim habet, quod est apud eundem Apo
stum, ad Ephesios tertio, ubi hoc suum ponit verbum.
*Det vobis (Pater Domini nostri Jesu Christi) secundum
divitias gloriæ suæ, virtute corroborari per spiritum eius in interi
orem hominem: CHRISTUM HABITARE per FIDEM in cor
dibus vestris: in caritate radicati, & FUNDATI.* Quod
Apostoli desiderium supponit, in homine Christia
no esse Ædificium, in quo Christus habitet, si tamen
Fundamentum habeat Fidem, non solitariam & otio
sam, sed in Caritate radicam, & fundam: quasi Ca
ritas sit fundamentum fidei.

Quod difficile est explicatu, si Architecturæ Christia
næ regulis insistamus: quare non est una Interpretum
expositio, quorum aliqui hic hyperbaton, alii antiptosis
agnoscunt. Nos, omissis Grammaticorum subtilitatibus,
dicamus, vel quod ex Latinis SS. Ambrosius & Augu
stinus, sensum esse Apostoli: Si in Caritate sitis radicati
& fundati, id est, in Fide, cui adhæret radix caritatis,
poteritis comprehendere (quod sequitur) *quæ sit latitudo, lon
gitudus, & profundum*; vel, quod ex Græcis Photius, Apo
stolum dicere: *fixis in caritate radicibus, jactoque fun
damento caritatis ejusdem, fide præsupposita, habitabit
in vobis Christus, & comprehendetis, quæ sit longitudo,
latitudo, & profundum*: conjungit autem, radicati & fun
dati, ut prius respōdeat illi, *DEI Agricultura estis*: posterius
huic, *DEI Ædificatio estis*. Accedit S. Hieronymus, qui
postquam dixisset, *Christum habitare in interiori ho
minis*

minis principali, id est, ea parte, quæ rationis est particeps, & Cordis nomine significatur, addit: *Habitatio ista per exordium Fidei fabricatur, radices & fundamentum in caritate habet: ut quoniam DEI agricultura sumus, & Ædificatio, omnia in Caritate succrescant, atque adificentur.* Quibus significat, Ædificium spirituale in Christianis, Fundamentum Caritatis, vel Fidei, at caritate formatæ superstrui debere.

(a) Photius in Epist. Pauli. (b) S. August. Epist. 120. S. Hieron. in Comm.

ARTICVLVS III.

FIDES INFORMIS

Non est Fundamentum, per se sufficiens, vel Ædificii Spirituales, vel Salutis.

FUIT antiquus, &, qui tempore D. Augustini pullulabat error quorundam, qui contendebant, Fidem sine Caritate ita esse Fundamentum, ut etiamsi superædificaret Christianus peccata mortalia, posset nihilominus salvari per expiatorium ignem. Atque ita interpretabantur dictum Apostoli I. ad Corinth. III. *Si quis superædificat super Fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam: saluus erit. sic tamen, quasi per ignem.* Nimirum, existimabant, per lignum, fœnum & stipulam lethalia quoque peccata designari. Quod non esse admittendum, proprio, qui de ea superædificandi materia instituetur, demonstrabitur. Hunc tamen errorem sensum fovent hujus temporis sectarii, reiectis licet Purgatorii flammis. Quibus præluxit Lutherus, qui erecto à se infidelitatis trophæo, hæc inscripsit axiomata

S 15

(a) Non

(a) Lib. de capt. Babyl. cap. de Euchar.

Non alia via potest homo cum DEO convenire, aut agere, quam per Fidem: opera ille nihil curat. Tam dives est Christianus, ut non possit perire, etiamsi velit, quantumcunque male vivat, nisi nolit credere. FIDES est formalis Iustitia, propter quam homo justificatur, non propter Caritatem.

Hoc ut tenacius rudium animis inhæreret, picturis testatum relinquere voluit. Tabula testis, in qua Augustæ, cum Judicium extremum bellè depictum cerneretur, & ad terrorem fidelium peccata peccatis & fidei informi superædificantium, adscribi curavit: (a) In hoc die unusquisque secundum Fidem suam mercedem accipiet. Ad hoc modo nemo sanæ fidei, FIDEM Informem Fundamentum dicere potest, sive Spiritualis Ædificii, sive salutis æternæ.

(a) Florimundus Ræmond, lib. I, cap. 16. n. 3.

ARTICULUS IV.

FIDES INFORMIS

Est aliquatenus Fundamentum Spiritualis Ædificii virtutum.

CUM Fides figuratè, ac secundum metaphoram Fundamenti domus rationem habeat; in fundamento autem variæ considerari possint proprietates, ob quarum aliquæ ea denominatione res quæpiam possit affici, non jerim inficias, Fidem informem dici quodante nus posse Fundamentum Domus Sapientiz, Declaro. In Fundamento hæc potissimum considera. *Primo*, quod ab eo incipiat ædificatio: quare dicitur initium atque exordium, Vnde Oratori, jacere fundamenta Reipublicæ.

licæ, est dare ejus principium. Ego inquit Cicero ad Cornificium, quo die primum in spem libertatis ingressus sum, cunctantibus ceteris ad XII. Kal. Jan. fundamenta jeci. *Secundò*, quod pars sit ædificii. *Tertio*, quod fulciat ædificium, ne corruat: & quasi communicet reliquis partibus virtutem continendi se invicem: nam virtute fundamenti firmam habent connexionem inter se.

Si priora duo spectes, *Fides Informis* rectè vocatur *Fundamentum*: est enim exordium ædificationis spiritualis, *Principium vita*, scribit Deifer Ignarius (a) *est Fides: finis vero Dilectio: amba autem simul junctæ perficiunt hominem Dei*. Et in eandem sententiam Clemens Alexandrinus, (b) citans Pastorem nominatissimum olim inter scriptores Ecclesiasticos: *Præcedit, inquit, Fides, Timor autem adificat: perficit vero Dilectio*. S. Ambrosius quoque in Psalm. cxviii, (c) versans illud: *Principium sermonum tuorum veritas: Fides, ait, principium Christiani est: plenitudo autem Christiani iustitia*. Denique S. Augustinus idem diversimode frequenter exprimit. Sermone xvi. de verbis Apostoli: *A Fide incipit homo, sed quia & Dæmones credunt, necesse est addere spem, & caritatem*. Sermone xxii. *Domus Dei credendo fundatur, sperando erigitur, diligendo perfectur*. Præfatione in psalm. xxxi. *Magnum opus sed ex Fide: laudo super adificationem operis; Sed video Fundamentum Fidei: laudo fructum boni operis; sed in Fide agnosco radicem*.

Hoc confirmat pia contemplatio magni Papæ Gregorii, qui exponens illud Psalmi cxxxvi, (e) *Exinanite usque ad fundamentum in ea*, scribit, vocem esse *Cacodæmonis tribules suos concitantis & compellentis, ut post destructam caritatem, tanquam dejectum ædificii*

spi-

(a) Epist. ad Philipp. (b) libro 2, stroma. (c) Sermone 26.

(d) S. Gregor. xxv. mor. cap. 15. (e) Psal. cxxxvi. 7.

spiritualis tectum, nitantur fundamentum, id est, totum
 bur *Fi* ei dissipare. Clara quoque est illa Synodi Tridentinae sanctio (a) *Cum* Apostolus dicit. (b) *Iustificari* hominem per *Fidem* & gratis; ea verba in eo sensu intelligenda sunt, quem perpetuus Ecclesiae Catholicae sensus tenuit; & expressit, scilicet per *Fidem* ideo *iustificari* dicamur, quia *Fides* est humana salutis initiū, Fundamentum, & radix omnis justificationis. *Sine* qua impossibile est placere Deo, & ad filiorū eius consortium pervenire. *Gratis* autem *iustificari* videmur, quia nihil eorum, quae justificationem praecedunt, sive *Fides*, sive *opera*, ipsam justificationis gratiam promeretur. Si enim gratia est, iam non ex operibus: alioquin, ut idem Apostolus inquit, gratia iam non est gratia.

Ex quibus colligas, *Fidei*, secundum se competere, esse se Fundamentum; ac proinde, cum *Fides* Informis in peccatore fideli retineat rationem integram fidei, quod omninō certum apud orthodoxos, haud male ei de nominationem Fundamenti tribui. Atque hoc modo *Caritas* non potest vocari Fundamentum: esset enim alioqui prima origine, & via generationis inter virtutes essetque prima Aedificii spiritualis pars non extrema, quale est tectum; quod sanē dici nequit.

(a) Trid. Sess. vi. cap. 8. (b) Rom. viii. (c) Molina Conco. q. 14. ar. 13. disp. 44. usque 21:2. disp. 210. cap. 7. Torres de fide disp. 41. dup. f. 6. 7.

ARTICULUS V.

FIDES FORMATA.

*Simpliciter, quoad omnia, & actu est Fundamentum
 Aedificii Spiritualis.*

Sin Fundamento consideres tum praecedentes duas
 quali-

qualitates, tum vim reipsa fulciendi, continendi, ac connectend., omninò asserendum est, non nisi FIDEM FORMATAM esse illius modi Fundamentum. Nec enim sine Fide formata sunt partes aliæ Domus Sapientiæ in anima, quas Fides sustentet & nectat. Docuit hoc aliis verbis, & Scholasticè (a) S. Thomas, ubi de Fide tanquam prima virtute ac proinde Fundamento ceterarum disputavit. Cum enim sibi opposuisset hoc argumentum Fides informis non est Fundamentum, sed Fides formata: ut habet Glosa in 1. ad Corinthios XIII. ex Augustino lib. de fide & operibus. cap. x. formatur autem Fides per caritatem. Ergo Fides habet à caritate, quod sit fundamentum. Caritas igitur est majus fundamentum, quam Fides: ac proinde Fide prior. Respondet. Ad rationem fundamenti non solùm requiri quod sit primum, sed etiam quod sit aliis ædificii partibus connexum: non enim esset fundamentum, nisi ei aliæ ædificii partes cohærent. Connexio autè partium ædificii spiritualis est per caritatem, secundum illud ad Colossenses tertio, *Super omnia Caritatem habete, quod est vinculum perfectionis.* Idèò fides sine caritate fundamentum esse non potest, licet caritas non sit prior FIDE.

QUAM responsionem unicâ distinctionis faculâ sic illustro. Fides formata est fundamentum simpliciter & actu: Informis, secundum quid, & potentiâ. Atque hoc insinuat S. Paulus, qui desiderabat Ephesios habere inhabitantem Christum in domo omnibus virtutum numeris absoluta: cujus proinde actuale fundamentum sit Fides caritate formata. Sic quoque S. Augustinus loquitur de fundamento, quod reipsa fundamēti partes agit, & totius ædificii molem aptè connexam sustentat.

Et

(a) S. Thom. 22. q. 4. ar. 7. ad 4.

Et ita de fundamento tali exponit S. Paulum 1. ad Corinth. III. asserentem, super fundamentum ædificari posse, aurum, argentum, lapides pretiosos.

ARTICVLVS VI.

FIDES INFORMIS

An & quomodo sit Fundamentum potentia.

QUEMADMODUM Fundamētū materialiter esse potest sine ædificio; ita Fides esse potest in eo, in quo per vinculū caritatis nondū connexa, & cōpacta est Domus Spiritualis; tunc autē rectē dixeris, esse Fundamētū secundum aptitudinem quasi materialem respectu ædificii Spiritualis, atque ita potentia. Eadem autem Fides, modò in peccatore informis, fit deinde formata quando peccata remittuntur per gratiam & caritatem in animā diffusam: Sic quæ potentia solum fuerat fundamentum fit illud actu. Quæ cum ita se habeat, existimo, Fidem etiam informem esse *ὑπόστασις*, & substantiam rerum sperandarum: ac proinde eam à definitione Apostoli non debere excludi. In quo firmor, quod ipse Colossenses hortetur, nulla caritatis mentione facta, ut Fidei tanquam fundamento stabiles insistant. Cū enim metueret, ne Colossenses Simoniana dogmata cum Christianis fidei præceptis conjungerent, requirit, ut sint fundati & stabiles in fide. *Si permanetis, inquit, in Fidē fundati, & stabiles, & immobiles, à spē Evangelii, quod audistis ad Colossenses 1.*

Non me latet, S. Bonaventuram ablegare Fidem informem

(a) S. Thom. 22. q. 4. art. 4. (b) Bannez. q. 4. art. 7. dub. 2. Con. 4.
(c) S. Bonav. in 3. d. 23. art. 1. q. 5. Malderus 22. q. 4. art. 1.

formem à consortio illius, quæ est hypostasis, quod in-
 formis non sustentet spiritualis ædificii fabricam. Ve-
 rum id est, quo ad actum, non quo ad habilitatem, & en-
 titatem materialem, secundum quam est fundamentum
 & basis rerum sperandarum: non quæ informis, sed quæ
 Fides. Ita siquidem est inchoatio & initium spiritualis
 ædificii, adeoque rerum sperandarum, & Salutis æter-
 næ. Ex quo sumatur, felicem esse nostram sortem, qui
 in Ecclesiâ Catholicâ, sumus nati & educati, in qua sola
 est vera Fides, non quidem in omnibus formata,
 tamen in omnibus quamvis alioqui peccatori-
 bus, vera, & consequenter, quæ sit hypostasis re-
 rum sperandarum, salutis initium; sine qua nulla virtus
 Christiana, & multo minus virtutum congeries, in mo-
 dum ædificii conformata potest subsistere, ac proinde
 nec haberi Salus. Siquidem ex Divi Pauli pronuntiato:
*Ad Hebr. XI. sine Fide impossibile est placere DEO. Et accedentem
 ad DEUM, oportet credere quia est, & quia remunerator
 est inquirentibus se. quod nullus cre-
 dit hæreticus.*

SERMO

SERMO IV.

IMPENSÆ SIVĒ SUMPTUS

Ad locandum Fundamentum Fidei necessaria.

*Non sumus sufficientes cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis: sed
sufficiencia nostra ex DEO est. 2. Corinth. 35.*

ARTICULUS I.

FUNDAMENTVM FIDEI

Cuius - nam impensis ponatur in anima pro edificio Spiritualis.

LICUBI receptum olim ferunt, ut quoniam supra facultates privatorum erat, fundamenta ædificiorum ponere, quod illa non nisi per multas substructiones, propter paludes & aquas, collocari possent, ut Reipublicæ, aut Principis sumptibus fundamentum jaceretur, reliquæ cives ipsi superædificando erigerent. (a) Id apud Venetos obtinuisse quondam sunt qui scribunt. Certè Vrbs Veneta in Adriatico mari condita, fundamenta super ipsius maris undas, & in aquis ponere necesse habuit, vnde difficillima ibi semper & maximorum sumptuum fuit ædificatio. Simile quid (liceat parvis componere magna) in Ædificio nostro, seu Domo Sapientiæ, contingere nuper meditabar. Siquidem originem suam ac fundamentum habet in aquis, ut observavit S. Basilius, conjungens fidem cum Baptismo fluminis, quod est Sacramentum Fidei: de utroque autem ita ipse disserit, libro de Spiritu-sancto cap. xi. *Fides ac Baptisma duo sunt modi paranda salutis, inter se cognati & inseparabiles. Nam Fides*

perfi-
(a) Veneta Vrbs condita in mari Anno Domini cccxxi. Atti-
la devastante Italiam.

perficatur per Baptismum, Baptismus vero fundamento Fidei niti-
tur: immò, & Fides Baptismo, cum hic sæpe præcedat fi-
dem (ut in parvulis) quare fundamentum fidei immer-
gitur aquis Baptismi, Pergit D. Basilius: & utraque res per
easdem voces impletur. Sicut enim credimus in Patrem, Filium,
& Spiritum-sanctum, sic etiam Baptizamur, in nomine Patris
& Filii & Spiritus-sancti.

Cum itaq; tota Domus Spiritualis ex virtutibus Chri-
stianis constans in aquis Baptismi fundamentum habeat
& impossibile sit, ac supra omnem naturæ creatæ facul-
tatem in iis & consequenter, in anima Fidem divinam
locare: propterea enim supernaturalis dicitur; placuit
Reipublicæ Principi Deo, ad fundandum impensas
subministrare, desumptis è dilectissimi Filii sui ærario,
meritorum nummis, quorum virtute Fidei fundamen-
tum stabile ponitur, ejusdemque vi ad conservationem,
semel jacti fundamenti auxiliarem gratiam accipimus.
At verò, postquam jactum est fundamentum, requirit,
ut de suo quoque addat homo fidelis, quo reliquæ Do-
mus partes exurgant, Quod fit paulatim superædifi-
cando, non solum Christi, sed suo etiam sumptu, coo-
perans virtutum exercitatione, ut cæptum ab eo Ædifi-
cium perficiatur

ARTICULUS II.

FIDES CHRISTIANA

Donum est DEI gratuitum, & ejusdem Opus.

OB dictam causam, Fides dicitur Donum Dei gra-
tis conferri solitum. *Gratia estis salvati per Fidem, in-*
quit Apostolus: & hoc non ex vobis: DEI enim Donum est, ad
Ephesios secundo. Ne quis enim initium ædificationis

Secunda Pars.

T

homo

(*) ad Ephes. 11. 2.

homo sibi adscribat, & jactitet; cū quisque DEI sibi edificatio, docet Apostolus, Fundamentum sine quo mla exurgit structura gratuito DEI munere haberi, idēque illud non esse liberi arbitrii viribus tribuendum. Nam necesse est prius liberum arbitrium à gratiā excitari, ac moveri ad fidem. Quod monet in illam Epistolam scribens S. Hieronymus, & explicat uberius S. Augustinus epistola cv. i. cujus illa est præclara sententia tractatu de gratia & libero arbitrio cap. xxi. *Certum est nos velle cum volumus, certum est nos facere cum facimus: sed ille facit, ut volumus: sed ille facit, ut faciamus, præbendo vires efficacissimas voluntati.* Ex quibus constat, secundum S. Augustini sensum, Fidem ita esse DEI donum, ut ad eam liberi arbitrii consensus sit necessarius.

SIMILIRATIONE, Fidem vocat S. Augustinus *Opus Dei*. Nam quod dicitur Joannis vi. 29, *Hoc est Opus Dei, ut credatis in eum, quem misit ille*, ita explicat, lib. de prædest. SS. cap. 7. *Ipsam Fidem opus DEI dicit ipse JESUS, & hanc ut operemur, jubet: dixerunt enim ad eum Judæi: Quid faciemus, ut operemur opera DEI? respondit JESUS, & dixit eis: Hoc est opus DEI, ut credatis meum, quem misit ille.* Ubi videtur docere Augustinus, Fidem esse *Opus*, quod à Deo fiat: non tamen absque nostrâ actione: quippe illam Deus largitur, & nos illam sponte animo concipimus. Non malè tamen verba illa Christi exponunt Apollinaris & Leontius in Catena Græcorum, ut *Opus Dei*, idem sit, quod *Opus Deo gratum*. Ne quis autem existimet, Fidem tantum illam, quæ est Fundamentum simpliciter, & actu connectens ædificii partes esse Donum Dei, non illam, quæ aptitudine id habet solum modò quando est *Informis*, S. Augustinus, post longam de hac re disputationem, tandē concludit: (a) *Fides igitur inchoata & perfecta*

Donum

(a) lib. de prædestinata, SS. capite 7. & 8.

Donum Dei est. Et hoc donum quibusdam dari, quibusdam non dari, omnino non dubitet, qui non vult manifestissimus sacris literis repugnare. O altitudo Sapientiae & scientiae DEI!

In Republicâ ab hominibus inter homines constituta, ponitur fundamentum à Principe communitatis, civibus, & bene meritis, ex aliqua justitiae ratione, per distributionem bonorum communium. In prima autem Fidei, tanquam Fundamenti donatione, & positione, nulla cernitur justitia: sola misericordia; quibusdam datur, quibusdam non datur. Quibus negatur, justè negatur, quod non debetur: quibus datur, misericorditer conceditur, quia sine obligatione offertur. Quamobrè rectè docent Scholastici, Fidem, siue caritate formatam, siue absque ea informem, ita esse Donum Dei, ut secundum substantiam sit supernaturalis. Et sanè, si Fidem consideres, ut est habitus quidam virtutis Theologicae, sic supernaturalem esse & Donum Dei gratuitum naturè minime debitum nemo hætenus dubitavit. Unde dum quæritur, vel à pueris, quid est Fides? Respondent, Donum Dei ac lumen, quod potissimum de infusâ & habituali intelligitur. Si spectes Fidè, quoad objectum, ita non esse supernaturalem sentiebant quidem sectatores Basilidis, antiqui hæretici, ut auctor est Clemens Alexandrinus: (b) & in eodem errore videntur fuisse Manichæi, negantes credendum, nisi quod sciri possit evidenter: est tamen longè certissimum. Siquidem eo modo dicitur, *Sapientia DEI abscondita in mysterio*. I. ad Corinthios secundo cap. & *Oculum non videre absque Deo, quæ ipse preparavit diligentibus* Isaïæ LXIV. item, *carnem & sanguinem non revelare, quæ creduntur*. Matthæi XVI. Et quis dicat, arcana Triados, & Incarnationis Verbi naturali notitia

T 2

posse

(a) S. Thom. 2. 2. q. 6. art. 1. & 2. Schel. in 3. dist. 23.

(b) Clem. Alexandr. lib. 2. Strom.

posse comprehendi! Denique, si sumatur Fides, ut est assensus, negarunt eam esse supernaturalem Basilidei heretici, docentes, naturæ vi habere posse. Pelagiani autem, licet agnoscerent Dei gratiam esse, quod per divinam revelationem docerentur homines de iis, quæ sunt fidei, atque ad eò, Fidem esse Dei donum ex parte obiecti; tamen censebant, hominem non alia egere gratiâ & supernaturali Dei libertate, ut ea quæ divinitus sunt revelata crederet, ac proinde posse suis viribus hoc ædificii spiritualis Fundamentum collocare. Idem existimarunt Presbyteri quidam in Gallia, Semipelagiani, & Reliquiæ Pelagianorum dicti. Immo S. Augustinus junior, ut liquet ex libro expositionum quarundam propositionum in Epist. ad Romanos, propositione LX. LXI. & LXII. At postea hunc errorem retractavit, ut videre est lib. 1. Retractat cap. XXI.

NIHIL enim contraria veritate in Scriptura divinâ est clarius. *Non sumus sufficientes* (a) sive idonei, cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis, clamat Apostolus. *Si non sumus idonei cogitare*, inquit Augustinus, (b) *profectò, non sumus idonei credere aliquid, quasi ex nobis: sed sufficientia nostra, quæ credere incipimus, ex Deo est.* Iterum Apostolus Philippenses alloquens (c) *Vobis donatum est, non solum, ut in illum credatis, sed etiam, ut pro illo patiamini.* Neque dici potest, quod Pelagianis, eorumque sequacibus erat in ore: initium alicquod Fidei esse in nobis: quasi viribus nostris primum lapidem fundamentalem nos ponamus, vel adolvere conemur saltem. Nam si hoc admittatur, non omnia Gratia divinæ accepta referenda erunt. Atque ita initium salutis, & ædificii spiritualis à nobis, & nostro est libero arbitrio. Itaque non Dei, sed nostra sumus Edifica-

(a) III. Corin. III. 5. (b) lib. de prædest. SS. cap. 2.

(c) Ad Philipp. 1. 29.

ficatio. Adde, & sic falsum fore, quod habet Apostolus tam certum, quàm à Deo sibi dictatum: *Quid habes, quod non accepisti?* I. ad Corinth. VII. Quo testimonio maximè utebatur S. Cyprianus ad rem hanc stabiliendam ut scribit S. Augustinus (a) Signet hæc omnia Christi dictum universalissimum: *Sine me NIHIL potestis facere.*

Quare Concilii Arausici Patres congruenter divinis oraculis hunc Canonem condiderunt: (c) *Si quis sicut augmentum, ita etiam initium fidei non per Gratia donum nobis inesse dicit, Apostolicis dogmatibus adversarius adprobatur.* Cuius similia decrevit Tridentina synodus (d) in hunc modum: *Si quis dixerit, hominem sine praveuiente gratia Dei, & eius auxilio, credere, diligere & sperare posse, sicut oportet, ut ei justificationis gratia conferatur anathema sit.* Formulâ illâ, *Sicut oportet* sancitur, Fidem illam, quæ est fundamentum Domus Sapientiæ, non posse haberi, absque transfundenti naturali munere, licet alia quædam Fides, minus perfecta, quæ *Adquisita* dicitur, & toto genere ab *Infusa*, vel divinitus donata distat, humani sit arbitrii & industriæ (e) Solum igitur definitur, Donum DEI naturæ superadditum esse eam Fidem, quæ ab Apostolo dicitur *ὑπόστασις* rerum sperandarum, id est, fundamentum salutis, & Domus Sapientiæ, seu totius fabricæ Spiritualis.

Quod passim adfirmant Patres Ecclesiæ. Disertè S. Chrysostomus homil. quarta in Epist. ad Ephesios: *Postquam Deus ita voluit, Salvavit fides. Hoc ipsum Dei donum est, ne quis gloriatur.* Et paulò ante: *Neque quod fidem concernit,*

T 3 *nostrum*

(a) Aug. de prædest. SS. cap. 3. (b) Ioan. xv. 5. (c) Arausic. can. 7. Milevit. c. v. (d) Trid. Sess. vi. can. III. (e) S. Thomas 22. q. 5. art. 3. Cajet. 1. 2. q. 109. art. 1. & 4. Medina ib. Bannez. 22. q. 6. art. 1. Alvarez. de auxili. 1. 6. disp. 49. con. 3. n. 10. Vasq. 2. 12 q. 109. disp. 186. & 187. Lessius de gra. effic. à cap. 10. Bellarm. lib. 6. de gra. c. 1. (f) Molin. concor. q. 14. art. 13. à. disp. 7. Valen. To. 2. disp. 8. q. 1. p. 2.

nostrum est. Et S. Hilarius in Psalm. cXLIII. ad illa: *Quid est homo, quia innotuisti ei. Confessio, inquit, ista pulcherrima est, ut indignum se homo ipse tanto munere testetur. Et cum se indignum confitetur, gratiam ejus, qui sibi hæc largitur, extollit. Quod enim meritum hominis est, ut ei se DEUS cognoscibilem prester?* Clarissimè quoque S. Ambrosius lib. I. de Pœnit. Fides, ait, DEI donum est, sicut habes scriptum: *Quia à Deo vobis datum est, non solum, ut credatis in eum, sed etiam ut pro illo patriamini,* ad Philipp. I. Idem docet S. Hieronymus in cap. VI. Epist. ad Ephes. ponderans illam valedictionem Apostoli: *Pax fratribus & Caritas cum Fide à Deo Patre, & Domino Jesu Christo. Paci, inquit, similis est caritas cum fide, quam & ipse simul Deus Pater donat, & Filius. Ad cujus confirmationem hoc addit Augustinus, epist. CV. Fides ad Christum nos trahit, quæ nisi de super gratuito munere nobis daretur, non ipse diceret: Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum,* Joannis VI. Denique Prosper lib. I. de vocatione Gentium: *Fides quæ bonæ voluntatis & justæ actionis est genitrix (en fundamentum ædificii spiritualis) quo ipsa fonte nascatur, Apostolus Paulus exponat, qui pro Romanorum fide Deo gratias agit, dicens: Primum quidem gratias ago Deo meo pro omnibus vobis quia fides vestra annuntiatur in universo mundo,* ad Rom. I.

IDEM convincit Ratio philosopho-theologica. Siquidem, assentiri Mysteriis à Deo revelatis propter auctoritatem divinam, captivando intellectum in obsequium fidei, res est talis, quæ exedit totam facultatem naturæ: quocirca, solis naturæ viribus, nemo assensu Christiano in illa ferri potest: ac proinde, intellectus & voluntas singulari quodam auxilio sublevari debent. Hoc pacto efficitur à Philosopho, aquam non posse calefacere, nisi prius ab igne, alia-ve superiore causa calefactam: quia calefacere excedit vir-

turem naturalem aquæ. Sed multo magis excedit virtutem hominis naturalem, credere Myſteria fidei, aſſenſu Chriſtiano: cùm & res ipſa ſint tranſnaturales, & aſſentiendi ratio, ſive objectum formale, à quo ſpecificantur actus, ut norunt Philoſophi, naturæ terminis non contineatur. Sed de his fuſius eſt actum in Scholarum exercitationibus. In quibus illorum ſententiam non probavi, qui licet aſſenſum ſupernaturalem agnoſcant, in eo tamen ſubſtantiam à modo diſtinguunt & illam intra naturæ cancellos conſtituunt. (a) Hoc itaque ſtatuatur, ut omninò certum. Initium ædificationis Domus Sapientiæ à Principe ſupremo dari, ac Fundamentum gratis in animæ fundo poni. Quia revera, *Ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia.* ad Romanos xi. Qua ſententia urget S. Auguſtinus lib. de prædeſt. SS. cap. 2. Maſſilianos. Juxta decretum Apoſtoli: *Ex Deo ſunt omnia. Ergo & ipſum initium fidei eſt ex Deo: neque enim hoc excepto, ex ipſo ſunt cetera, ſed ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia.*

(a) Scot. in 3. diſt. 23. q. una. Durand. ibid. q. 6. & in 2. diſt. 28. q. 1. Gabr. 3. d. 23. q. 2. art. 2. quorum patrocinium ſuſcipit Valentia 21. diſp. 1. q. 6. p. 1.

ARTICULUS III.

IMPENSÆ HUMANÆ

Et cooperatio Hominiſ Aëdificatoriſ, poſt poſitionem Fundamenti factam impenſis ſupremi Principiſ.

POSITO Fidei Fundamento, vult ſupremus & Princeps & Architectus, ut hominiſ etiam impenſis cæteræ Aëdificii Spiritualiſ partē adſurgant: id eſt, ut ejus
ope

operibus, & meritis, tanquam sumptibus; non tamen sine DEI gratiâ auxilioque conquistis. Siquidem gratia divinæ, & virtutum incrementa per merita bonorum operum habentur. Atque ita bonis operibus justificari dicitur homo: nempe, justificatione secunda, quæ accessionem justitiæ, & sanctificationis, vel significat, vel continet. Immo, ipsa prima Gratia sanctificans seu justificans, non est sine aliquo Fidei meritò, ac proinde hoc etiam ipsa Fundamentum habet. Cerrè S. Augustinus constanter docet, Fidem, non solum impetrare, sed etiam mereri, (*de congruo*, dicunt Scholastici) justificationem.

IN epistola ad Sixtum, quæ est cv. sic scribit: *Nec ipsa remissio peccatorum sine aliquo merito est, si Fides hanc impetrat. Neque enim nullum est meritum fidei, quæ fide ille dicebat: Deus propitius esto mihi peccatori: & descendit justificatus, merito fidei humiliatus: quoniam, qui se humiliat, exaltabitur.* Et lib. de Spirit. & litt. (b) *Quod factorum lex minando imperat, hoc fidei lex credendo impetrat.* Iterum, lib. de prædest. SS. *Ex fide dicit Apostolus justificari hominem, non ex operibus (videlicet, legis, vel naturæ viribus productis) quia ipsa datur, ex qua impetrentur cetera, quæ proptiè operum nuncupantur, in quibus justè vivimus.* Adhæc, epistola cvi. ad Paulinum: *Si quis dixerit, quod gratiam bene operandi fides mereatur, negare non possumus: immò, gratissimè confitemur.* Item, lib. i. contra adversarium legis & Prophetarum; in novo Testamento Fides impetrat caritatem, Denique, libro de gratia & libero arbitrio: *Fides & non petita conceditur, ut ei petenti alia concedantur.*

UNDE, Fides videtur esse Fundamentum, ex quo ceteræ partes domus progenerantur, aut pulluant. Quod inaudi-

(a) Lucæ xviii. 14. (b) lib. de Spir. & litt. cap. 13.

(c) lib. de prædest. cap. 7.

inauditum invulgari Architec turâ, verissimum tamen in sacrâ. Quare Fides & Fundamentum dicitur, & Radix, è qua germina proveniunt. Siquidem virtutes omnes, bonaque opera ex fidei radice procedunt. Ut liquet exemplis ab Apostolis in Epistola ad Hebræos cap. xi. enumeratis. Fide Abel plurimam hostiam obtulit. Fide Henoeh translatus est, ne videret mortem: fide Noë aptavit Arcam in salutem Domus sue: fide Abraham obedivit, expectans fundamenta habentem civitatem, cujus artifex, & conditor Deus. Fide Sacra sterilis virtutem in conceptionem seminis accepit. Fide obtulit Abraham Isaac. Fide & de futuris benedixit Isaac Iacob & Esau. Fide Iacob moriens singulos filiorum Ioseph benedixit. Fide Ioseph moriens de ossibus suis mandavit. Denique, ne omnes commemorem: Sancti per fidem vicerunt regna operati sunt justitiam, adepti sunt repromissiones.

OB hanc causam, Apostolus scribens Ephesiis, præclara illa sententia; quæ est capite 2do, Gratia estis salvati per fidem: & hoc nō ex vobis: DEI enim donum est: nō ex operibus, ne quis gloriatur. Ipsius enim sumus factura creati in Christo JESU in operibus bonis, quæ preparavit DEUS ut in illis ambulemus: docet quatuor, quæ ad fabricam tropologicam spectant. Primum, quod illius exordium à benevolentia supremi Architec ti ducatur: Gratia estis salvati. Deinde, quod ejus munere Fundamentum fidei collocetur: Per Fidem, ait, Præterea, quod Fundamentum illud nullo nostro merito sit factum, sed liberaliter à DEO concessum. Et hoc non ex nobis, DEI enim donum est: & quidem primum ac sinceræ liberalitatis. De quo ita S. Augustinus clarè in superioribus differit, ut nullum dubitandi locum relinquat. Tandem, quod operibus bonis huic Fundamento superædificatur, Architec ti auxiliis potissimum adscribi debere: Ipsius enim sumus factura creati in Christo JESU, in operibus bonis: quæ preparavit DEUS ut in illis ambulemus.

Nimirum, præparat nobis Deus opera bona, quibus Ædificium nostrum perficiamus, tum *Gratia* illa communi, quam *Sufficientem* nominant Scholastici; tum peculiari, quæ dicitur *efficax, & congrua*, qua præcipuè Ædificium spirituale exsurgit. Quocirca benè monet Augustinus, quamvis nos, tanquam Ædificatores bona opera faciamus, quæ sanè non facimus, nisi velimus, nihilominus, Deum facere ut velimus. *Certum est*, inquit lib. de gratia & libero arbitrio cap. xvi. *nos mandata servare, quæ volumus, sed ille facit, ut velimus bonum de quo dictum est, Præparatur voluntas à Domino: de quo dictum est: A Domino gressus hominis dirigentur, & viam ejus volet de quo dictum est: Deus est qui operatur in vobis & velle. Et post nulla: Ipse ut velimus operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens: propter quod ait Apostolus, Certus sum, quoniam qui operatur in vobis opus bonum, perficiet, usque in diem Christi Jesu. Ut ergo velimus, sine nobis operatur, cum autem volumus, & sic volumus ut faciamus, nobiscum cooperamur. Tamen sine illo vel operante, ut velimus, vel cooperante, cum volumus, ad bona pietatis opera nihil valeamus. De operante illo ut velimus, dictum est: Deus est enim, qui operatur in nobis & velle. De cooperante illo, cum jam volumus, & volendo facimus: Scimus, inquit, quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.*

In eodem libro quæsiuerat anxie: Quomodo Paulus dixerit: *Non ex operibus*, cum constet operibus, Ædificium Spirituale ac divinum perfici? & respondit: *Audi, & intellige. Non ex operibus dictum, tanquã tuis ex teipso tibi existentibus sed tanquã his, in quibus te Deus finxit, id est, formavit & creavit. Hoc enim ait: Ipsius sumus figmentum, creati in Christo Jesu in operibus bonis: non illa creatione qua homines facti sumus; sed ea, de qua ille dicebat: Cor mundum crea in me*

me DEUS. Et de qua dicit Apostolus: (a) si qua ergo in Christo nova creatura, vetera transierunt: ecce facta sunt omnia nova: omnia autem ex DEO. *Fingimur ergo, id est, formamur, & creamur in operibus bonis, quæ non præparavimus nos, sed præparavit DEUS ut in illis ambulemus.* Denique. libro de prædestinatione SS^{rum} idem S. Augustinus clarissimè enunciat: *Quod ait Apostolus: Non ex operibus, ne fortè quis extollatur: ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo JESU in operibus bonis, Gratia est. Quod autem sequitur: Quæ præparavit DEUS, ut in illis ambulemus, Prædestinatio est.* Ex hæcenus dictis conficitur, Fidem, tanquam Fundamentum, liberalitate Principis collocari: deinde, subditorum quoque sumptibus, fabricam erigi; & paullatim ad tectum per duci.

(a) 2. ad Corin. 5. 17. Isa. 41. Apoc. 21. (b) lib. de Præd. SS. c. 10.

SERMO V.

FIDES CHRISTIANA

*Quomodo, quæ Fundamentum, sit firmanda, ut sit
planè immobilis.*

Fodit in altum, & posuit Fundamentum super Petram.

Lucæ VI. 48.

ARTICULUS I.

TRES LAPIDUM ORDINES

Ad firmandum Fides Fundamentum necessarii.

UM Fundamentum Ædificij, maximè, si hoc sit palatium, arx, vel urbs, non constet uno aliquo lapide: sed multis lapidum sibi unitorum ordinibus, in Fundamento, quod

Fi-

FIDEM esse probavi, designo triplicem lapidum seriem, arctissimè cæmento & calce unionis conjunctorum.

PRIMUS ORDO est earum operationum, quæ spectant ad Judicium, quod habet homo antequam rebus fidei assentiatur. Cùm enim *qui citò credit levis sit corde*, ut est apud Ecclesiasticum cap. xix. ad hoc, ut prudenter quis rebus sibi propositis fidem adhibeat, necessarium est, ut interius ita decernat: Judico rem hanc esse credendam. Variæ itaque sunt hujusmodi functiones, pro rerum, quæ proponuntur, diversitate. Hos actus, velut lapides fundamenti, nectit, ceu Calx tenacissima, *Evidentia credibilitatis*. Testimonia enim DEI credibilia sunt nimis. Psal. xcii. 5. Hanc calcem conficiunt omnia illa, quæ ad evidentiam ingenerandam necessaria sunt; vocanturq; à Theologis *Motiva fidei*. Qualia in Religione Christiana Catholica sunt, tum sincerissima Sapientia, quæ in illa radiat; tum consensus gentium, ac populorum omnium; tum auctoritas miraculis confirmata spe nutrita, caritate aucta, vetustate firmata. Item, successio perpetua summorum Pontificum à Petro Apostolo, ad Paulum V. quo sedente hæc scribebam, deducta: præterea, nomen ipsum *Catholica*, cum hæreticorum, gentiumque cætus, proprium habeant nomen segregationis index, & proprios auctores. Sunt præter hæc multa alia, de quibus controversiarum scriptores copios. (a)

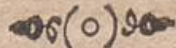
SECUNDUS ORDO est actionum voluntatis. Antequam enim quis credat, necessariò vult credere, ac secum prius deliberate statuit: Volo credere quod mihi

(a) Bannez, 22. q. 1. art. 8. Valentia q. 1. habet 19. Granat. 2. Introduct. in Sym. 16. Franc. Arias de Imit. B. V. numerat. 10. & per multa cap. exponit Malder. 22. q. 1. quinque Classes motivorum distinguit Lessius consultatione de fide capeffendo Campianus octo rationes Duræus pro campiano Bzovius de notis Eccl. Bellar. lib. ejusdem tit. Grez. Apolo. contra Reg. Ang.

proponitur: Has autem diversissima materia operationes velut lapides conglutinat; instar cœmenti *Pia voluntas* quæ nisi interveniret, nunquã cohærerent credendi proposita. His superimponitur.

TERTIUS ORDO lapidum, qui non sunt diversi ab ipsis Fidei functionibus: Credo DEUM esse: credo omnipotentem, bonum, justum: credo Christum totum, quoad corpus, animam, Divinitatem contineri in hostiã sacrã. Hos autem lapides nectit *Revelatio divina*, per Ecclesiæ ministerium nobis insinuata. Porro, tres istos lapidum ordines, ne fluxi sint: nam operationes facile labuntur & evanescent, firmant tria veluti saxa ingentia, animæ fundo ita fixa, & inhærentia ut evelli nequeant. Theologi *Habitus* vocant, vel *Virtutes*, aut Dona animis indita. Siquidem Judicio respondet, aut Prudentia supernaturalis, aut Donum intellectus pertinens ad lumen fidei, ut S. Thomas (a) existimat. Licet enim in hominibus, qui nondum habent fidem infusam habitualem, Judicium illud procedat ab influxu Dei supernaturali, eo modo, quo actiones aliæ supernaturales; tamen in fidelibus principium habet firmum, atque habituale. Actioni autem voluntatis respondet virtus, quæ à quibusdam appellatur Caritas: (b) à nonnullis Studiofitas. (c) Sed ut arbitror ego, est ab utraque diversa, & dici potest Obedientia Fidei. Denique intellectus functionem producit virtus Theologica, cui nomen proprium, FIDES.

ARTI-

(a) q. 1. art. 4. ad 3. & q. 8. art. 4. ad 2, (b) Cajetan. 22. q. 4. ad 7.

(c) Valentia 22. q. 1. p. 4. ad 3.

ARTICULUS II.

HOSTIBUS RESISTENDUM

Extremo conatu, ne Fundamentum, quod est Fides, quassent, aut ervant, evellantque.

QUONIAM Fides est Fundamentum, quo everfo, totam domum concidere est necesse, id non laet humani generis hostes: hinc tanto ardore, tantoque conatu ad hoc evellendum incumbunt. Hostium enim nostrorum, ut mutuam sibi invicem praestent operam sunt illę cohortationes: *Exinanite, exinanite usque ad fundamentum in eā* Psal. cxxxvi. S. Hieronymus legit: *evacuate, evacuate usque ad fundamentum ejus*. Alii, *evertite, excindite, vastate, destruite, evellite radicitus: complanate*. In vetere Psalterio est, *evacuate, evacuate, usque dum fundamenta in ea*. In quibus repetitio ardorem, vehementiam, diligentiamque denotat. Quod hostium votum tunc impletur, cum virtutum dejecta fabrica; non relinquitur in fundamento fidei lapis super lapidem, qui non destruat. Fundamenta pluraliter de fidei promulgatoribus ac Magistris; in singulari numero, de Christo, qui est fundamentum primum, ejusque fide, dici in Scriptura divina, observat S. Gregorius lib. xxvii. moral. Christū Judęi & alii persecutores exinanire, excindere, & evellere funditus contenderunt: deinde, fidei illius praedicatores. Veniat vobis in mentem, quā importunis vocibus postularint, ut totius Aedificii Ecclesiastici fundamentum subrueretur: *Crucifige, crucifige eum*. Deinde cum hoc nondum videretur satis ad totius fundamenti exinanitionem, quomodo maximoperē con-

ten-

tenderint, ut nomen fidemque Christi penitus de medio tollerent, prohibentes severissime ne loquerentur Discipuli in nomine illo ulli hominum, ut est Actuum Apostolicorum IV. Cap. Denique Judæi instigabant gentiles & paganos ad ejusdem fundamentali everfionem. Iis enim tumultuantibus & accusantibus Crucifixerunt Christum Gentiles. Et Herodes videns placere Judæis, Jacobum fratrem Joannis occidit, & in carcerem conjecit Petrum, Actuum XII. Tum Paulum mortis reum facere sunt conati: & universim concitaverunt animos gentilium contra Christianos Activi. XIV. Quod nunc faciunt hæretici contra Catholicos: & unittim vociferantur, Dæmonibus instigatoribus: exinanite, evacuate, effodite usque ad fundamentum: hoc est, domum à fundamento evertite. Nihil enim adeò est in optatis Ecclesiæ inimicis, quàm ut Fundamentum Prophetarum & Apostolorum Christum, ejusque Sacrosanctam fidem evellant.

QUA PROPTER nobis è contrario omni ope est curandum, ut, quamvis ædificium virtutum aliquando detrimenti quidpiam patiatur, hostis ad fundamentum non perveniat: nunquam permittamus, ut vel minima fidei jactura fiat, cum simus certi, nostris sumptibus fundamentum non posse iterum poni: nullos æstimemus capitaliores hostes, quàm qui Fundamentum Fidei conantur subruere: ejus nobis possessio, quamdiu vivimus maneat illibata: nomen infidelis, hæretici, aut à catholici, ut pestem detestemur. Hæc sunt zelosi catholici in animo decreta. (a) Quæ haud dubiè in se firmaverat Abbas Agatho, de quo hæc referuntur in Vitis Patrum. Perrexerunt aliquando fratres quidam ad Agathonem Abbatem nominatissimum in virtute humilitatis, & patientiæ.

(a) Agatho Abbas lib. 2. Alphab. 19.

» tia. Cùm autem explorare vellent, num verè humilis
 » esset, dixerunt: multi in te scandalizantur. Pater, quod
 » nimio superbix vitio tenearis, & ideò alios despicias,
 » ac detractiones adversus eos loqui non cesses & quod
 » fornicationis vitio labores. Quibus senex, hæc o-
 » mnia, inquit, in me esse cognosco, nec possum nega-
 » re tantas iniquitates meas: procidensque in terram,
 » eos adorabat dicens: deprecor vos fratres, ut inten-
 » tius pro me orare non cesseris, ut mihi ignoscat
 » DEUS.

» Ad hæc, Fratres: non te lateat etiam hoc, quod hæ-
 » reticum te esse quam plurimi adfirmare volunt. Hoc
 » cum audisset Agatho, dixit: licet multis peccatis ob-
 » noxius sim, tamen *hereticus penitus non sum*: absit hoc
 » ab anima mea. Tunc illi prostraverunt se ad pedese-
 » jus obsecrantes: precamur te Abba, ut dicas nobis, cur
 » tanta vitia nobis dicentibus de te, in nullo sis commo-
 » tus: de verbo autem *Heretici* valdè te commouisti, &
 » abominatus es, nec ferre potuisti auditum. Dicit il-
 » lis sentor: illas priores culpas per humilitatem susti-
 » nui, ut me peccatorem crederetis: scimus enim quod
 » si custodiatur humilitatis virtus magna sit salus ani-
 » mæ. Nam cùm Judæi contumelias & convitia plu-
 » rima irrogarent Christo Domino, patienter cuncta
 » tolerabat, ut nobis exemplū præberet humilitatis. Cū
 » vero me *Hereticum* dixistis, sustinere non potui, quia
 » hæresis separatio est à DEO. Hereticus separatur à DEO
 » vivo & vero, ac jungitur Diabolo & Angelis ejus.
 » Alienatus enim à Christo jam non habet Deum, quem
 » exoret pro peccatis suis: quia ex omni parte petit.
 » quæ-nam de ædificio spes est, si ædificium
 » sit erutum?

SERMO

SERMO VI.
CONSECTARIA

Doctrinæ de Fide, quatenus est Fundamentum
Ædificij Spiritualis.

ARTICULUS I.

*Carentes Fide divinâ carent Ædificij Virtutum divinarum
in anima sua Fundamento.*

UM nulla sit domus, quæ coherere possit
sine fundamento, licet sine domo persi-
stat fundamentum; consequitur, quod in
quo non est Fides, aut quæ fide est perfe-
ctior, ac magis firma, cognitio DEI clara & intuitiva,
non possit esse virtutum divinarum fabrica: licet in qui-
busdam perditis Christianis maneat nonnunquam fun-
damentum fidei, parietibus & tecto reliquarum virtu-
tum collapsis. Ex quo colligatur, si vera est Architecturæ
Christianæ regula, nullam esse virtutum divinarum fa-
bricam in paganis, idololâtris, aut infidelibus: quoni-
am fundamentum hujus fabricæ est Fides divina, qua
omnes isti carent. Non existimo tamen quælibet infide-
lium opera esse peccata: possunt enim moralia quædam,
quæ non sunt crimina, aut delicta, exercere: qualia sunt,
loqui, comedere, bibere, ambulare, & similia sexcenta.
Deinde, consequitur, in Hæreticis non posse Domum
Sapientiæ, quæ est virtutis Christianæ palatium erigi;

Secunda pars.

V

quo-

(*) S. Thom. 2.2. q. 5. Valent. q. 5. puncto. 1. 2. 3. 4. Bañez. Maderus.

quoniam fundamentum fidei non habent. Quod vobis ut omninò persuadeatis magnoperè flagito. Nullus sive Lutheranus, sive Calvinista, sive Mennonista, sive alterius sectæ. si sit hæreticus, divinam in se fidem habet. At, credit, dicit: credit, ajo, sed non nisi fide humana, vel opinione incertâ, vel persuasione inani. Siquidem hæretici omnes naufragium fecerunt in fide, & ab ea exciderunt, ex Apostolo, 1. ad Timoth. 1. Denique, nec Dammati in inferno, nec Dæmones Ædificium Spirituale virtutum admittunt, quia fundamento fidei orbatifunt. Dicit quidem S. Jacobus Apostolus cap. 2. suæ Epist. *Dæmones credunt & contremiscunt.* At, vel loquitur de fide naturali, & suo modo coacta, cujus nullum est meritum; vel, ut ego existimo, de fide, quam habuere adhuc viatores, sed quoniam illam caritati non conjunxerunt, modò contremiscunt. Ut præsens, *credunt*, sumatur pro præterito, *crediderunt*, loquendi formula in divinis Literis haud inusitatâ.

ARTICULUS II.

Unum Fundamentum. Una Fides.

ÆDIFICII unius unicum esse debet Fundamentum. Quocirca ut Ecclesia est una, ita unam Fidem, ut fundamentum habet. *Unus Dominus, una Fides, unum Baptisma*, inquit Paulus Apostolus Eph. iv. 5. Nam *idem*, ut commentatur S. Hieronymus, *fideles omnes credunt*; eademque est ubique gentium in ijs quæ ad fidem spectant, catholicorum sententia. Magnum præsidium, scribit magnus Papa Leo *Sermone IV. est fides integra. fides vera, in qua nec augeri ab ullo quicquam. nec minui potest. Quia nisi una est, fides non est, dicente Apostolo: unus Dominus, una si-*
des,

des, unum baptisma, unus Deus & Pater omnium, qui est super omnes. Immo, quoniam antiqui etiam Instrumenti fideles Edificium spirituale virtutum ejusdem rationis nobiscum extruebant, idem quoque fidei fundamentum jacere ipsos necesse erat. Quocirca Paulus disertè pronunciat II. Corinth. IV. 13. Habentes eundem Spiritum fidei (nempe cum Patribus Testamenti veteris) sicut scriptum est: Credidi, propter quod locutus sum, & nos credimus. Nam, ut rectè monet S. Augustinus, lib. XVIII. de Civitate. cap. XLVII. Unus Mediator DEI & hominum, homo Christus Jesus in carne venturus sic antiquis Sanctis pronuntiabatur, quemadmodum nobis venisse nunciatus est: ut una eademque Fides per ipsum omnes in DEI Civitatem predestinatos perducat ad DEUM.

ARTICVLVS III.

Fundamentum collocandum in Solido.

EX Architecturæ Canone Fundamentum nec in glabâ molli, nec in glareâ dissipabili, nec in luto putri ponendum est, sed super firmam petram. Hujus contrarium faciunt hæretici, ut suo loco probabitur. Nam fundamentum fidei suæ locant, vel in ratione humana, vel in spiritu privato, quæ arenæ instar facile commovetur ac dissipantur. Catholici infirmissima petra Revelationis divinæ, seu veracitate illa & auctoritate DEI, quæ iis per Ecclesiam innotescit, & falli non potest, aut fallere.

V 2

ARTI-

(a) S. Thom. 22. q. 1. vbi Valent. Tanner, Ban. Malder. Bellar. de V. D. & concio. 40. de Assumpt. Suarez, cont. R. Angl. l. i. c. 11.

ARTICULUS IV.

Fundamentum in solido locatum, roboratur, aquâ, vento, tempestatibus.

HAUD secus Fides, quâ Fundamentum, solidatur magis magisque ærumnis & calamitatibus. Id insinuat Paulus Apostolus, secundæ ad Thessalonicenses I. Cap. *Gratias, inquit, agere debemus semper DEO pro vobis, fratres, ita, ut dignum est, quoniam supercrevit fides vestra.* Quod exponens S. Chrysostomus. Tunc ait, *Fides augetur & crescit, cum rebus adversis molestisq; tentatur. Quando venti irruunt, irruunt imbres, vndique attollitur gravis tempestatas, crebrisq; densi sunt fluctus, sed nos non labimur, nec vacillamus, nullius alterius est iudicium, quàm quod creverit, & super creverit, aliisque facta sit fides nostra.* Adverte autem, Paulum non dixisse, quod crescat, sed supercrescat fides: id est, maximum sumpsit incrementum. Græcè est ὑπερᾶνῆσεν, hoc est, valde, & supra modum auge scit fides vestra.

ARTICVLVS V.

Fundamentum immutabile.

QUAMVIS parietes, fenestræ, tectum aliæque partes in unâ aliqua domo mutari possint, Fundamentum tamen manet immutabile, & incorruptum: nam si nutet aut mutetur, domus collabascit. Haud secus Fides, quia Fundamentum, persistit omninò immutabilis; quamvis mutentur religionis, pro temporum diversitate, leges, ceremoniæ, ritus, iudicia, & quæ apud Theologos, salva religionis substantia, sunt contro-

ver-

vera. Ratio est: quoniam Fides nititur illo, qui verissime de se dicit: Ego DEUS & non mutor. Malachia tertio. Præclare Tertullianus. (a) Regula quidem fidei una omnino est, sola immobilis, & irreformabilis. Hac lege fidei manente, cetera jam disciplina, & conuersationis admittunt novitatem correctionis. Quamobrem S. Hieronymus (b) vocat Fidem, hæreditatem incorruptam scribens ad Damasum Pontificem. Augustinus quoque (c) Sit, inquit, una fides uniuersa, quæ ubique dilatatur Ecclesie, tanquam intus in membris etiam ipsis fidei unitas, & quibusdam diversis observationibus celebretur: quibus nullo modo, quod in fide verum est, impeditur. Quare Agatho Papa ita sanctum reliquit in Synodo Romana: (d) Execratur vera confessio pietatis, iuxta diversitates temporum variam fidem, sicut nec ipse veritatem variari admittit, de quo est ipsa vera confessio, qui dicit: Ego sum & non sum mutatus.

ITAQUE, Dilecti, cui est in animo, Virtutum in se fabricam erigere, de Fundamento serio cogitet. quod est FIDES, prima pars divini Palatii, ceterarum stabilimentum, oculis, quoad intima, mortalium subducta, sed DEO conspicua. Hæc est illa virtus, sine qua, ut inquit Leo Papa, nihil sanctum, nihil castum, nihil vnum. Sine qua nemo ad filiorum DEI consortium potest pervenire, ut monet Augustinus. (e) Per quam docet Apostolus iustorum antiquissimum Abel plurimam DEO hostiam obtulisse, Noë arcam aptasse, Abrahamum obedivisse, filiumque immolare voluisse, Mosen magis elegisse affligi cum populo DEI, quàm temporalis peccati habere iucunditatem: Raab exploratores excepisse, Gedeonem, Barach, Sampsonem, Iepthe, Samuelem, Prophetas alios, vicisse regna, operatos iustitiam, adeptos repromissiones

V 3

nemi-

(a) lib. de Veland. Virg. (b) S. Hieron. epist. 36. (c) S. August. ad Casula. (d) Sexta Synodo actio. 4. (e) S. Leo Serm. de Nat. (f) Serm. 38. de Temp.

neminem justorum regnum cælorum sine fide obtinuisse: nam, *Sine fide impossibile est placere DEO.* Memineritis semper, salutis humanæ initium esse Fidem, at confirmationem esse Caritatem. (a) Fidem sine caritate posse quidem esse, sed non prodesse. Quid proderit, Fratres mei, si Fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? (b) numquid poterit Fides salvare illum? Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, (c) caritatem aut non habuero NIHIL sum.

(a) S. Aug. 15. de Trinit. cap. 18. (b) Jacobi 2. 14. (c) 1. Corinth. 13. 2.

HUMILITAS FUNDAMENTUM DOMVS SAPIENTIÆ

seu

ÆDIFICII SPIRITVALIS

Qui se humiliat exaltabitur: Lucæ XIV. II.

Super Maria fundavit eam. Psal. XXIII. 2.

S E R M O VII.

HUMILITAS

*An & Quomodo, secundum regulas Architectonica, censeri possit
Fundamentum Ædificii Spiritualis?*

ARTI.

ARTICULVS I.

*Pro Humilitate, tanquam ædificii Spiritualis Fundamento
Doctorum Ecclesie Auctoritas.*

Taxioma celebratur à vitæ spiritualis Magi-
stris, Humilitatem esse virtutum fundamen-
tum. Quod si verum, dicit quispiam, & nega-
ri non posse videtur, ruunt, quæ hactenus de
Ædificii Spiritualis Fundamento disseruimus. Siquidem
demonstrare conati fuimus, Fundamentum stabile, cui
illa Divinitatis fabrica inædificari debeat, esse Fidem, à
qua diversissima virtus, tam substantiâ, quàm objecto,
immò & subiecto est Humilitas. Verùm utrumque bel-
le convenire, si aures animumque iis, quæ jam tractare
aggredimur accommodaveritis, efficiam, spero, ut ipsi
met mecum pronuncietis. Imprimis autem negari non
potest, Humilitatem in Ædificio virtutum Fundamen-
tum rectè nuncupari. Hoc enim elogio Humilitatem
passim extollunt gravissimi doctissimi que Patres-Sanct.
Cyprianus Sermone de Nativitate humilis Christi: *Fun-
damentum*, inquit, sanctitatis, *semper fuit Humilitas: nec in
caelo stare potuit superba sublimitas. Hanc primam gratiam in-
grediens mundum noster Parvulus attulit: & à cunabulis nos sibi
conformes fieri volens, teneri voluit in vita, quod exhibuit in per-
sonâ.* S. Chrysostomus fusius & planè architectonicè,
homilia xxxv. in Gen. *Vbq; i modum servemus, ait, & bonis
operibus nostris Humilitatem, quasi Fundamentum substru-
amus; ut securè virtutes superextruere possimus. Virtus enim non
est, nisi conjunctam habeat Humilitatem. Qui hoc Funda-
mentum rectè jecerit, poterit, in quantam voluerit altitudinem,
structuram excitare.* Deinde: alia imagine ex Architectura

desumpta firmitatem illius declarans. *Hac est, inquit, inexpugnabilis Turris: hac omne continet edificium, non sinens sum vel à ventorum violentia, vel ab impetu imbrum, vel à spirituum vi deici; sed omnibus insidiis inaccessum, facit, & invictum, quasi ex adamante constructum esset, magnaeque nobis divinae largitatis retributiones adfert.* Eiusdem fundamenti stabilitatem eleganter dilaudat commentario in Acta Apostolica, & hunc in modum scribit: *Nilū Humilitate potentius. Fortior est petra, solidior adamante: & maiorem securitatem nos collocat, quam queant vel turres, vel urbes, vel muri; omnibusq; Diaboli machinantis sublimior facta, contingere volentibus insuperabiles facit.* Doctorem suum sequitur Joannes Cassianus collat. xv. cap. 7. *Humilitatem vocat omnium magistram virtutum, additque: ipsa est caelestis aedificii Fundamentum firmissimum: ipsa est domus proprium atque magnificum Salvatoris. Ista enim universa miracula, quae Christus operatus est, sine periculo elationis, exerceat.* Idem libro xii. Institur. monast. *Nulla modo poterit in anima nostra virtutum Structura consurgere, nisi prius iacta fuerint verae Humilitatis in corde nostro fundamenta, quae firmissimè collocata, perfectionis, & caritatis culmen valeant sustinere.*

NEC in scholâ solū Chrysoctomi Constantinopolitana, idolum usurpabatur, sed in Africana etiam. Nam praeter Cyprianum, quem antea laudabam, celeberrimum est illud Augustini lib. 1. de verbis Domini Ser. 1. quod manifestè Architectonicam sacram sapit: *Magnus esse vis: à minimo incipe: cogitas magnam fabricam construere celsitudinis, de Fundamento prius cogita, Humilitatis. Et quantam quisque vult & disponit superimponere molem aedificii, quanto erit majus Aedificium, tanto altius fodit Fundamentum. Et Fabrica quidem cum construitur, in superna consurgit: qui autem fodit Fundamentum, ad ima deprimitur. Ergo & fabrica ante celsitudinem humiliatur, & fastigium post humili-*

tionem erigitur. Quod est fastigium construenda Fabricæ, quam molimur: quo perventurum est cacumen Ædificiij: citò, dico, usque ad conspectum DEI. Videtis quam excelsum est: quanta res est, conspiciere DEUM - Et post multa ejus generis. Para te videre sublimiter, à quo visus es misericorditer. Sed quia magnum fastigium est, de Fundamento cogita. Quo, inquis, fundamento? Disce ab illo, quoniam mitis est, & humilis corde. Hoc in te fode. Fundamentum HUMILITATIS. & perveniens ad fastigium CARITATIS.

NON minus clarè S. Bernardus lib. V. de consideratione ad Eugenium Papam, circa finem, Bonum quoddam, & stabile Fundamentum est Humilitas. Et epistola LXXXVII. ad Ogerium Canonicum Regularem: Humilitas, ad quam usque ducit humilitatio, totius est Fabrica Spiritualis Fundamentum. Alibi, Humilitatem vocat Fundum, Lib. 2. ad Eugen. Pretiosus fundus est: bonus fundus Humilitas, in qua omne adificium spirituale constructum, crescit in templum sanctum in Domino, Denique in cantica sermone xxxvi. Nisi super Humilitatis stabili Fundamento, spirituale adificium stare minimè non potest. Ob hanc causam, Humilitatem virtutum primam veterum, nonnulli constituunt. Ita S. Hieronymus epistola ad Eustochium de Paula matre: Quæ prima Christianorum virtus est, tanta se Humilitate dejecit, ut qui eam non vidisset (fortè non novisset) ipsam esse non crederet, sed ancillarum ultimam. S. Ambrosius autem in Psalm. cxviii. Sermone 20. Humilitas, ait, virtutum omnium caput est, nimirum, initium. Radicem appellat S. Gregorius, qui libro xxviii. Moral. cap. ultimo ita scribit: Quia origo virtutis Humilitas est, illa in vobis virtus veraciter pullulat, quæ in radice propria, id est, Humilitate perdurat. A qua nimirum si abscinditur, arescit: quia vivificantem se in intimis humoribus caritatis perdit. Et sanè, cælestis Magister doctrinam

Evan-

Evangelicam ab *Humilitate* est exorsus: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum.* Matth. v. 3. Quos, ut interpretatur S. Augustinus, libro de Virginitate cap. xxxii. *sine ulla controversia, Humiles intelligimus.*

ARTICULUS II.

HUMILITAS FUNDAMENTUM

indirectè, per accidens, dispositivè.

EX haecenus recensitis *Humilitatis* encomiis, in quibus nominatur caput, origo, radix, initium, ac prima virtutum ideoque Fundamētum *Ædificii* Spirituales, infurgit difficultas illa minimè dissimulanda, quia ad *Architecturam* spectans. Cùm domus unius sit unicum fundamentum. Quod, præter superius dicta, ex eo liquet, quoniam fundamentum est prima pars: non potest autem nisi unumquid esse primum: nam primum est, ante quod nihil est. Jam verò, constat etiam, *Fidem* esse fabricæ de quâ agimus, siue illa dicatur *Domus Sapientia*, siue *Ædificium* Spirituale virtutum *Fundamentum* stabile. Excluditur igitur à fundamenti denominatione, & ratione *Humilitas*, virtus à *Fide* genere toto diuersa. Agnoui hanc difficultatem, nec dissimulavit S. Thomas, duobus omninò locis in *Secunda Secundæ*. Primo quidem quæstione iv. articulo vii. vbi disputat, *Utrum Fides sit prima inter virtutes?* Et docet: *Fidem* per se loquendo, inter omnes virtutes primam esse. Tamen per accidens aliquam fide esse priorem; sicut removens prohibens: in quantum nimirum, per functionem alterius virtutis removentur impedimenta credendi. Sic

autem virtutem Humilitatis esse priorem Fide: quia Humilitas remouet Superbiam, per quam intellectus recusat se submittere veritati Fidei. Iterum, quæst. CLXI, art. v. vbi quærit: *Vtrum Humilitas sit potissima Virtutum?* ita arguit: Augustini iudicio, Humilitas est virtutum omnium fundamentum. Ergo est potior aliis virtutibus. Respondet autem. Sicut ordinata congregatio virtutum, per quandam similitudinem *Ædificio* comparatur, ita etiam illud, quod est primum in acquisitione virtutum Fundamento assimilatur, quia primum est, quod in *ædificio* jacitur. Virtutes autem veræ infunduntur à DEO. Vnde primum in acquisitione Virtutum, potest accipi dupliciter. Vno modo, per modum *remouentis prohibens*. Et sic Humilitas primum locum tenet: in quantum scilicet expellit Superbiam, cui DEUS resistit: & præbet hominem subditum, & patulum ad suscipiendum influxum diuinæ gratiæ, in quantum euacuat inflationem superbiæ. Vnde dicitur Jacobi IV. quod DEUS *superbis resistit, humilibus autem dat gratiam*. Et secundum hoc, Humilitas dicitur spiritualis *ædificii Fundamentum*. Alio modo est aliquid in virtutibus primum, *directè*: per quod scilicet recta ad DEUM acceditur. Primus autem accessus ad DEUM est per Fidem, secundum illud Hebræorum XI. *Accedentem ad Deum oportet credere*. Et secundum hoc Fides ponitur Fundamentum nobiliori modo.

Ex his colligunt commentatores Scholastici; sensu S. Thomæ, quæ est Theologorum communis: Humilitatem esse Virtutum Fundamentum, non quidem *directè*, & *principaliter*: hoc enim Fidei convenit, sed *Indirectè*, ac *Dispositivè*. Et quidem *Indirectè*, quatenus remouet virtutum

S. Thomas 2. 2. q. 4. art. 7. Bannez, Valentia, Aragonius, Maderus, Tanner, Lessius de Iustis, lib. 4. cap. 4. dist. 7.

tum impedimentum, quod est Superbia. *Dispositiue* verò, quatenus facit hominem Deo subditum, & paratum ad eius gratiæ influxum recipiendum, qui est virtutum semen, origo, conservatio. Vtrumque insinuat Jacobus Apostolus in epistola sua cap. iv. celebri illa sententiola, qua S. Thomas ad id probandum utitur: *DEUS superbis resistit: humilibus autem dat gratiam.* Si Deus superbis resistit, non igitur dat iis gratiam: impedit ergo superbia influxum divinæ gratiæ, & consequenter virtutum studium, ac ædificationem spirituales, quæ sine divina gratia, neque inchoatur, neque perficitur. Humilitas autem influxum illum attrahit, excipit, colligit. Eleganter S. Augustinus serm. xxvii. de Verb. D. *Confluit aqua (gratiæ) ad humilitatem vallis, denatat de tumoribus collis.* Eiusdem est ista monitio. Sermon. clxxv. de temp. *Vident, magnum miraculum. Altus est Deus: erigis te, & fugit à te: humilia te & descendit ad te. Quare hoc? quia excelsus est Dominus, & humilia respicit, ut attollat: alta, id est, superba, de longe cognoscit, ut deprimat.* Ad hæc, Humilitas quemadmodum facit, ut homo vilipendat se, ita excitat in illo terrenorum despicientiam, cui contraria est æstimatio. Atqui æstimatio rerum terrenarum impedit maximè ædificationem spirituales. Quocirca Humilitas tollit impedimentum ædificationis illius, & parat locum ædificio erigendo idoneum: ac proinde rectè dicitur dispositivè **FUNDAMENTVM**, Sed hoc ex arcanis Architecturæ est explicandum accuratius.

ARTICVLVS III.

ARTIFICIVM ARCHITECTONICVM
adjaciendum Fundamentum, firmandumq; in aqua.

OBVERVO imprimis ex Vitruvio, ut ædificium ali-
 quod extruatur, in solo considerandam soliditatè,
 quam,

quam, cum non sit facile invenire in superficie, fodiendum est, donec perveniatur ad solidum. Sin autem, inquit, solidum non inuenietur, sed locus erit congestitius ad imum, aut paluster, tunc is locus fodiatur, exinaniaturque, & palis alneis, aut oleagnetis, aut robusteis ustulatis configatur, subliæq; machinis adigantur quàm creberrimæ carbonibusq; expleantur intervalla palorum, & tunc structuris solidissimis fundamenta impleantur. Hæc Magister Architecturæ lib. tertio, capite 3. Idè præceptū habet libro v. cap. 12. quod est de structuris in aquâ faciendis: & sic præscribit: *Structura quæ in aquâ sunt futura, videntur sic faciendæ; uti portetur pulvis à regionibus, quæ sunt à Cumis continuatæ, ad promontorium Minervæ (intelligit pulverem Puteolanum, (a) qui solidatur aquis. (b) is pulvis calce misceatur in proportione dupla, deinde, aqua immitatur, densetur, & omnis humor haustoriis instrumentis extrahatur, & cæmentis pulvereum illud solum muniatur.* Addit. In quibus pulvis non nascitur, saxis ex ulva palustri utendum: illos aquis injiciendos: tum cocleis, rotis, & tympanis aquam exhauriendam, locumq; siccandum, ut fundamenti sit capax. Si terrenus sit locus, usque ad solidum exinaniatur siccetur, & tunc structura ex cæmentis, calce, & arena compleatur. Si mollis sit locus, palis ustulatis alneis vel oleagineis, aut robusteis configatur, & carbonibus compleatur, deinde quadrato saxo murus ducatur.

Ita fieri debere in locis aquosis, & multo magis in mari, ac ejus vicinitate discimus è duobus celeberrimis orbis terrarum emporiis, Amstelodami & Venetiis. Amstelodamum namque Belgicæ totius ocellus, & cella penaria,

Structura quomodo in aqua fiant Vitruv. lib. v. xii. cap. Barbarus Hieronym. Catanetus, de re militari. Palladius lib. 1. cap. 8. Leo Alber. lib. 4. cap. 3. Philander in Vitruv. De Pulvere Puteolano Vitruvius lib. 2. cap. 6. & Sidonius Apollinaris in Panegyrico, Alnum in palustribus locis intra fundamenta adificiorum palationibus crebrò fixam, permanere immortalem ad aternitatem tradit Vitruv. lib. 2. cap. 9. Hadrianus Junius in Batavia.

penaria, ac horreum in intimis finibus Batavici faucibus positum, cum in paludoso, minimeque firmo sit conditum loco, in eo adactis per fistucas trabibus, arboribusque ingentibus, aut substrata materia per sublicas connexa, ædificiorum fundamenta jaciuntur incredibili impendio: adeò, ut putentur fundamentorum impensæ subinde reliquam structuram æquare, ne dicam excedere. Idem contingit in Venetorum ædificiis. Hæc si per analogiam haud ineptam ad spiritualis ædificii foundationem transferantur, facile videbimus, quomodo HUMILITAS dicatur bene Fundamentum, sed indirectè, ac dispositivè, removendo impedimenta occurrentia.

ARTICULUS IV.

HUMILITAS

Imum aperit, & ad recipiendum Fundamentum, aptat solum.

AD jaciendum Fundamentum fossione est opus, ut ad imum, ubi soliditas est, perveniatur. Imum spectat Humilitas, imum pertentat demissio: in imo subsedit, & ibi commoratur: imo autem super imponitur Fides, quæ primaria est, & per se Fundamentum. *Humilitas*, inquit B. Isidorus, (a) quod approbat S. Thomas, (b) dicitur quasi humi acclivis, id est, imis inherens. Et Latinis quidem, Humilis idem est, quod depressus, & figuratè contemptus, vilis, demissus, obscurus, tenuis, ignobilis: & alicubi, *animalia humiliata* vocat Cicero, lib. 2. de natura Deor. in terram dejecta. Itaque, Humilitas infra se omnia locat, ut imum inveniat, quò tendit, non nisi hoc

cen-

(a) lib. 10 Etymol. cap. 8. (b) 2. 2. q. 161. art. 1. ad 1.

Centro quietura. Et sanè, Humilitas ab humo originationem sumit, quia per illam ad imum, & veluti ad humum usque deprimimur. Hoc autem bifariam potest contingere. *Primò*, si contra voluntatem quispiam deprimatur: atque ita Humilitas est pœna; sicque dictum accipio: *Omnis qui se exaltat, humiliabitur.* Matthæi XXIII. *Secundò*, si quis suâ sponte, ex consideratione suorum, siue criminum, siue defectuum, siue imperfectionum, aut ob corporis animique imbecillitates se deprimat: quo pacto est virtus, quæ à diversis auctoribus varie describitur. A S. Thoma, (a) *Humilitas est virtus, quâ quis defectum suum considerans, se in infimis secundum modum suum continet.* Iterum ibid. ad 2. *laudabilis sui ad ima dejectio* A S. Bernardo, (b) *Humilitas est virtus, qua quis verissima sui cognitione sibi ipse vilescit:* A D. Basilio, (c) *Humilitas est depositio vani sensus, qui ab elatione vana de se existimationis proficiscitur.* Item (d) *Humilitas est, cum quis ceteros omnes se ipso superiores existimat.* A Joanne Rusbrochio Doctore mystico, (e) *Humilitas est demissio: id est, interna quadam, & profunda cordis & animi coram celsissima DEI Majestate inclinatio, & submissio.* A Leonardo Lessio, Doctore Scholastico: (f) *Est virtus inclinans nos ad nostram vilitatem signis, vel factis profertendam.*

ITAQUE Humilis, primò se DEO perfecte subjicit, velut infimum mancipium, ut testa figulo, ut opus factori, ut materia prima efficienti, paratus, ut se disponat, pro suo beneplacito in omnibus, indifferens ad paupertatem & divitias; morbum & sanitatem; infamiam & gloriam; mortem & vitam. Quo spectat illa Petri Apostoli monitio: *Humiliamini sub potenti manu DEI ut vos exaltet in tempore visitationis,* Epist. I. 6. Humilis frequenter

(a) 22. q. 161. art. 1. (b) libel. de gradibus humil. (c) cap. 2. Iſai, (d) Regul. brevior. q. 198. (e) lib. de præcip. virtu. (f) lib. 4. de just. & jure, cap. 4. dup. 7.

ter ingeminat illud magni Regis (a) *Nonne DEO subiecta erit anima mea, ab ipso enim salutare meum? Verumtamen DEO subiecta erit anima mea, quoniam ab ipso patientia mea.* Ejusdem est illud monitum (b) *Subditus esto Domino & oratum.* Ad idem hortatur Jacobus Apostolus, in Epistola sua Canonica præmissa causa, quæ merito quemlibet movere debet: *DEUS superbis resistit, humilibus autem dat gratiam: subditi ergo estote DEO.* Hanc esse Humilitatis conditionem agnovit S. Ambrosius, qui libro x. epist. 34. In eo, inquit, *proprietas ipsius (Humillitatis) definimus, quod per omnia DEO subditur.* Idem prolixius exponit S. Bernardus, Sermone de subjectione nostræ voluntatis: *Totius Humilitatis summa, ait, in eo videtur consistere, si voluntas nostra divina, ut dignum est, subiecta sit voluntati, sicut ait Propheta: Nonne DEO subiecta erit anima mea? Scio quidem creaturam omnem, velit, nolit subiectam esse Creatori, sed à creatura rationali voluntaria subiectio queritur: ut voluntariè sacrificet Domino & confiteatur nomini ejus: non quia terribile & sanctum, non quia Omnipotens, sed quia bonum est. Confitemini Domino quoniam bonus: Dicat nunc Israël, quoniam bonus: quoniam in seculum misericordia eius.* (c)

JAM verò, nemo Fundamentum Fidei collocare potest in animâ, nisi per Humilitatem ad hoc Imum pervenerit. Nullus enim credit, ut oportet, nisi intellectum suum auctoritati divinæ subiciat: nullus virtuti dat operam, nisi mentem suam divinis præceptis, & voluntati DEI subdat. *Quomodo vos potestis credere,* inquit Pharisæis Christus Dominus, *qui gloriam ab invicem accipitis, & gloriam, quæ à solo DEO est non queritis?* Joannes V. Ubi notat Maldonatus, hoc hodie multis hæreticis accidere, è quibus multi vanæ gloriæ abrepti cupiditate & superbia, non solum ad Ecclesiam, quam malo consilio se de-

(a) Psal. LXI. 2. (b) Psal. xxxvi. 7. (c) Psal. cxvii.

fervisse manifesteprehendunt, redire nolunt, sed crudelissimi etiam in catholicos sunt, lacerant convitiis Christi Vicarium, vident sacra, simplicitatem & fidem nostram stultitiam appellant, ut satis idonei ministri videantur. Fundamento ergo fidei substernenda est Humilitas, ac proinde hæc non immeritò Fundamenti nomen parti cipat.

PORRO, quoniam, qui infra DEUM consistit, nondum ad infimum locum pervenit: nam infra DEUM sunt Seraphini, Cherubini, aliæque Mentis Beatæ, quibus cum homo minimè potest comparari: ex Architectonicæ autem Regulâ, quo majus est ædificium, eo altius est fodiendum fundamentum: maximum verò, sive sublimissimum ædificium, est virtutum fabrica, quippe tantæ celsitudinis, ut supra illam altior esse nequeat, cum ejus culmen, ut rectè docuit Augustinus, sit conspectus DEI; hinc Architectus Christianus, haud contentus, quod sit infra DEUM, per Humilitatem tendit etiam infra omnes homines, ita, ut nulli hominum se anteponat. Verè humilis non solum majores reverentiæ signis prævenit, sed & æquales ac inferiores honore dignatur, & iis, quantum permittit muneris ratio, se subicit, ut in imo consistat. Ita fodiebatur, ut ad solidum & imum Humilitatis perveniret S. Chrysostomus, atque ad idem cooperarios suos hortabatur, sic scribens homil. 33 in Genes. *Nos non eis tantum, qui ætate nobis sunt majores, vel etiam æquales, honorem exhibemus: non est enim Humilitas, quod facere debet necessitate: vera autem est, quando cedimus iis, qui nobis videntur esse minores, & eos veneramur, qui nobis videntur esse magis indigni ut honorentur. Quod si rectè sapimus, nullos etiam nobis esse minores arbitrabimur, sed nos ab omnibus excellentiâ vinciti dicemus. Et hoc dico non de nobis, qui innumeris immergi sumus peccatis; sed etiam, si quis sibi plurimorum benè gestorum conscius*

Secunda Pars.

X

fit

fit nisi apud se sentiat, quod omnium est postremus, nulla ei utilitas futura est, ex omnibus suis bonis operibus. Similis est præceptio S. Ambrosii epist. LXXXIV. ad Demetriadem: Prima humilitatis ratio in communis vite versatur officiis, cum secundum doctrinam Apostolicam, invicem se homines honore præveniunt: & alter alterum superiorem existimantes, amant servire subjecti, & nesciunt tumere prælati: cum & pauper divitem non sibi dubitat anteferre, & dives pauperem sibi gaudeat æquare. Cum & sublimes non superbiunt de claritate prosapia, & pauperes non extolluntur de communionem naturæ. Cum denique non plus tribuitur magnis opibus, quàm bonis moribus: nec major ducitur phalarata iniquorum potentia, quàm rectorum in honora justitia. In eandem sententiã graviter S. Bernard. sermone XXXVII. in Cantica Cantico. Non est periculum quantumcumque te humilies, quantumcumque reputes te minorem, quàm sis, hoc est, quam te veritas habeat. Est autem grande malum, horrendumq; periculum, si vel modicè plus vero te extollas: si vel unividelicet in cogitatione tua te præferas: quem fortè parem tibi veritas judicat, aut etiam superiorem. Quamobrem nolite hominem comparare majoribus, noli minoribus, noli aliquibus, noli uni. Quid scis enim, O Homo, si unus ille, quem fortè omnium vilissimum, atque miserrimum reputas, sit melior te, mutatione dextera excelsi, in se quidem futurus sit, in DEO verò jam sit. Et propterea Dominus, non mediocrem, non vel penultimum, non ipsam saltem inter novissimos eligere locum nos voluit, sed recumbe, inquit in novissimo loco.

ITA QUÆ, vera Humilitas instigat suum alumnum, ut conferendo se aliis, censeat se omnibus viliozem, ac deteriozem. Quod citra veritatis jacturam fieri potest, si consideret se secundum ea, quæ de seipso habet, alios verò secundum ea, quæ ipsi habent, & sunt à DEO. Hoc est ingenium Humilitatis: in se intueri sua mala, in aliis ipsorum bona. Sicut è contrario Superbiæ indoles est,

inten-

HUMILITAS FVNDAMENTVM. 333

intendere in sua bona, & in aliorum mala. Quisque autem secundum sua est deterior, quàm sint alii secundum ea, quæ sunt DEI.

ARTICVLVS V.

HVMILITAS

Quomodo incitare possit Humilem, ut sine falsitate, quamvis sit summus, se omnibus inferiorem aestimet, dicat, profiteatur.

EX haftenus dictis satisfit Quæsito, quod fortasse quempiam torquere posset: Quomodo absque mendacio sive dicti sive facti, & sine conscientia remorsu, quilibet, ex Humilitatis instinctu, queat se omnibus inferiorem existimare, atque adeò dicere, & debeat interdum talem sese exhibere? Siquidem non rarò contingit, quempiam multis partibus esse ejusdem vel alterius nominibus superiorem. Et augetur difficultas illo S. Augustini dicto libro de natura & gratia cap. xxix. Humilitatem collocandam esse in parte veritatis, non in parte falsitatis. Sed aliqui sunt, inquit S. Thomas, in supremo statu, qui, si se inferioribus subjicerent, absque falsitate hoc fieri non posset. Respondet autem S. Doctor, 22. q. 161. art. 1. In homine posse duo considerari: scilicet, id, quod est Dei, & id quod est hominis: hominis autem est, quicquid pertinet ad defectum; sed Dei est, quicquid pertinet ad salutem, & perfectionem, secundum illud Osee xii. *Perditio tua Israël ex te est: ex me tantum auxilium tuum.* Humilitas autem proprie respicit reverentiam, qua homo DEO subjicitur; & adeò quilibet homo secundum id, quod suum est, de-

» bet se cuilibet proximo subijcere, quantum ad id,
 » quod est DEI in proximo. Non autem id requirit Hu-
 » militas, ut aliquis id, quod est Dei in ipso se, subijciat ei,
 » quod apparet esse Dei in altero. Itaque si præferamus
 » id quod est Dei in proximo, ei, quod est proprium in
 » nobis, non incurrimus falsitatem. Vnde super illud
 ad Philippenfes secundo: *In humilitate superiores sibi invicem
 arbitantes, ait glossa: Non hoc ita debemus aestimare, ut nos aesti-
 mare fingamus; sed verè aestimemus posse esse aliquid occultum in
 alio quo nobis superior sit, etiamsi bonum nostrum, quo illo vide-
 mur superiores esse non sit occultum.*

HAVSERAT fortasse illam suam doctrinam S. Tho-
 mas ex B. Anselmo, qui in libr. similit. cap. cix. cujus est
 inscriptio: *Quomodo unusquisque se minorem omnibus patet*
 » hunc in modum ratiocinatur. Nonnunquam ideò es-
 » tollimur, quia nos aliis non rectè comparamus. Vi-
 » dendum igitur quomodo sit comparatio instituenda.
 » Si enim nos aliis volumus comparare, ea tantum de-
 » bemus considerare, quæ à nobis sunt in nobis, non à
 » DEO, quasi præstita nobis. Sic namque agit, qui de bo-
 » nis à Deo sibi præstitis super alium extollitur, sicut qui
 » vestibus indutus gloriatur. Non ergo hæc aliorum
 » bonis comparare debemus; sed mala tantum nostra,
 » quæ à nobis sunt, & in nobis habemus. Quod si fecerit
 » mus, mala videlicet nostra bonis aliorum ut confere-
 » mus, non inferiores esse ceteris omnibus nobis ipsi
 » videbimur. Quod cōtra, quia Superbi faciunt, etiamsi
 » sint omnibus deteriores, cunctis tamen judicant se
 » esse meliores. Sua enim bona tantum attendentes
 » aliorum malis comparant, quorum mala nullatenus
 » considerare deberent.

ITA QUE docent Theologi, tribus modis posse quem-
 piam alios se superiores judicare absque ullâ falsitate.

Primò, comparando id quod ipse naturaliter habet ex se cum eo, quod alter habet ex peculiari DEI dono. *Secundò*, comparando donum ipsum minus, quod habet ex Deo, cum dono aliquo majore, quod ex Deo habet alter. *Tertid*, comparando defectum aliquem suum cum bono aliquo, quod habet alter. Faxit humilium Doctor Christus Dominus, ut quàm benè intelligimus, Domus Sapientiæ Fundamentum esse Humilitatem, tam promptè illam cordi nostro infigamus, humiliantes nosmet ipsos sub potenti manu DEI, ut nos exaltet in tempore visitationis: omnem sollicitudinem nostram projicientes in eum, quoniam ipsi cura est de nobis. Ipsi laus, honor & gloria in secula sempiterna. AMEN.

1. Pet. v. 6.

SERMO VIII.

HUMILITAS

*Quomodo in imo fundum solidet, ad suscipiendum, retinendumq;
Fundamentum Fidei.*

Super maria fundavit eam. Psalmo XXIII. 2.

ARTICULUS I.

Ædificium spirituale extruitur in aqua.

DEMONSTRATVM est in superioribus, Domus Sapientiæ, sive Ædificii, quod construitur ex virtutibus in anima, Fundamentum per se, ac primarium esse primam virtutem Theologicam, quæ dicitur FIDES. Hanc tamen præcedere

X 3

dere

dere debere Virtutem aliam, quæ removeat impedimentum: nempe, Humilitatem; per quam ejicitur Superbia, quæ Fidem impedire solet. Quod illustravimus ex regulâ Architecturæ vulgari, quâ præscribitur, ut Fundamentum locetur in fundo solido. Quod si soliditas non habeatur in superficie, fodiendum esse, usque dum perveniatur ad id, quod est solidum: reperiri autem solidum tandem in imo. Hoc imprimis est officium Humilitatis, quæ palam considerationis aut notitiæ suæ traducens, per omnes ordines rerum, & hominum præcipue, se in imo seu infimo statu esse considerat, & ita sibi persuadet. Nimirum, quod sit infimus, ac minimus omnium: minimus in ordine Prælatorum, minimus in ordine Ecclesiasticorum, minimus in ordine Secularium, in ordine litteratorum, in ordine virtuosorum, in ordine Religiosorum. Quam persuasionem haberi posse, absque ulla falsitate, aut fictione probavimus penè apodicticè, firmitus quàm per ullam demonstrationem mathematicam.

JAM verò, cum ad imum fossione ventum est, sæpe aqua erumpit, aut aquis obrutum solum sese offert: quid tunc factu opus? Cum structura in aquâ facienda est, tunc pulvere locum esse condensandum docet optimus Architecturæ Magister Vitruvius, cujus verba superius adnumeravimus. Simile quid in spiritali ædificatione fieri debere omninò existimo. Dum virtutum Ædificium erigimus, in aqua ædificamus, non solum, quia Baptismi Sacramentum, omnis est justificationis & sanctificationis initiū, ita ut fundamentum fidei ponatur eadem concha, in qua mergimur, sed ob alia multa, quæ jam subnectam. AQUA in divinis eloquiis, doctrinam Christi, ab ipso & Apostolis mundo promulgata significat. Unde prædicatio Christi, Prophetarum, & Apostolorum,

stere Fundamentum Fidei, nisi ex Architecturæ præscripto, pulveris, cineris-ve aggeries iis injiciatur, quæ ipsis his aquis densari solet, ut Fundamentum firmiter sustineatur. Quod paulò clarius fufiusque explicandum est.

A R T I C U L U S II.

H U M I L I T A S

*Tanquam Pulvis & Cinis, densat, solidatq; fundum animæ
in Aquis ad suscipiendum Fundamentum Fidei.*

PULVIS & Cinis symbolum sunt, ut vilitatis, ita Humilitatis. Hinc Pulvis & Cinis dicitur homo, ut humana vilitas, abjectio, & humilitas significetur. Pulvis es, inquit Deus, & in pulverem reverteris. Genesis tertio. Et Iob cap. x. Memento, quæso, quod sicut lutum feceris me, & in pulverem reduces me. Iterum. c. xxxiv. 15. Homo in cinerem revertetur. David quoque, Psal. III. 29. Auferes Spiritum eorum & deficient, & in pulverem suum revertentur. Denique, Ecclesiastes cap. XII. Revertatur pulvis in terram suam, unde erat, & spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum. Pia est ceremonia quæ ducit ad vilitatis suæ considerationem Pontificem recens electum. (a) Proficiscitur magna pompa ad Ecclesiam Lateranensem, coronam Papalem accepturus. Comitantur Cardinales, Principes, Regum Legati, concurrunt infinita hominum multitudo: acclamantur varia ad plausum: personant tubæ, concinunt musici; sed una est cantilena utilissima, quæ ex antiquissimo instituto confidenti in lapidea & stercorea sede, ut vocatur, occinitur: (b) *Suscitans de pulvere egenum, & de stercore erigens pauperem.* Fuit etiam mos vetus, ut qui se hu-

(a) Thomas Bosius lib. II, de Signis Eccl. cap. 10. §. 21. (b) Psal. cxii. 7.

miles alicui exhibere destinarent, pulvere & cinere, vel alterutro caput conspergerent. Et quoniam supplices, quique à Deo oratione quidpiam obtinere desiderant, maximè decet humilitas, hinc pulverem lingere, caput pulvere fœdare, procumbere in cineres dicebantur: & revera id faciebāt. Isa. XLIX. *Erunt Reges nutriti tui: & Regine Nutrices tuæ: vultu in terrâ demisso adorabunt te, & pulverē pedū tuorū lingent.* Quò spectat illud Threnorū tertio: *Pone in pulvere os suū, & prosternetur corā Domino suo, si fortè sit spes.* Vbi Chaldæus, *Dabit in pulverē os suū, & prosternetur coram Domino suo, si fortè sit spes:* hoc est, supplicem se abiciet, & dedititi, ac humiliantis in morem ante Dominum, si vel ita, nempe, tot humilitatis significationibus, possit veniam impetrare. Aut, de se ipso demissè sentiens, & loquens, gestu quoque habituque humillimum præsentabit, si fortè vel sic Dominus respiciat afflictionem.

Hunc morem Gentilium quoque fuisse, & antiquissimum, & ab Assyriis Hebræos accepisse, aut ab his istos potius existimant eruditi. Sedisse enim, sive procubuisse inter pulveres & cineres supplicaturos Homerus (b) auctor est: apud quem Alcinoo Regi supplicaturus Vlysses procumbit in cineres:

*Sic ait, & cineres inter desedit, ad ignem
Ipse foco admotus. ---- deinde sic orat.
O Rex Alcinoë en tibi stratus supplicat hostis.
Non decet, ut lapsus jaceat sub pulvere denso
Procumbens adeò ----*

ita quoque Marium Coriolanum Volscorum Principi supplicasse scribit Dionysius Halicarnassæus. Hinc multa intelliguntur è Sacris litteris, quæ ritum istum respiciunt,

X 5 ciunt,

(a) Mos supplicantium. Aristot. in *Oeconomicis*. Apollon. 3. Argon, Plutar. de Virtut. mulier. (b) *Odyss.* 7.

ciunt, lib. 1. Regum secundo canit Anna Samuelis mater, post humiliationem gratiam consequuta: *Dominus mortificat & vivificat: deducit ad inferos, & reducit. Dominus pauperem facit, & ditat: humiliat & subleuat. Suscit at de pulvere egenum, & de stercore elevat pauperem: ut sedeat cum principibus, & solium gloria teneat.* brevissimè. Humilem exaltat, & in altum elevat. Ejusdè generis est illud P salmi XLIII. *Humiliata est in pulvere anima nostra: conglutimatus est in terra venter noster.* Pulverem igitur & Humilitatis symbolum in supplicando adhibebat Hebræi: & Pulvis statū ipsum humilitatis & miseræ significabat. Isaia xvi. *Finitus est pulvis, id est, status miseria ac humilitatis.*

PULVEREM istum Humilitatis, Fundamento Fidei supponere, & addensare oportet, si in aquis Christianæ doctrinæ, veræ religionis, & divinæ gratiæ, Virtutum Ædificiū velimus extruere. Fuit hujus artificii architectonici peritus imprimis antiquissimus Virtutū artifex, & fideiū Pater Abraham, cui cū DEUS amplissimum fundum aquis gratiæ immersum, cui ædificiū suum in ædificaret, liberalissimè offerret, ille sciens in his aquis fundamentum non poni nisi pulvere immisso, illum prius copiosè sparsit. Hinc illæ immortalitati consecratæ voces, Genes. XVIII. *Loquar ad Dominum meum, cū sim pulvis & cinis.* Iterum. *Quia semel cœpit loqui ad Dominum meum, cū sim pulvis & cinis.* Hoc substrato pulvere, *Credidit Abraham DEO,* Gen. xv. 6. id est, fundamentum fidei jecit, & *reputatum est ei ad Iustitiam Galat. III. nimirum,* ab eo tempore, Iustitiæ, quæ virtutes omnes complectitur, altissimum palatium cœpit extruere.

AD hunc ædificandi in aquis Gratæ modum, divini Architecti magisterio erudita, hortatur suos Operarios Ecclesia, Architecturæ Christianæ peritissima. Quæ quarta ante Quadragesimam feria, quando tempus spi-

ritua-

ritualiter ædificandi maximè opportunum incipit, pul-
 verem summoperè commendat. Et quoniam non igno-
 rat, ubique aureum illum Humilitatis pulverem haud
 provenire, ipsa affatim suppeditat, dum sacerdotum
 manibus offert absque auro vel argento, pulverem be-
 nedictione sacratum, addito elogio: *Memento homo quia
 pulvis es, & in pulverem reverteris.* Porro, quando Ædifici-
 um spirituale, seu Domus Sapientiæ, quæ fundum ha-
 bet aqueum, nempe doctrinam Christi, & Divini Spi-
 ritus gratiam, Humilitate vera soliditatem adquisivit,
 spes est fore eam maximè diuturnam, immò, æternam.
 Tales Domus sunt Religiosorum familiæ, quas Spiritus
 Sapientiæ inchoavit, eduxit, perfecit, vera illarum Ar-
 chitrectrix. Quam ut suâ peculiariter agnoscit, inter ce-
 teras, SOCIETAS JESU, cujus Fundator IGNATIVS,
 tam voluit eam esse Humilem, ut jusserit, vel ipso
 nomine extremam humilitatem profiteri, nominans
 semper MINIMAM. A quâ voce orditur Examen candi-
 datorum, sic præscribens. *Hæc MINIMA CONGREGA-
 TIO, quæ à Sede Apostolica, primâ sui institutione, SOCIETAS
 Jesu nominata est.* Quo factum, ut eo nixa fundamento,
 per unam annorum centuriam, quam Seculum voca-
 mus, steterit immutata, plurimis licet impetita, adver-
 sitatum undique ingruentium procellis ac tempestatibus
 Societas. Quamobrem ad gratitudinem suam demon-
 strandam DEO Sapientiæ Domino, Fundatori primo ac
 Conservatori suo, statuit per orbem universum peculia-
 ri devotione, cultu, officiis divinis, alijsque gratitudinis
 significationibus totum annum insequentem transige-
 re, tanquam annum natiuitatis suæ centesimum, sive Se-
 cularem. Cujus exempla habet in antiquitate, tum Ec-
 clesiastica, tum civili quam plurima, ut fusius suo tem-
 pore explicabitur. Illius initium erit feria III. hujus heb-
 domadis,

domadis,

domadis, seu xxvii. Septembris. Nam prima Institutio SOCIETATIS JESU approbatio facta est à Paulo III. Pont. Max. Anno M. D. XL. V. Kalen. Octob. Ad quam diem celebriorem faciendam, transigendamque cum fructu spiritali, Eminentissimus Cardinalis MARTIUS GINETTUS, Legatus de latere, facta sibi potestate à Supremo Sacrorum antistite VRBANO VIII. concessit Indulgentiam Plenariam. Ad quam obtinendam, DEO que nobiscum gratias agendas invito meos Auditores, quos ut maximè benevolos Societati, adfocere frequentes confido.

ARTICULUS III.

HVMILITAS

Anima solum, velut paludosam tellurem, siccatur haud secus ac Pulvis & Cinis terram aquosam.

HAUD malè dixero, vel incongruè, ut opinor, Animam, cui virtutis imponenda est fabrica, esse veluti terram aquis immersam, vel palustrem, quæ undique aquis scateat: nimirum, perturbationibus immodicis, imperfectionibus, defectibus, peccatis, & nonnunquam criminibus, ac sceleribus. Ita profectò se rem habere nō pauca in Divinis Oraculis satis clarè indicant. Quàm illustre est illud psalmi LXXVIII. *Salvum me fac DEUS, quoniam intraverunt aquæ, usque ad animam meam,* Quo loco D. Chrysostrmus, per aquas intelligit secularia negotia, fluxa, & mortalia: Origenes verò, tentationes, quæ recens natis, aut ad Deum conversis imminet à Diabolo, tanquam à Pharaone: nonnulli, peccata: ut intrare aquas usque ad animam, significet, periclitari tentationibus,

tationibus, cogitationibus pravis, desideriis perversis, mundanarum rerum affectibus, aut etiam peccatis anime salutem. *Bibit, quasi aquam, iniquitatem.* dicitur Job. xv. Ubi haud dubie symbolum iniquitatis est aqua. Sicut in psalmo cviii. *Intravit sicut aqua interiora ejus.* quidam? dolus, malignitas, fraudulentia.

Ut ponatur itaque Virtutum fundamentum in anima, ejici primum haustoriis instrumentis, qualia sunt dolor, poenitudo, contritio, confessio, satisfactio debet haec aqua. Tum pulvere insperso exficari, quod remansit madidum solum. Nullus autem magis idoneus ad exsiccandum, est pulvis, quam Humilitas, cujus vis, tum solidandi, tum exsiccandi longè est efficacior, quam pulveris Puteolani. Cum igitur Humilitas, inum in virtutum aedificio locum occupet, & Fidei substernatur, rectissime Fundamentum fabricae spiritualis dicitur; indirectè tamen ac dispositivè, quia obstacula removet.

S E R M O IX.

HUMILITAS

Complanat Animæ fundum, ut in eo aedificari possit.

Omnis Vallis implebitur; & omnis mons & collis humiliabitur.

Et erunt prava in directa, & aspera in vias planas. Lucæ iii.

4. 5.

ARTI-

ARTICULUS I.

COMPLANATIO SOLI

Necessaria est ad Fundamentum constituendum.

FUNDAMENTVM locandi obstaculum, ut-
num è præcipuis, est soli inæqualitas. Quo
circa prima Architecti consideratio esse
consuevit de complanatione, quæ fit vel
Depressione, vel Expletione. Si locus monticu-
los colliculós-ve, aut eminentias protuberantes habeat,
auferendæ sunt, aut deprimendæ: si valles, vel fossas, ex-
pleri debent, ut sit planities, cui inædificetur. Quod dili-
gentissimè servatum est à Salomone in ædificatione
templi. Nam ut haberetur loci, in quo est extructum, æ-
qualitas, ingentes ab eo factas esse substructiones scri-
bit Josephus historicus. Lib. VIII. cap. 2. Et, *dici, inquit,
non potest, ac vix etiam oculis credi, quàm mirandum fuerit illud
exterius fanum. Siquidem vallibus expletis tam profundis, ut ad
prospectum oculi caligarent, & aggestâ ad quadringentos cubitos
terra, eam vertici montis, in quo templum extructum est, equavit.
Atque hoc modo factum est, ut area fani cum solo templi equare-
tur.*

ALIO tempore Salomon, ut haberet planitiem aptam
ad ædificandas domos ingentem coæquavit voraginem,
de qua lib. III. Reg. XI. sic scribitur, *Salomon adificavit Mel-
lo, & coequavit voraginem civitatis David patris sui.* Mello
erat vorago, ac vallis profunda, ac lata admodum, quæ
montem Sion à civitate inferiori discernebat: atque à
porta aquarum, Occidentem versus usque ad portam
piscium extendebatur. Ab hac voragine David montem
Sion

Sion per gyrum ædificavit, ac munivit. Hujus igitur concavitatem Salomon, ut esset locus pro ædibus utrumque in platea, quam ibi aptari cupiebat, coæquavit, & ædificis ornavit. Scio Hebræos, per *Mello*, quod Hebraicè significat *Plenitudinem*, intellexisse locum comitorium, quia illis congregabatur populus ad consultandum de rebus agendis. Alios existimare fuisse aggerem, qui cingebat arcem. Nonnullos putare, fuisse fossam circa arcem, quæ dicta sit *Mello*, quod aqua impleretur. Quosdam autumare, fuisse summitatem, sive verticem montis Sion. Sed quod diximus benè probant nostri temporis Chorographi, & Scriptores de Vrbe ac templo Ierosolymitano, Richardus, Adrichomius, Sanchez, Sallianus, Arias, (a) Villalpandus: quibus accedunt Scripturæ Interpretes, (b) Menochius, Tirrinus, Cornelius. Jam vero, ut ad tropologicam nostram Ædificationem redeamus.

(a) Villalp. lib. 2. de Temp. cap. 2. de Apparatu. (b) Lib. 2. Reg. c. 5. & lib. 3. II.

ARTICULUS II.

HUMILITAS

Tollit tumores fundi impediētes extruccionem Ædificiū.

HUMILITAS, vel est ipsa animæ planities ac æqualitas, vel illam inducit, quia tollit omnem tumorem elationis. Quicquid superbia est eminent, complanatur Humilitate. Omnis collis & mons arrogantia Humilitate deprimitur aut sponte subsidit, ut fiat æqualitas. Humilitas est ipsa elationis depositio, & inæqualitatis ex hoc capite ablatio. Certè, inter signa hominis verè demissi ac humilis exprimit S. Basilus in Regulis suis brevio-

brevioribus: cap. 198. Si æqualiter semper unoq; tenore
 submissè se gerat, ac humilitatē consecetur, & in ea mē-
 te se exercent. Sanctus verò Ambrosius indagans causam
 perpetuæ cujusdam cōcordiæ, & æqualitatis in cor-
 pore Christi mystico, quod est Ecclesia, in quo multi
 nunc sunt potentes, plurimi nobiles, docti non pauci
 cum alii, numero vel superiores, vel æquales, sint infir-
 mi, pauperes, rudes: quod magis adhuc apparet in bene
 constitutâ Religiosorum familiâ. Existimat autem An-
 tistes ille sapientissimus hanc æqualitatem esse humili-
 tatis effectum. lib. x. Epist. 34. *Hæc, inquit, virtus vera Hu-
 militas est, quæ inter quoslibet meritorum gradus, nunquam sui
 potest esse dissimilis. Nam & in officiorum vicissitudine, & in man-
 suetudinis lenitate. & in voluntaria paupertatis electione inveni-
 tur multa distantia, & alter altero in propositi sui devotione, aut
 major, aut minor est. In vera autem humilitate nihil divisum,
 nihilq; non solidum est: & idè omnes participes suos unum facit,
 quia inæqualitatem ipsa non recipit. Itaque Humilitas extu-
 berantia deprimit, aut tollit, sicquæ solum, cui inædifi-
 candum, ad æqualitatem redigit.*

ARTICVLVS III.

HUMILITAS

Implet Valles. Obstruit foramina. Coæquat Voragine.

ILLUD mirum est, sed haud minus verum, quàm supe-
 riora, quod Humilitas, si quid reperiat nimis depre-
 sum in animæ fundo, si quid lacunosum, cavumque,
 immò, si ingentem hiatum, ea expleat illicò, ut coæque-
 tur concavitas. Id ut demonstret D. Anselmus, jubet
 concipi Superbiam, tanquam fossam, aut vallem palu-
 stre m,

strem, quæ nisi Humilitate, velut monte solido impleatur, non est aptum ædificationi fundamentum. Digna autem est attentione vestra Doctoris præclari hac de re planè architectonica commentatio, in libro similitudinum cap. xcviij. cujus est inscriptio: *De adificante domum.* Et, quod *Superbia sit vallis maxima bestiis vitiorum plena.*

» Sic agere decet, inquit Anselmus, qui ad virtutes
 » tendit, velut, qui Domum ædificare debet. Qui enim
 » Edificium vult facere stabile, soliditatem prius con-
 » siderat terræ, quo scilicet fundamentum firmum sup-
 » ponere, parietes erigere, tectum superimponere, tu-
 » rusque possit inhabitare. Sic qui virtutum vult facere
 » Edificium, quo securus inhabitet ab insidiis Dæmo-
 » num, illud est providendum, ut locus ædificationis sit
 » firmus: nam nisi fuerit, Edificium diu subsistere non
 » poterit. Hoc itaque solum, vel terra bona est **HUMI-**
 » **LITAS**, cujus cunctis virtutibus congruit natura, eas-
 » que, velut firmum **FUNDAMENTUM** sustentat. **NON**
 » est in altum elevata Superbia, sicut quidam putant,
 » sed demissa, & vallis maxima bestiis vitiorum plena,
 » & caligine tenebrarum densissima. Nam quanto am-
 » plius quis superbiæ involvitur, tanto minus lucem ve-
 » ritatis intuetur. Nec clarè justum ab injusto, quam diu
 » in tenebris, id est, in cæcitate sui cordis jacet, discerne-
 » re superbus potest: sed quæ sunt distorta æquè sectatur,
 » ut recta. Unde fit, ut in valle istâ tenebrosa vitiorum
 » sit copia, quasi bestiarum crudelium multitudo ma-
 » gna. Nam leones crudelitatis, vulpes calliditatis, ser-
 » pentes venenatæ invidiæ, ranæ garrulitatis, & iracun-
 » diæ, ceteraq; vitiorum animalia solent ibi abundare.
 » Deinde, capite xcix. Humilitas, ait, mons magnus est,
 » in cujus summitate lux est non modica, & honesta-
 » rum personarum, id est, sanctarum virtutum pulcher-

rima turba. Jam facile est comprehendere, quomodo Humilitas cavitatem expleat, ut locus fiat planus, ad ædificationem idoneus. Nam si superbia est vallis, mons humilitas, hac illi imposta, vallis impletur, & summitas utriusque æquatur.

ADDE. Quoniam Humilitas, ut ceteræ virtutes, in mediocritate consistit, si quid sit in anima nimis depressum, id ipsa elevat, aut potius in illud se immittit, instar congestitii pulveris, ut ad æqualitatem omnia redigatur. Humilis usurpat illud Pauli Apostoli ad Philip. iv. 12. *Scio & humiliari, scio & abundare: (ubique, & in omnibus institutus sum) & satiari, & esurire, & abundare, & penuriam pati. Omnia possum in eo, qui me confortat.* Quæ verba exponens S. Ambrosius: lib. 2. de offic. cap. 7. *Non ergo, inquit, indocta Humilitas, sed quæ habeat sui modestiam, & scientiam laudi datur. Est enim humilitas formidinis, & imperitiae, atque ignorantie. Ideo & Scriptura ait Psal. xxxiii. 19. Humiles spiritu salvabit. Praclarè ergo dixit: Scio & humiliari, id est, quo in loco, qua moderatione, quo fine, in quo officio, in quo manere. Nescivit Phariseus humiliari, idè dejectus est; scivit Publicanus, idè justificatus est. Sciebat & abundare Paulus, qui aurum habebat divitem, & thesaurum divitis non habebat. Sciebat abundare, quia non querebat datum in pecuniâ, sed requirebat fructum in gratia.*

CERNITVR hoc Humilitatis officium in Magistratu, & quarumlibet congregationum superioribus, quocumque illi appellentur nomine, sed supremis potissimum, in quibus Humilitas replere debet fossas pusillanimitatis ac formidinis, ut maneat sine hiatu, & tumore planities. Notatum hoc reperio à Papa Gregorio qui hanc instructionem dabat Ecclesiasticis Prælati, 2. part. „ te Pastoral. cap. 6. Solerter intuendum est; ne dum im- „ moderatius custoditur virtus humilitatis, solvantur
jura

„jura regiminis, & dum Prælarus quisque plus se, quàm
 „deceat, dejicit, subditorum vitam distringere sub disci-
 „plinæ vinculo non possit. Teneant ergo Rectores ex-
 „terius, quod pro aliorum utilitate suscipiant, seruent
 „interius, quod de sua æstimatione pertimescunt. Sed
 „tamen quibusdam signis decenter erumpentibus, eos
 „apud se esse humiles, etiam subjecti deprehendant,
 „quatenus & in auctoritate eorum, quod formident,
 „videant, & de humilitate, quod imitentur, agnoscant.
 His accedit, quod tanta sit Humilitatis cū Magnanimitate
 affinitas, ut propter officiorum utriusque virtutis quan-
 dam velut germanitatem, existimaverit insignis S. Tho-
 mæ interpret Martinus, Humilitatem re ipsa non esse
 distinctam à magnanimitate. Quod licet esse falsum ar-
 bitrer, & accuratè refutet Cajetanus 2.2.q.161. negari
 tamen non potest, magnam esse inter utramque simili-
 tudinem, & arctissimam consociationem. Quantumvis
 enim Humilitas faciat, ut homo ad alta non tendat,
 tanquam illa sibi per proprias vires sint proportionata,
 ac debita: nihilominus, quatenus illa divinis, quæ in se
 spectat, donis sunt consentanea, ea potest appetere, at-
 que ad illa conari. Hinc fit, ut is, qui in se est humillimus,
 ex Dei dono sit summè magnanimus. Et si enim ex se
 nihil possit, nulloque bono aut honore sit dignus, tamen
 Dei dono illiusque præsidii, potest, ideoque conatur
 plurima, & maxima: atque illud fidenter usurpat: *Omnia
 possum in eo, qui me confortat.* Quapropter maximis donis,
 honoribusque dignus est: immò, quia veritatem amat,
 se dignum judicat. Quod declarat egregiè S. Gregorius,
 lib. vi. in cap. i. libri primi Regum, cap. 3. explicans ver-
 ba illa capituli 6. *Adhuc reliquus est paruulus, & pascit oves.*
 „Meritò, inquit, ille paruulus dicitur oves pascere, quia
 „Electus quisque humilis est, & sterilis non est: quia

„quotidie magna agit, sed de se magna non sentit. Me-
 „ritò ergo non solum parvulus, sed pastor asseritur,
 „quia, qui verè humiles sunt, foris se deijciunt, sed inter-
 „nam societatem in summis & æternis pascuis immo-
 „rantur. Nam scriptum est: DEUS superbis resistit, hu-
 „milibus autem dat gratiam. Quæ autem gratia nisi ut
 „summa videant, & cognoscant & diligant, atque ad
 „ipsa dilecta, quasi fortes & pingues currant.

IDEM cernitur in omnibus Beatis: sunt enim & ex se
 humillimi, & ex DEI donis summè magnanimi. Nec ve-
 rentur adfirmare Theologi, nullos esse magis magnani-
 mos, quàm qui sunt verè humiles. Siquidem cum non
 suis viribus, sed solum auxilio DEI, cui se penitus subje-
 cère, nitantur; cumque ejus omnipotentiam ac bonita-
 tem jugiter cogitèt, ac perpendant, nihil occurrit, quod
 iis impossibile ac valdè arduum videatur. Quocirca
 quidvis aggredi, cum id honor DEI postulat, non du-
 bitant. Id cernere fuit in Apostolis, Martyribus, & exi-
 miis quibusdam Religiosis, & quotidie apparet in orbis
 alterius industriis curatoribus. Itaque Humilitas non
 ita hominem deijcit, ut reddat segnem, timidum, pusil-
 lanimem: immò, erigit, & pusillanimitatis vallem ex-
 plet. Quod dum facit, æqualitate inductâ, reddit solum
 planum, fundandi obstaculum amovens: ideoque ædi-
 ficii spiritualis fundamentum dispositivè optimè appel-
 latur.

CONFIRMATUR doctrina hæctenus tradita animad-
 versione S. Thomæ observantis, posse quempiam abs-
 que humilitatis præjudicio dona Dei, quæ ipse accepit,
 præferre donis Dei, quæ aliis apparent collata. Quod
 sumitur ex Apostolo scribente ad Ephesios Capite ter-
 tio. *Aliis generationibus non est agnitum, sicut nunc revelatum
 est S. Apostolis ejus. Neque etiam requirit vera Humili-*
 ras,

tas, ut aliquis id, quod est Dei in seipso, subijciat ei, quod apparet esse Dei in proximo. Nam illi qui dona Dei participant, cognoscunt ea se habere, secundum illud 1. ad Corinth. 2. *Vt sciamus, à que DEO donata sunt nobis.* Adhæc, non postulat Humilitas ut quilibet, quod est suū in seipso, subijciat ei, quod est hominis in proximo. Alioqui teneretur quilibet reputare se magis peccatorem quolibet alio: cū tamen Apostolus absque præjudicio humilitatis scripserit ad Galatas capite secundo: *Nos natura Iudei, & non ex Gentibus peccatores.* Potest tamen aliquis reputare aliquid boni esse in proximo, quod ipse non habet: vel aliquid mali in se esse, quod in alio non est: ex quo se potest ei subijcere, & minorem æstimare per humilitatem.

S E R M O X.

PROPORTIO HUMILITATIS

Quà Fundamenti, cum altitudine Domus Sapientia.

ARTICULUS I.

S.S. TRINITATIS MYSTERIVM

Quia altissimum, requirit profundissimam Humilitatem in Discente, Credente, Honorante.

MODIerna Dominica indigitatur Ecclesiastica nomenclaturâ, S. S. TRINITATIS: & in eâ officium matutinum, diurnum, vespertinum,

tinum, psalmi, ode, carmina, versiculi, antiphonæ, introitus, gradualia, offertoria, collectæ, Epistola, Evangelium, lectiones, homiliæ, orationes, meditationes, contemplationes, denique quicquid ad altare recitatur à Sacerdotibus, quicquid in choro canitur à musicis, quicquid in oede pronuntiatur à Monachis & Monialibus est de S-S^{ma} Trinitate. Ubique frequentissimè repetitur: *Benedicta sit Sancta & individua TRINITAS, nunc & semper, & per infinita secula seculorum.* Amen. Ubique auditur: *Gloria Tibi TRINITAS æqualis, una Deitas: & ante omnia secula, & nunc & in perpetuum.* ubique personat: *DEUM verum, unum in TRINITATE, & TRINITATEM in unitate. Venite adoremus.* Quare nihil temporì convenientius, Evangelio accommodatius, officio Ecclesiastico congruentius, auditoribus utilius, & quod palmarium nunc est, S-S^{ma} TRINITATI gratius ut opinari fas, nihil erit, quàm si in Scholâ virtutis, qualis est hæc diebus dominicis tractetur à nobis de illa virtute, inculcetur animis audientium illius virtutis officium, incitentur ad amorem illius virtutis Academici Christiani, quæ S-S^{ma} TRINITATI est gratissima. Quæ-nam est illa? Humilitas. Quæ virtus Patri est acceptissima? Humilitas. quæ Filio jucundissima? Humilitas. quæ Spiritui Sancto probatissima? Humilitas. Studeamus igitur Humilitati si rem velimus facere gratissimam TRINITATI. Quæ virtutum honorat enixè Patrem? Humilitas. quæ celebrat præcipuè Filium? Humilitas. quæ laudat præcipuè Spiritum-sanctum? Humilitas. Itaque honoremus Patrem, celebremus Filium, laudemus Spiritum-sanctum Humilitate. Quæ virtus benedicit Patri? Humilitas. quæ blanditur Filio? Humilitas. quæ placet Spiritui sancto? Humilitas. Benedicamus ergo Patri, blandiamur Filio, placeamus Spiritui sancto Humilitate. Quæ

virtus

virtus placat Patrem? Humilitas. quæ demeretur Filium? Humilitas. quæ attrahit Spiritum-Sanctum? Humilitas. Eia ergo placemus Patrem, demereamur Filium, attrahamus Spiritum-sanctum Humilitate. Quæ virtus glorificat Patrem? Humilitas. quæ magnificat Filium? Humilitas. quæ honorificat Spiritum-sanctum? Humilitas. Itaque glorificemus Patrem, magnificemus Filium, honorificemus Spiritum-sanctum Humilitate. Sit principium magnificandi SS. TRINITATEM Humilitas: sit medium Humilitas, sit finis Humilitas. Ordiamur TRINITATIS laudem Humilitate: prosequamur Humilitate: absolvamus Humilitate. Præcedat orationes omnes actionesque nostras, ut DEO gratæ sint, Humilitas: comiterur Humilitas; sublequatur Humilitas.

HVIVS persuasionis, fuit Doctor Ecclesiæ, ut humillimus, ita S-SMÆ TRINITATIS cultor maximus, Augustinus, qui ut Dioscorum, ad quem scribit doceret, non posse TRINITATEM honorari, ut decet, sine fide, fidem autem altissimi mysterii non obtineri sine profundissima Humilitate, in hunc modum differit, epistola LVI.

» DEO nos totâ pietate subdere debemus, nec aliam
 » nobis ad capeffendam, & obtinendam veritatem (*fi-*
 » *dei, scientiæ, sapientiæ*) & felicitatem, viam munire,
 » quàm quæ munita ab illo est, qui gressuum nostrorû,
 » quippe DEUS omniscius, videt infirmitatem. Ea est
 » autem prima Humilitas, secunda Humilitas, tertia
 » Humilitas. Et quoties interrogaret, hoc dicerem. Non
 » quod alia non sint præcepta quæ dicantur: sed nisi
 » Humilitas, omnia quæcumque bene facimus, & præ-
 » cesseait, & comiterur, & consequuta fuerit: & præpo-
 » sita, quam intueamur, & apposita, cui adhæreamus, &
 » imposita, qua reprimamus, jam nobis de aliquo bono
 » facto gaudentibus, totum extorquet de manibus su-

perbia. Vitia quippe cetera in peccatis, superbia verò etiam in rectè factis timèda est, ne illa, quæ laudabiliter facta sunt, ipsius laudis cupiditate amittantur. Itaq; sicut Rhetor ille nobilissimus, cùm interrogatus esset. Quid ei primum videretur in eloquentiæ præceptis observari oportere? Pronunciationem dicitur respondisse: cùm quæreretur, Quid secundò? eandem Pronunciationem. Quid terriò? nihil aliud, quàm Pronunciationem dixisse. Sic, si interrogares, & quoties interrogares, de præceptis Christianæ Religionis, nihil me aliud respondere, nisi Humilitatem liberet:] Tam grata TRINITATI, tam utilis ad Trinitatis fidem aspirantibus, tam propria Trinitatis fidelibus est Humilitas.

At enim, Pater R^{de}, dicunt fortasse aliqui, hoc festo SS. TRINITATIS, si quid petere liceret humiliter, vellemus audire subtilia quædam de hoc sublimi mysterio jucundum nobis esset, audire ex illa cathedra disserentem, aut disputantem de Processionibus divinis, de Relationibus, de Actibus notionalibus, de Generatione Filii, de Spiratione tertiæ personæ: de Ordine prioris, ac posterioris: de Circuminsessione, de Similitudine & Æqualitate inter Personas: de Missione Personarum, & ejus generis alia. Carissimi mei, nescitis quid petatis. Potestis ex memoriâ recitare quicquid habetur in Catechismo de S-S^{ma} TRINITATE, & aliis Fidei Catholicae mysteriis? Utinam audirem omnes dicere verè, possumus. Et sanè, me juvat credere de vobis, optimis meis auditoribus, & diligentissimis discipulis, quod dicere sine falsitate queatis: possumus. Hoc, mihi credite, dilectissimi, sufficit vobis. Nihilominus venerande Patris, desiderarem aliquid altius. *Duc in altum*, dicebat Christus Petro, futuro Concionatori Evangelico. Luc. v. 4. Quod exponens S. Ambrosius, inquit: *duc in altum disputationis.*

tationis. Placet mihi desiderium illud sciendi divina, & ardor evolandi ad altissima: est enim gradus ad summa pervenendi. Sed quo minus vobis obsequar, dicam candidè, quid me moretur: & est idipsum quoddam meum secretum, quod spero, si non omnibus, saltem aliquibus fore usui. A primâ adolescentiâ meâ feci mihi familiarem quendam libellum, qui pollice non est crassior. Ille mihi fuit hætenus *enchiridium, manuale, vade mecum, dormi secure*, ut à multis istiusmodi libelli appellantur: illum æstimo magis, quàm omnes Grammaticas, profodias, rhetoricas, logicas, physicas, metaphysicas, mathematicas: magis quàm Hippocratis & Galeni aphorismos: magis quàm Iustiniani institutiones, Codicem, Pandectas: magis quàm quorumcumque ingeniosorum commenta. Continet enim quicquid est scitu necessarium ad salutem, ad perfectionem, ad felicitatem. Inscribitur libellus, *De imitatione CHRISTI.* In eo frequentissimè legi quandam sententiam, quæ quoties mihi fuit scribendum, disputandum, differendum, potissimum autem, quoties concionandum de S-SMâ TRINITATE obversata est animo. Est autem ista. legam ex libello. (a) *Quid prodest tibi alta de Trinitate disputare, si careas Humilitate, vnde displiceas Trinitati?* Retinete, ruminante, ponderate sententiam istam, & nunquam à Concionatore altas de Trinitate disputationes postulabitis, sed semper simplicibus de Humilitate sermonibus contenti eritis. Maximè, si vobis persuadeatis, Fidem de Trinitate non posse in ullo oriri absque radice Humilitatis, nec consistere sine fundamento Humilitatis: quod quo fuerit profundius, eo erit inædificatum illi Sapientiæ ædificium sublimius. Itaque, Auditores mihi cari, si desideratis in vobis ædificare Domum Sapientiæ, id est, fide DEI vnus & Trini excellere, ac in omni

virtutum genere eminere, ponite fundamentum Humilitatis. Si vultis esse cari S-S^{mæ} TRINITATI, humiliamini sub potenti manu DEI. Si optatis censerī inter cultores Altissimi supremos, laudate Patrem Humilitate, celebrate Filium Humilitate, magnificate Spiritum sanctum Humilitate. Humilitate, humilitate, humilitate sit Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto. AMEN.

ARTICULUS II.

S-S. EUCHARISTIÆ FIDES

Postulat solidam Humilitatem in Christiano acceptante, conservante, demonstrante, urente.

CONSPIRANT Catholici omnes in Ecclesiâ DEI, ut quanta possunt honoris significatione celebrent per hanc octavam Festum Corporis Christi. Huc conferunt omnem quem habent ornatum Ecclesiastici, omnem quam producere possunt pompam politici, omnem quem corradere queunt sumtum agrestes. Ipsi quoque milites in castris tormenta bellica ad sacrum illum usum convertunt. Hinc tubæ personant, pulsantur tympana, exploduntur magno fragore militares ex ære fistulæ. Traducta etiam ad Musarum castra aliqua celebratis hujus Eucharisticæ parte, convestiuntur parietes ingeniorum aulæis, quæ sunt epigrammata, emblemata, ænigmata, scriptoris manu bellè expressa, aut penivallo artificiosè tabulis papyraceis cõsignata. Ubique celebrantur processiones: ubique cantatur, alicubi etiam saltatur, ubique auditur laus & jubilatio. Soli heretici domi se continent, velut in spelæis homines lucifugæ,

isfaga. Ibi tamen mustitant, strident, allatrant, ringunt, sed inani conatu. Siquidem Catholici pergunt, exultant, canunt, tripudiant: sese mutuò extimulant, sibi que acclamant identidem.

*Quantum potes, tantum aude,
Quia major omni laude,
Nec laudare sufficis.*

At undè tam magnum inter Catholicos & hæreticos, inter Papistas & Lutheranos, inter Romanenses & Geusios discrimen? Omissis ambagibus, inde est, quod in Catholicis est virtus quædam, cui nomen Humilitas: in Hæreticis deest Humilitas. Catholici Humilitate subdunt intellectum suum DEO, eiusque verbo, quâ scripto, quâ tradito: atque ideò credunt, corpus esse corpus; sicut sciunt, fabam esse fabam, ficum esse ficum, ollam esse ollam. Itaque dum audiunt à Christo Domino dictum: *Hoc est corpus meum*, non concipiunt solum modò, ibi esse aliquod Corpus Domini; sed credunt per fidem divinam ibi revera esse corpus illud, quod erat Domini JESU: ideoque illud ipsum Iatriâ, hoc est, cultu divino adorant. Sed fides in iis non esset, nisi esset in iisdem Humilitas solida, id est certa, minimeque vacillans; sicut nõ esset fundamentum domus, nisi esset soliditas terræ, quâ fundamentum supponit. Verum hæretici dū audiunt: *Hoc est Corpus meum*, quo sunt nimirum ingenii acumine, id est, ruditate, quia nolunt illud captivare in obsequium fidei, nec humiliare sub potestati manu Dei, per tō Corpus concipiunt figuram inanem corporis, umbram corporis, metaphoram significativam corporis. Stolidi homines, & ridiculi, digni planè, qui hoc octiduo vescantur cibus, quos apposuit aliquando convivis suis Heliogabulus, cœnam iis apparans ex cibus pictis: & illis non apponeretur aliud, quàm olus pictum, jusculum pictum,

pictum,

pictum, caro vel assa vel elixa picta, caseolus pictus: ce-
 tera picta: item, daretur ad potandum, cerevisia, aut ve-
 num pictum, & juberentur comedere hilariter, ac im-
 plere ventrem cibis metaphoricis & æquivocis: discer-
 rent illi tunc, reor, quod sit discrimen inter corpus ven-
 ac metaphoricū. Sed quomā nunquā tam opiparē sacra-
 menti: & multo magis, quia fide carēt, Sacramentum
 dei credere non possunt, & nolunt. Quare nullam ei re-
 verentiam, aut venerationem exhibent. Cujus, ut ante
 advertitis & originaria & fundamentalis causa est,
 defectus Humilitatis: quæ virtus ita prærequiritur ad fi-
 dem Christianam, sicut soliditas terræ ad fundame-
 tum domus. Ut in superioribus, ex disciplina architec-
 tonicā probavimus: nam est removens prohibens, firmo
 tollens impedimenta omnia firmiter ponendi Funda-
 mentum fidei in Domo Sapientiæ, seu Virtutum Ædifi-
 cio: tollit enim tuber superbiæ, implet lacunas pusilla-
 nimitatis, adæquat & complanat quicquid est eminens
 aut depressum. Quare meritò Humilitas censetur prima
 virtutum Christianarum, ac ceterarum etiam Funda-
 mentum.

ARTICVLVS III.

ARCHITECTONICVM AXIOMA

*De proportionē profunditatis Fundamenti, cum altitudinē
 Ædificii demonstratur exemplis.*

IN Humilitatis fundamento jaciendo diligenter ob-
 servanda est regula ab Architecticis omnibus appro-
 bata: ut altitudinē ædificii respondeat profunditas fun-
 damenti: & illa hujus sit mensura. Quam transferet S.
 Augu-

Augustinus lib. de verb. D. ser. 10. ad Architecturam tropologicam & spiritualem, quâ Domus Sapietia extruitur. Verba illius hic repetere non attinet. Veritas autem principii istius constat ex antiquis æquè ac recentibus omnis generis fabricis. Certè, de fundamentis Templi Jerosolymitani sic scribit Josephus historicus: lib. 8. Antiq. cap. 2. Jecit, ejus Architectus præcipuus Salomon, in altissimam terræ profunditatem fundamenta templi è saxis validissimis, quæ contra omnem temporum injuriam resistere possent, ita ut cum contigua terra coalita, solum, ac firmamentum imponendis substructionibus præberent, & propter inconcussam soliditatem, facile molem ædificii cum apparatu ornamentum sumptuosissimo perferrent: non minorem admirationem habitura, quàm quæ supernè ad amplitudinem, pulchritudinem, & magnificentiam operis, per artifices elaborata sunt. Ex quibus colligimus, cum supernè Templum Jerosolymitanum à tribus potissimum admirationem moverit, altitudine, amplitudine, lapidum crassitie ac ornamentis; si fundamenta non minorem admirationem parere potuerint, eorum profunditatem altitudini fabricæ respondisse. Quod omninò mihi persuadeo, inde etiam argumentum mutuatur, quod uterque substructionis paries longus fuerit propè cubitos mille, secundum accuratam Joannis Baptistæ Vilalpandi dimensionem. to. 2. lib. 5. disp. 4. c. 6.

De Amphitheatro Titi, cujus Romæ etiam-num spectantur rudera, operis celeberrimi umbra, vel cadaver, quod vulgo dicitur *Colisseum*, quia Neronis cum capite colossus est in viciniam, refert Ammianus, quod ejus summitatem ægrè visio humana conscendebat. De eodem autem audiui aliquando, cum altitudinem molis, nunc quoque mirandam, curiosius intuerer, etsi multum à vertice ejus corruerit, & multum infernè subsederit, tantum tamen ejus sub terra latere, quantum supra
emi-

eminet. Idem adfirmare licet de aliis ædificiis altis & studineatis, quorum fastigia cœlis minari dicere solent. Oratores: nimirum, canon est Architectonicus: Fabricæ altitudini respondere oportere fundamenti profunditatem.

A R T I C U L U S IV.

CHRISTI SALVATORIS

Profunditas Humilitatis.

QVOD de Ædificio materiali dictum probatumque in spirituali æquè locum habet, dum jaciendum est Fundamentum Humilitatis. Cujus putatis vos fuisse altissimum ab orbe condito virtutum perfectissimum Ædificium? Haud dubiè, diceris, Christi Salvatoris, natorum Magistri excellentissimi. Ita etiam reor. In eodem autem Fundamentum Humilitatis jactum fuit profundissimè. *Humiliavit semetipsum*, inquit Paulus Apostolus 2. ad Philip. 7. *factus obediens usque ad mortem, mortem autem Crucis. Cùm in formâ DEI esset, non rapinam arbitratus esse se æqualem DEO, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo.* Posset-ne excogitari major Humilitatis profunditas quàm, ut qui verè DEUS erat, eadem cum Patre Divinitate præditus, exinaniret usque ad eò sese, & quodammodo ad nihilum suam illam Majestatem redigeret, hominis natura vili atque imbecilla susceptâ in hominum se ordinem redigeret, homo fieret, & factus homo, hominibus se humilitate subiceret. Hoc tamen fecit Christus, ut profunditas fundamenti altitudinem fabricæ responderet. Altitudo fabricæ virtutū in Christo fuit

fuit Caritas: illa autem superavit omnem cognitionem æstimationem que nostram, neque nostram tantum, sed etiam Angelicam. Unde *supereminentem scientiæ Caritatem Christi* celebrat Apostolus, ad Ephes. 111. 19. Quia enim non fuit profundior, quam Christi, Humilitas; non fuit altior, quam Christi Caritas, quæ est *Ædificii virtutum perfectarum sublimitas*. Præter quam alia fuit in Salvatore altitudo respondens ejus profundissimæ humilitati. Propter quam *DEUS exaltavit illum*, ὑπερεΐψωσε, insigniter extulit, ut Ambrosius transfert, *superextulit*, & donavit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine *JESU* omne genu flectatur, *cœlestium, terrestrium & infernorum*: & omnis lingua confiteatur, quia *Dominus JESUS CHRISTUS in gloria est DEI Patris*. Nimirum, quia Christus infra omnes acerbissimam ignominiosissimamque mortem perpeffus se abjecit, in summam est sublimitatem evectus, & illam est consequutus excellentiam, ac nominis potissimum claritatem, quæ cujusque alterius celsitudinem infinitis partibus antecedit: quippe, cui non terræ solum incolæ, sed cælites quoque humillimo, quo possunt gestu, veluti flexis poplitibus supplicantes subduntur, & cujus altitudinem gentes nationesque omnes suspiciunt ac celebrant. Quocirca merito canit Ecclesia, *DEUS, qui ad imitandū Humilitatis exemplum Salvatorem nostrū carnem sumere & Crucem subire fecisti: subjungamus nos: præta quæsumus, ut nunquam ab imitatione profundissimæ humilitatis Christi Domini Nostri cessemus.*

SED hîc supervacaneè subtilis arguit fortasse. Non videtur Dominus Christus vere humilis esse potuisse interno suo judicio, summum ostendere voluisse demissionem externâ conversatione, id illi est adscribendum. Siquidem Humilitas supponit judicium vilitatis & imperfectionis sui. Christus autem neque se vilem, neque

neque imperfectum iudicare internè potuit. Quod as-
 servisse videtur Divus Bernardus Sermonè XLII, in
 Cantica ubi hunc inmodù differit. *Ipse se exinanivit, ipse se
 humiliavit, non necessitate iudicii, sed nostri caritate. Poterat ni-
 mirum vilem se & contemptibilem demonstrare sed planè non re-
 putare, quoniam sciebat seipsum. Voluntate proinde humilis fuit,
 & non iudicio; qui talem se obtulit, qualem esse nescivit:
 magis autem placuit minimum reputari, qui se summum non
 ignorabat. Verum enim verò Dupliciter potest quisquam
 se vilem & contemptibilem iudicare. Primò, absolute ac
 simpliciter. Ut cum quis se iudicat esse criminolum, vel
 peccatorem: se posse peccare: se esse dignum probro ac
 supplicio. Secundò, ex parte, & secundum quid, nimirum,
 consideratis iis, quæ præcisè à se, & non à Deo habet.
 Priori modò, Humanitas Christi non iudicabat se
 ipsam vilem, quoniam sciebat suam excellentiam, quam
 ex unione cù Verbo divino, eaq; hypostatica habebat,
 qua reddebatur impeccabilis, & omni honore dignissi-
 ma. Atque ita coarctò sententiam S Bernardi, qua asse-
 rit: *Dominum non fuisse humilem iudicio, sed adfectu.* Quod sa-
 tis mox declarat, dum subdit: *Non enim quomodo ego vel tu
 invenimus nos in veritate dignos dedecore & contemptu, dignos
 omni extremitate, & inferioritate, dignos etiam suppliciis, dignos
 plagis. Non, inquam, ita & ille. Quæ tamen omnia expertus est,
 quia voluit, tanquam humilis corde.* Posteriori modo haud
 erat alienum ab Humanitate Domini, vilitatis reputa-
 tio: immò, potuisset se ut nihil reputare. Siquidem non
 ignorabat, sed multo melius quàm ullus hominum per-
 spiciebat, omne suum bonum à Divinitate dimanare,
 se creaturam esse, ex nihilo factam, in nihilum, subtra-
 hente manum, à quo omnia, posse recidere. Se quidem
 esse impeccabilem: sed DEI dono, quo ablato, peccandi
 pronitatem, ipsumque peccatum à se non fore alienum,*

Atque

Atq; ita Divinitati se profundissimè submittebat, Deum suum humillimè venerabatur, in illum, ut bonorum omnium Auctorem quicquid habebat refundebat. Ex simili consideratione & notitia Humilitas vera est in Angelis & Beatis. Qui idcirco Coronas mittunt ante thronum dicentes: *Dignus es Domine DEUS noster accipere gloriam & honorem, & virtutem, quia Tu creasti omnia, & propter voluntatem tuam erant, & creata sunt* Apocalyp. iv. Verùm, quemadmodum Christi Humanitas superat omnes creaturas intellectuales cognitione Divinitatis, ideoque caritate, ita excellit cognitione sui, ac dependentiæ illius, qua ipsa cum omnibus suis à DEO dependet, & consequenter etiam vera humilitate. Quàm cùm ageret in terris, non fucatè, sed verè ostendit, declaravitque ad finem usque vitæ, Humiliando se usque ad ignominiosissimam mortem CRVCIS.

ARTICVLVS V.

MARIÆ DEIPARÆ.

APOSTOLORUM. S. FRANCISCI

Profunditas Humilitatis.

SECUNDUM Christum Salvatorem, inter creaturas, nulla altius virtutum Ædificium extulit, quàm Virgo DEIPARA: sed nulla quoque profundius Humilitatis fundamentum collocavit. Nam PRIMA cùm esset omnium, NOVISSIMA facta est omnium, ut D. Bernardus animadvertit. Serm. de verb. Apocal. *Respexit, ait ipsa, Humilitatem Ancilla sue.* Volebat Architectus divinus, Spiritus-sanctus, cellissimum illud Ædificium

Secunda Pars.

Z

Cor-

Corporis Christi, quod Templum vocavit Salvator, & rigere in fundo ventris virginis, altissimum idcirco prius jecit fundamentum, id est, profundissimam Humilitatem supra quam cælo celsiorem erexit fabricam.

IDEM cernere est in Apostolis, quorum elevatissimum Ædificium, quod virtutibus, donisque cælestibus ultra nubes est elatum, profundissimam Humilitatem pro Fundamento habuit. Quod observavit Rupertus Abbas in cap. iv. Matthæi, ubi, *Quanto, inquit, plura Sancti dona DEI percepturi erant, tanto majoris conscientiam puritatis indiguerunt, ut eadem dona portarent stabiles, & firmi, fundati in spiritu Humilitatis.* Inter Apostolos verticem altitudo nemo extulit PETRO. Sed hæc celsitudo profundissimam Humilitati inædificari debuit. Nam cum ex summa Humilitate, sui que dejectione diceret Christo: *Domine exime me, quia homo peccator sum,* promissum accepit: *Ex hoc tempore homines capiens;* sic que factus est Princeps pastorum, Petra & Fundamentum Ecclesiæ, Claviger regni cælorum.

DE FRANCISCO viro sanctissimo canit Ecclesiæ FRANCISCUS *Pauper & Humilis cælum Dives ingreditur.* Illius autem Altitudinem miramur merito, & mirabitur omnis posteritas: nam virtutes præcipuas justorum supergressus, in cælum Palatium gloriæ celsissimum sibi erexit, in ea que sedem altitudine multis incredibilem conscendit. Eam, cum in cælum mente raptus contempleretur Quidam e Fratribus, & admiraretur ut refert S. Bonaventura in vita cap. vi. Sancti, audire Sedes hæc unius de ruentibus fuit, & nunc Humiliter vatur FRANCISCO. Cujus Humilitatem cum explorare vellet, is cui facta fuerat visio: quæsiuit, captata occasione à Francisco quem comitabatur in via: *Quid de-*

ipse
mih
ner
affe
qua
min
mul
tura
mili
sacr
de q

S.
F.

Q
rius
mad
misi
habu
men
stra
lis p
quia
tores
uuni

ipse

ipse sentiret? respondit Humilis Christi servus: videor mihi peccatorum maximus. Cùm autem Frater opponeret: id non posse illum salva religione & conscientia asserere, aut sentire; subjunxit. Franciscus, si hominem quantumcumque sceleratum tanta Christus Dominus prosequutus fuisset gratia, arbitror sanè, quod multo quàm ego Deo gratior extitisset. Addit Bonaventura: confirmatus fuit Frater ille ex tam admirabilis Humilitatis auditu de veritate visionis ostensæ, Evangelio sacro testante agnoscens, quod ad excellentiam gloriæ, de qua superbus eijcitur, verè HUMILIS exaltetur.

ARTICVLVS VI.

Profunditas Humilitatis

S. AVGVSTINI. S. THOMÆ AQVINATIS.

FRANCISCI SVAREZ. GABRIELIS VASQVEZ.

& similibus Doctorum.

QVONIAM Humilitati proximè imponitur Fides, tanquam per se primarium, *per se*, dico, sensu superior explicato, Ædificii spiritualis Fundamentum, animadverto illos maximè in fide excelluisse, ac fuisse firmissimos, & phrasi Apostolica, optimè fundatos, qui habuerunt maximè firmum & profundissimum fundamentum Humilitatis. Post Apostolos Religionis nostræ principes, qui omni exceptione sunt majores, nullis posteriorum in Ecclesia Doctorum comparandi, quia omnibus eminentiores; inter Fidei propugnatores celeberrimos, duos admirari, & venerari unicè soleo, qui in hominibus excessisse mihi humanum

num fastigium videntur, dari Ecclesiæ ab Auctore fidei in miraculum & gloriam Religionis Christianæ. Sunt AVGVSTINVS Hipponensis, & THOMAS Aquinas, quos, ut Theologica cognitione ceteris palmam præcipuisse, & posteris spem assequendi, ita fidei excellentia præstitisse omninò mihi persuadeo. At eosdem Christianam Humilitatem & demissionem animi ita coluisse, ut profundissimè illam Fidei subjecerint, nemini scripta illorum prævolventi potest esse dubium.

DE GABRIELE VASQUEZ notissimæ famæ Theologo, qui quæ Augustinum in sanguinem succumque suum convertisse videri poterat, quem quæ idcirco Augustini Mentem, aut linguam dicere non-nemo haud veretur, Auctor præfationis posthumæ ad Tom. 2. in t. 2. prodit auctor ei familiaris, quod dictitare sit solitus, Augustinum in Humilitatis perfectione Francisco minimè inferiorem fuisse: eam quæ ob causam, quamvis aliæ non deessent, Vasquez Augustini erat studiosissimus, ut Humilitatis non minus, quàm subtilissimæ illius doctrinæ esset hæres.

THOMÆ Aquinatis autem ea fuit Humilitas, ut meritò in proverbium apud Religiosos abire potuerit. Memorabile est factum, quod in vita ejus legitur. Agebat Bononiæ, & speculationi intentus in xylto obambulat: cum ecce tibi repente focus nescio quis, cui Thomas à facie non erat notus; qui heus, inquit, bone frater P. Prior mandat, ut sis comes itineris: inclinatur cappa Thomas, & sequitur: ille festinanter, nam urgebat negocium, præcedere, Thomam respicere, nonnunquam objugare, fortasse etiam cappa trahere: præclarum spectaculum in luce Academiæ, ubi tantus habebatur Doctor Thomas, qui humiliter excusabat, quod insequi non posset. Mirati cives, inquit vitæ scriptor, quod
tantus

tantus Doctor, post fratrem modicæ conditionis incederet, qui dignus erat, ut præiret, indicarunt ductori quis ille erat, quem post se trahebat. Is conversus, & intuens accuratius Thomam errati veniam postulavit. Civibus autem de tantâ Eximii N. Magistri abjectione quærentibus demissè respondit: In obedientiâ omnis religio perficitur, quâ homo homini propter DEUM se subijcit, sicut se DEUS hominibus propter hominem inclinavit. Habebat præ oculis Thomas illud Sapientis: Eccl. III. 20. *Quanto magnus es, humilia te in omnibus, & coram DEO invenies gratiam.*

IDEM spectarunt, qui Augustinum Thomam que sunt æmulati, ut in speculationis sublimitate, ita in profunditate Humilitatis. Inter quos ex recentioribus eminet FRANCISCVS SUAREZ, quem Paulus V. Pont. Max. datus ad eum quaternis litteris Apostolicis, *Doctorem eximium* vocavit: Conimbricensis Episcopus, *Alterum hujus ætatis Augustinum: alii, Theologorum Coryphaeum, & Antesignanum: Quidam, hujus ætatis Prodigium & Oraculum: non nemo, hujus seculi in Scholasticis Gigantem: plurimi, Auctorem gravissimum, celeberrimumque Doctorem.* Hic tamen in » tanto litterarum famæque fastigio adeò sibi nihil ar- » rogabat, ut se infra omnes demitteret: ut ad suas lau- » des oculos pudibundus deprimeret: nullis se functio- » nibus, quàm culinæ abjectissimis aptiorem fateretur. » Vitabat hominum congressus, ne in suas laudes, quod » aliter vitare non poterat, impingeret. Et quod fortè » in illo summæ HUMILITATIS, certè, profundissimæ » videri potest, sæpe discipulos suis in rebus consulebat: » libros iis, commentariosque suos recognoscendos » tradere, & si quid in iis censura dignum animadver- » terent, summa facilitate mutare solitus. Sui contem- » ptor honoris, servantissimus erat alieni. Nullius ingenium,

»nium, famamque deprimere; immò, eos etiam laudibus solebat extollere, qui minus videbantur, aliorum opinione laudabiles.

DE GABRIELE VASQUEZ, cujus non pauciora extant encomia, referunt tabulæ domesticæ, fuisse, ambitionis, omnisque fastus contemptorem egregium, quod arguit Humilitatis haud mediocrem profunditatem. Hic catalogum texere possem aliorum omni eruditionis, & doctrinarum genere excellentium Virorum, quos cōtinet Bibliotheca Scriptorum Societatis, de quibus ambigi posset, doctiores-ne fuerint, an humiliores. Nimirum, ubi est Humilitas ibi est Sapiencia, & illius profunditati hujus respondet altitudo. E contrario, illud ab ipsis Apostolorum temporibus animadvertum est, quod in quibus Fidei, quæ est vera Sapiencia Christiana, Fundamentum non fuit stabile, in iisdem Humilitatem non fuisse profundam, nec firmam, superficialē tantum, & vacillasse: eâ autem effundata & ejecta, subsequuta mox fuit totius Religionis, tanquam superædificata, domus ruina.

Sic Tebutem quendam recessisse ab Ecclesia, defectu Humilitatis, quod Episcopatus repulsam tulisset, auctor est Egesippus apud Eusebium lib. 4. historię Ecclesiast. c. 2. Eusebium. Quid Simonem Magum à fidei constantia dejecerit historia Apostolica docet. Valentinum Episcopatus spe frustratum dejecisse scribit Tertullianus. (a) Idem de Marcione adfirmat Epiphanius. (b) De Montano & Ario Theodoretus. (c) Qui hoc ipsum de Nestorio memorat. De Novatiano Cornelius apud Eusebium. (d) De Macedonio Epiphanius: (e) idemque narrat de Aërio: (f) De Sabatio Socrates historicus. (g)

Vni-

(a) lib. contra Valenr. (b) Hæresi 42. (c) lib. 4. de hæret. fabul. (d) lib. de hist. c. 33. (e) Hæresi 73. (f) ibid. (g) lib. 5. hist. c. 20. Niceph. lib. 11. cap. 30.

Vniuersè S. Hieronymus, commentario in Abdiam: *Quis hereticorum non in superbiam extollitur, Ecclesia simplicitatem parvipendens, & fidem imperitiam reputans?* Idem adserit S. Augustinus, cuius hoc est effatum: (a) *Mater omnium hereticorum est superbia & cupiditas gloria, ac studium scientie: nempe, solius, aut vanæ.* Quod ipso rerum usu & quotidianâ experientiâ nostri ævi hæreticorum verissimum esse recognoscimus. De quorum arrogantia pleni sunt, non Catholicorum modò sed ipsorummet sectariorum libri. Et demonstrant egregiè, Robertus Bellarminus, (b) Franciscus Feu-ardentius, (c) Ludouicus Richeomius (d) Joânes Lorrinus, (e) & Controversiarum tractatores. Summa. Fidei divinæ donum ex DEI illuminantis munere habetur Verissima autem est illa Christi Domini ad Patrem confessio: *Revelasti ea parvulis.* Humiles sunt parvuli, & reciprocè.

ARTICVLVS VII.

PRÆFVNDAMENTVM

Humilitati substernendum,

COGNITIO SVI.

Hic meritò percontetur Humilitatis profundæ sectator, an Humilitas ita sit Fundamentum Ædificiî spiritualis, ut nullum infra se habeat, quod ipsi quoque, quasi *Præfundamentum* sit substratum. Huic servata analogia ad Fundamenta ædificiorum haud malè responderetur: Quando Fundamentum ædificiî locatur, infra

Z 4 illud

(a) lib. 8. de Gen. ad litt. c. 25. (b) de Notis Eccl. (c) in epist. Lud. d. Idololu. Hugonot, (e) in Epist. Petri Joan. Acta. Justinian. 1. ad Timoth. 7.

illud solere poni calcem, similemve materiam, qua Fundamenti lapides conglutinentur, & tenacius fundo ac inter se cohæreant. Simile quid contingit in constructione Domus Sapientiæ, cujus Fundamentum cum sit Humilitas, hæc supponit cognitionem sui, id est, imperfectionum & defectuum suorum. Itaque infra *Fundamentum Humilitatis* collocatur *Notitia sui*, tanquam *Præfundamentum*, quæ calcis etiam & bituminis vice fungitur: illud Sapientibus antiquis celebratissimum, quod ut quidam canit *E cælo descendit*, *γῶδι τεαυτὸν*. Hoc est initium Humilitatis, & principium fabricæ quæ ex virtutibus confurgit, ac Humilitati insistit. Certè, Plato de hæc re differens, docet, *Nosse seipsum*, esse absolutè sapere, & ab eo omnem vitæ Sapientiam, justitiâque pendere. Idem alibi addit: nec prudentem, nec bonum, nec felicem esse posse, qui seipsum non probè norit. Quocirca sanctior apud Christianos Doctor Bernardus, sermone xxxvi, in Cant. Volo, inquit, animam primo omnium scire seipsam: quod id postulet ratio, & utilitatis & ordinis. Et ordinis quidem, quoniam quod nos sumus, primum est nobis: utilitatis verò, quia talis scientia, non inflat, sed humiliat.

PORRO, cognitio sui facillimè comparatur, dum quis se coram DEO, Angelis, ac tota Curia cælesti constitutis, considerat, Quis Qualisque sit, tum animo, tum corpore. Quoad illum ignorans, ad malum pronus, ad bonum lentus: quoad istud, è terra terrenus, vilis, bestiis similis, quoad utrumque, instabilis, levis, mille subiectus miseriis. Deinde, quod ex se nihil boni habeat, nihil possit. DEUS manum retrahat, in nihilum illicò concidat. Hæc coram DEO seriò perpendenda sunt, ad cuius lumen sine adulatione & fuce, res, ut in se sunt, comparèt. Ad illud lumen veritatis constitutus homo, seipsum, & sine dissimula-

mula-

mulatione inspicit, & sine palpatione dijudicat, inquit S. Bernardus. Ser. 42. in Cant. Nimirum, ad solarem radium atomi deteguntur, qui latebant antea.

ARTICVLVS VIII.
ACTVS HVMILITATIS
Lapides Fundamentales.

PRÆFVNDAMENTO firmiter stabilito, Lapidēs Fundamentales, qui sunt actus Humilitatis, illi imponit facer Architectus Ut sint in promptu numeris arithmetici designabo præcipuos. I. est VILIPENSIO, CONTEMPTUS sui. Nam ex Notitia sua oritur, ut quis se, quoad ea, quæ ex seipso habet, nihil æstimet. II. *Æstimatio suorum depressa.* Reputat enim se omnibus DEI bonis indignū, & ad omnia ineptum, idq; sine falsitate, ut docet S. Thomas 2, 2. q. 161. art. 6. ad 1. Siquidem talis est secundum ea, quæ ex seipso habet. III. *Despectus laudis & gloria.* Humilis namque veritatis amore impulsus non cupit ab aliis magni æstimari, vel laudari, quia videt id sibi neutiquam congruere, sed ei à quo omne bonum accepit. Quare usurpat illud Apostoli: *Regi Seculorum Immortali, & Invisibili Honor & Gloria.* Certè, non imago aut pictura laudem meretur, sed pictor: nec olla, sed figulus. IV. *Desiderium contemptus.* Optat haberi vilis, qui verè est Humilis, & ab aliis contemni. Talem enim cupit se ab aliis æstimari, qualem se veritatis sententia, & in oculis DEI novit esse. Rectè S. Bernardus: Ser. 16. in Cant. *Verus humilis vilis vult reputari, non humilis predicari: gaudet contemptu sui: hoc solo sanè superbus, quod laudes contemnat.* Quantum nimirum in ipso est: nam non semper expedit, ut alii nos nihil æstiment propter ædificationem & fructum aliorum, ut alibi monet idem Sanctus. V. *Dolor de honore sibi*

exhibito. Humilis dolet, si se videat magni fieri: nec illum honorem in animo sibi attribuit: immò, nec admittit, nisi fortè ratione officii, aut doni quod habet: atque ita illum in DEUM tacitè saltem & implicitè refert. VI. *Dejectio voluntaria* infra omnes: scilicet dum in se defectus, in aliis perfectionem considerat. VII. *Subjectio infra DEUM demississima.* Infra homines quoq; propter DEUM, finens se ab iis, tanquam DEI instrumentis gubernari, secundum Apostoli Petri præceptum: 1. Petri 2. *Subjecti estote omni humanae creaturae propter DEUM, sive Regi, quasi præcellenti, sive Ducibus tanquam à DEO missis. quia sic est voluntas DEI.* VIII. *Electio vilium* in exterioribus. Eligit humilis id quod abjectius: locū inferiorem in confessu, latus sinistrum in congressu, socios quibus cum agat abjectiores, officia minus honorata, vestes magis detritas ac simplices, supellectilem vulgarem, atq; ita in aliis quibuscumque: servata tamen decori ratione in usu, quam personæ & officii conditio exigit.

ARTICULUS IX.

Partes Fundamenti, quod est

HVMILITAS.

FVNDAMENTVM istud ex duabus partibus componere videtur S. Bernardus: unam vocat *Humilitatem cognitionis* vel iudicii: alteram *Affectus*. Ser. 42. in Cant. Est, inquit, *Humilitas, quam nobis veritas parit. & non habet calorem: & est Humilitas, quæ caritas format, & inflammat: atque hac quidem in affectu, illa in cogitatione consistit. Etenim tu si te metipsum intus ad lumen veritatis, & sine dissimulatione inspicias, & sine palpatione dijudices, non dubito quin humiliaris, & in oculis tuis factus vilior tibi ex hac vera cognitione tui: quatinus necdum fortasse id esse patiaris in oculis aliorum. Eris igitur Humili,*

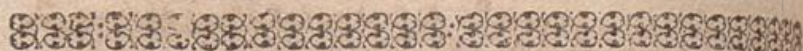
milis, sed de opere interius veritatis. & minimè adhuc de operis infusione. Nam si veritatis ipsius, qua te tibi veraciter, atque salubriter demonstravit, sicut splendore illuminatus, ita amore affectus fuisset; voluisses procul dubio, quod in te est eadem de te omnes tenere sententiam, quam ipsam apud te veritatem habere cognoscis. At sunt aliqui, qui unam solum Fundamenti partem ponunt, sola iudicii, seu veritatis Humilitate cõtenti: quos tanquam Architectos minus peritos arguit, & graviter incepat, ita reprehendens: *Pondus & pondus abominatio est apud DEUM. Quid enim? Tu te depreciaris in secreto. apud te ipsum, veritatis trutina ponderatus: & foris alterius preii mentis, majori de pondere vendis nobis, quam ab ipsa accepisti. Time DEUM, & noli hanc rem pessimã facere, ut quæ humiliat veritas extollat volũtas: hoc enim est. resistere veritati, hoc pugnare cõtra DEUM.* Ex his collige, Humilitatẽ Aff. ctus dici, quã quis ab aliis se vult haberi, qualẽ corã DEO se agnoscit: iudicii, quã agnoscit se vilem coram DEO, & in abscondito se talem reputat, unde nõ omnem affectum excludit, sed coram hominibus ita vilis haberi non appetit, ideoque affectũ tam extensivè efficacem adjunctum non habet.

HACTENUS autem, quæ de HUMILITATE differvimus, satis ostendunt, illam esse Ædificii spiritualis Fundamentum stabile; ejus Præfundamentum rectè dici Notitiã sui. Quæ, ut sit perfecta, postulat comitem, cognitionem DEI, quæ fons est caritatis. Ex quo fit, ut conjunctissimæ sint, Humilitas & Caritas: sicut divortium esse nequit inter cognitionem sui, & cognitionem DEI. Humilitas enim consequitur cognitionem sui, Caritas cognitionem DEI. Itaque aptissimè cum humillimo Doctore Augustino exclamet quilibet cum affectu.

Noverim Me - Noverim Te.

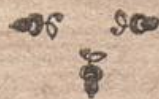
Vt amem Te - Vt contemnam Me.

NO-

NOTÆ.

MULTI scripserunt de Humilitate: quilibet ad suum institutum accommodatè. Mihi tractanti Architecturam Christianam, propositum fuit, declarare analogiam, inter Humilitatem & Fundamentum Ædificij, ut sic constituatur apud Fundamentum Domus Sapientia seu Virtutum omnium. Scriptores alios consule per otium, nullo hic precipuos. S. Thomas 2. 2. quæst. 161 ubi Caietanus, Valentia, alijq; commentatores. Leonardus Lessius lib. 4. de Iustit. cap. 4. Dub. 7. Bernardinus Resignolius lib. de Actib; Virtut, Ioannes Buleus in Viridario. tit. Humilitas. Franc. Arias de Profectu spirituali agens fusè de Humilitate B. M. V. Alvarez de Pai Tom. 3. de perfect. vita spirit. Roa lib. 4. Singularium à cap. 2. Delrio in Speculo Mariane lectione 7. & in Threnos Ieremia & in Adagiis. 8. Tom. 1. & 718. in seq. Antonius Dauraultius in Catechismo histor. cap. 7. Tit. 30. Speculum Exempl. Tit. Humilitas. Alphonfus Rodericius in Exercitio Perfectionis & Virtutum Christianarum. Tractatu 3. de Humilitate, ubi cap. 2. inscribitur: Humilitatem esse ceterarum Virtutum Fundamentum. Cap. 3. Specialius exponitur, omnium Virtutum Humilitatem esse Fundamentum, enumeratis precipuis, ad praxim accommodatè. Cap. 5. de Primo gradu Humilitatis, qui est, parui se sentire, humiliter de se sentire. Cap. 13. de Secundo Humilitatis gradu, qui est, desiderare parui fieri. Cap. 14. de Tertio, qui est, non letari, dum laudatur, & aestimatur. Cap. 15. de Quarto, qui est, velle contemni, & pendere ideoque gaudere. — Sequuntur alia ad praxim utilia.

TIMOR

TIMOR DOMINI
FUNDAMENTUM
DOMVS SAPIENTIÆ.

Seu

Ædificij Spiritualis.

Timor Domini. principium Sapientia. Prouerb. i. 7.
Principium Sapientia Timor Domini. Prouerb. ix. 10
Initium Sapientia Timor Domini. Ecclest. i. 16.

PROLOQVIVM.

NONDVM à Domus Sapientia Fundamento, eiusve contemplatione abimus: & merito, nam qui domus fundamentum bene firmiterq; iecerit, is plus quàm dimidium ædificij erexisse videri potest. Quod in Architecturâ spirituali potissimùm obtinet, in quâ, quod mireris, è Fundamento parietes pullulant, ceteraq; partes, quasi germinatione proueniunt. Quæ caussa est, cur Fundamentum, Radicem quoque artis huius periti denominare soleant. Diximus autem hactenus Fundamentum primum, ac per se, in Virtutum fabrica, esse Fidem, veram, diuinam, catholicam; cuius Præfundamentũ sit Diuina reuelatio, quatenus per Ecclesiam innotescit, & Euidencia credibilitatis. Fundamentum autem secundarium. & κατὰ τὴν, rectè dici Humilitatem; cuius tanquam Præfundamentum supponi debeat. Notitia sui. Sed iam se offert aliud Fundamentum, quod minimè dissimulandum, cum de eo non sit vna omnium Artificum Euangelicorum sententia.

SER-

S E R M O XI.

TIMOR DOMINI

Quà Domus Tectum, Quà Fundamentum.

ARTICULUS I.

Timoris Domini

Cum Tecto Domus analogia.

DIVINI Spiritus, qui est primarius Domus Sapien-
tiæ Architectus, enunciatur est: *Initium Sapien-
tiæ Timor Domini.* Ex quo sic ratiocinari lubet. & per Cano-
nes Architecturæ sacræ licet. Si *Initium*, aut *Principium* Sa-
pientiæ est Timor Domini: est igitur Fundamentum *Æ-
dificii* spiritualis. Siquidem per Sapientiã in divino Co-
dice non intelligitur virtus aliqua solitaria, inter inel-
lectuales una, cognita & celebrata à Philosopho, lib. vi.
Ethic. 9. sed virtutum omnium *σύνθεσις*, compositio, con-
ventusque: quæ est ipsissima Domus spiritualis defini-
tio. Quod si Timor est Fundamentum, quomodo po-
test esse Humilitas? quã ratione Fides? An, quot virtutes
tot sunt fundamenta? vbi ergo parietes? quæ tectum?
quæ fenestræ? quæ aulæ? quæ conclavia? Et sanè, non est
facile definire, an Timor Domini, totius *Ædificii* spiri-
tualis Fundamentum, an verò Tectum dici debeat. Sum-
enim quidam artis nostræ non imperiti, qui revera esse

Te-

Tectum opinentur : ad quod haud levibus inducuntur argumentis. Et imprimis, constat è Divinis paginis, quæ totam Architectandi sacram disciplinam haud paullò accuratius, quàm libri omnes Vitruvii profanam nobis repræsentant consummationem Sapientiæ esse Timorem Domini. Consummatio autem, sive ultima domus perfecto cum Tecto imponitur. Ecclesiastici 1. 16. *Initium Sapientiæ Timor Domini. At quale initium? In quo extrema perfectio: nam paullò post subdit: Plenitudo Sapientiæ est Timere DEUM: id est, perfectio, summum, conus, altitudo. Job xxiii. Ecce Timor Domini ipsa est Sapientiæ: quasi dicat, nucleus Sapientiæ est Timor Domini: id, quod in illa excellit, & est nobilissimum. Et Sapiens ipse in cathedra Ecclesiastes: Finem loquendi pariter audiamus: DEUM time, & mandata ejus observa. Hoc est enim omnis homo. Quo loco, ut notat D. Gregorius, lib. 4. Dialog. cap. 40. Salomon, velut extensa manu Concionator finem dictioni imponens, in unam sententiam, eamque brevissimam præceptiones omnes de virtutibus colligit, & Tectum quasi ædificio spirituali imponit, dicens, Finem loquendi, nimirum, finem sermonis, vel totius rei, perfectionem virtutum, sive consummationem (summam summarum, dicit alicubi Seneca) nostro proposito, ex Architectonica accommodatè; id, quod cetera regit, à quo Tectum, DEUM time: Hoc est enim omnis homo: id est, totus, integer, perfectus, consummatus: quasi dicat, in hoc consistit perfectio, seu consummatio hominis. Ob hanc causam, Beati dicuntur, qui timent Dominum: Beatitudo autem nemini advenire potest, nisi post impositum Ædificio Virtutum Tectum. Beatus homo, qui semper est pavidus, inquit Salomon Proverbior. xxviii. & Ecclesiasticus cap. xxv. Beatus homo, cui donatum est habere Timorem DEI. Qui tenet illum, cui adsimilabitur?*

labitur?

labitur? & cap. 34. *Timentis Dominum beata est anima eius.*
 Psalm. cxl. *Beatus vir, qui timet Dominum: id est, beatitudo*
 viri est Timor Domini. ergo Timor est consummatio,
 ergo, phrasi architectonica, Tectum.

HÆC robur accipiunt ex eo, quòd Timor dicatur su-
 perimponi, nempe, aliis ædificii partibus. Ecclesiastici
 xxv. *Timor Dei super omnia se superponit* Hoc si Architectus
 audiret, asseveraret profectò, Timorem in Virtutum æ-
 dificio Tectum esse. Græcè est, ὑπερβαλεν, id est, superat,
 vel excellit, nempe, ut tectum parietes. In eundem sen-
 sum dicitur, *Corona Sapientia Timor Domini*, Ecclesiastici.
 Quamobrem qui Timorem DEI habet, tanquam quia
 summitate domus consistit dicitur quolibet magno
 major. Iterum advoco Ecclesiasticum, qui cap. x. *Magnus*,
 inquit, *& iudex & potens est, & non est major illo, qui timet*
 DEUM. Alibi admirandus ad conspectum gigantes-
 illius formæ, quem exaltavit Sapientia exclamat, Eccle-
 siastici xxv. *Quàm magnus, qui invenit Sapientiam, & scientiam,*
sed non est super Timentem Dominum. Distinguitur
 Sapientia à Scientia, quod Scientia accipiat pro cog-
 nitione intelligibilium ac speculabilium, Scientia pro no-
 titia agibilium circa quæ versatur Prudentia, Magnus
 autem & excellens, qui assequutus est divino munere
 eximiam præ ceteris Sapientiam ejusmodi, qua potens
 est alios docere, quæ de DEO divinisque sentienda sunt
 divinas Scripturas explicare, veritatisque hostes redar-
 guere. Magnus item, qui præ ceteris adeptus est Scien-
 tiam agendorum, ut & agnoscat, quid in singulis nego-
 tiis occurrentibus sibi sit agendum, & alios docere ve-
 leat, salutare consilium tradendo. Sed neuter attingit
 celsitudinem Timentis DEUM. Itaque Timens Domi-
 num est in altiori loco constitutus: nempe, in tecto do-
 matis.

QVOD

QVOD autē dicitur, *Initium Sapientiae Timor Domini*,
 sive, ut alii legunt, *Principium*; ut nonnulli, *Caput*; Græcè,
 ἄρχη. Hebraicè, ראשית, *reschith*, ne his videatur adversa-
 ri, significare potest, quod præcipuum est, ac primum
 tenet non tam ordinis, quàm dignitatis locum. Sic Ec-
 clesiastici xi. *initium* sumitur pro summo ac perfecto,
 dum dicitur: *Brevis in volatilibus est Apis, & initium dulco-
 ris habet fructus illius*: hoc est, summum perfectumque
 dulcorem: nempe, supremum apicem dulcedinis, seu
 principatum in dulcedine. Simili modo. Jacobi i. dicun-
 tur fideles *Initium creaturæ DEI*: *Voluntariè genuit nos,
 Verbo veritatis, ut simus INITIUM aliquod creaturæ ejus*: id est,
 ut eruditi Interpretes exponunt, primitiæ, fructus excel-
 lentissimus. Quomodo quidam (a) dictum putant: *Ini-
 tium Sapientiae*, hoc est, primitiæ, & interpretantur, pri-
 mum ac præcipuum fructum. S. Thomas (b) sanè, *Ini-
 tium Sapientiae dixit esse Timorem Domini*, id est, *pri-
 mum Sapientiae effectum*. In ea sententia videtur esse S. Am-
 brosius in psalmū cxviii. cujus illud est argumentum:
 quod cum Isaias Propheta cap. xi. enumerat Spiritus-
 sancti dona, ultimo, id est, altissimo loco, *Timorem* no-
 minat: *Requiescet, inquit, super eum Spiritus Domini: Spiritus
 Sapientiae, & intellectus: Spiritus consilii, & fortitudinis: Spiritus
 scientiae & pietatis, & replabit eum Spiritus Timoris Domini*.
 Eundem sensum indicat S. Nazianz. oratione xxviii.
 cum respondet obijcientibus sibi imperitiam, confiten-
 do, si quidem probent, se in schola Timoris Domini
 fuisse rudem, expertemque vixisse Timoris illius: quia
 hic *Timor*, ait, *Initium Sapientiae dicitur, immò, & Finis sermo-
 nis ab Ecclesiaste. Clemens quoque Alexandrinus in se-
 cundo Stromatum Timorem fundamento fidei post-*

Secunda pars.

Aa

ponit

(a) Pineda Job 28. n. 5. (b) 2. 2. q. 19. art. 3. (c) S. Ambros. in psal.
 118. octon. 5.

ponit: *Fides*, inquit, *est prima ad salutem inclinatio*, postquam
Timor, *spes*, *pœnitentia*. *Timor* igitur, non tam Funda-
 mentum Domus Sapientiæ, quàm Tectum dici debet.

ARTICULUS II.

TIMOR DOMINI FUNDAMENTUM

Ædificii Spiritualis.

VERVM alii quàm plurimi sacræ Architecturæ Ma-
 gistri, mirabili consensu; immò illi ipsi, quos lau-
 davi, diversis librorum suorum locis, constantissimè ad-
 firmant, Domus Sapientiæ Fundamentum esse Timo-
 rem Domini. Hos ut nominem fideliter, observo.
 Quod Latinis est *Initium*, Græcis, ἀρχή, Hebræis *rescith*,
 trifariam exponi ab Interpretibus divini Codicis. I. ut
 significet primitias Sapientiæ: quod quicumque sapiens
 incipit, DEO Timorem, ut primum gratum quæ fructum
 soleat offerre. II. ut indicet, Timorem esse caput, et
 præcipuam Sapientiam: quem qui non habet, reverentiam
 nihil sapiat. III. ut idem sit, quod elementum, radix,
 fundamentum. Nomino igitur imprimis eos, qui In-
 tium Sapientiæ hoc tertio modo accipiunt, & ædificii
 spiritualis inchoationem & exordium dicunt esse à Deo
 Timore, veluti à Fundamento. Quæ est communis S. Patrum
 & sacrorum Interpretum explanatio. Imprimis
 verò S. Augustini libro secundo de Doctrina Christiana
 cap. VII. Clarissimè etiam S. Bernardus, tractatu de Doctrina
 Spiritus-sancti cap. I. *Prima gratia est Timor Domini. Et
 Mox, Sine hac gratia prima gratiarum, quæ totius religionis ex-
 ordium est, nullum bonum pullulare, vel manare potest.* Exordium
 vocat.

TIMOR DOM. FUNDAMENTUM. 381

vocat. Quod autem est in Rhetorica exordium, in Architectonica dicitur Fundamentum. Quo vocabulo, ne quis supersit dubitandi locus, utitur antiquissimus Tertullianus, qui initio libri de cultu fœminarum: TIMOR, inquit, FUNDAMENTUM est salutis. *Timendo cavebimus: cavendo salvi erimus. Qui sollicitus est, is verè poterit esse securus.* Quæ loquutio, tanquam Magistri sui, quo titulo honorabat Tertullianum Cyprianus adeò huic placuit, ut libro tertio ad Quirinum cap. xx. eandem usurparit, non sine addito, quod conceptionem nostram promoveret, dicens, esse *Fundamentum & firmamentum spei ac fidei Timorem*; juxta illud: *Initium Sapientiæ Timor Domini: & ut in Sapientia Salomonis dicitur: Initium Sapientiæ metuere DEUM.*

ARTICULUS III.

SIMILITUDINES VARIÆ,

Quibus persuadetur, Timorem Domini Fundamentum esse Domus Sapientiæ; & posse dici primam Virtutum.

HÛc facit imprimis comparatio S. S. Augustini & Gregorii, qui, dum conferunt septem dona Spiritus sancti cum septem Beatitudinibus Evangelicis à Christo D. traditis, *Donum Timoris* comparant cum Beatitudine primâ, quæ est Paupertas in Spiritu: *Beati pauperes Spiritu. Timor DEI*, inquit Augustinus. *libro de Serm. D. in Monte, cap. 9. congruit humilibus, de quibus dicitur: Beati pauperes Spiritu: id est, non inflati, non superbi: de quibus Apostolus dicit: Noli altum sapere, sed time; id est, noli extolli, ad Roman. xi. Nec movere debet, quod Timor inter Dona S. Spiritus postremo nominetur loco. Nam sensu D. Gre-*

gorii, Homil. xix. in Ezech. Dona Spiritus ab Isaia numerata sunt, descendendo à cœlestibus atque perfectioribus ad inferiora, ac minus perfecta, id est, à Tecto, ad Fundamentum. Quapropter à S. Basilio, Timor vocatur *Isagogicus*, seu *Introductorius*. *Necessariò*, inquit, *velut Introductorius ad pietatem Timor adsumitur. Caritas verò à Timore instructivo exercitatos suscipiens perficere solet.* Ac si dicat architectonica circumloquutione; Caritas est tectum, sed Timor fundamentum. Eodem spectat similitudo S. Bernardi, petita à Radice, quæ fundamentum est arboris. *Timor Domini, ait, radix est, & custos omnium bonorum. Unde scriptum est: Si non Timore Domini tenueris te, instanter citò subvertetur domus tua: omne namque virtutum edificium illico vergit in precipitium, si hujus gratia amisserit praesidium.* Ex quo colligas, existimasse S. Bernardum, Timorem Domini non esse Tectum: nam eo ablato non corruit domus, sed Fundamentum, quo vel labefactato, concidit.

Quid S. Ambrosius, cujus mens contraria videbatur. Apertissimè Timorem nominat *Basim* in psalmum cxviii. ser. 5. sic scribens: *Verè Sapiëntia à Timore incipit: nec est Sapiëntia spiritualis sine Timore Dei. Basis quaedam Verbi est Timor Sancti.* Sicut enim simulacrum aliquod in basi statuitur, & tunc majora habet gratiã statua, cum in basi fuerit collocata, standiq; accipit firmitatē; ita Verba DEI vel rationale DEI in Timore Sancti melius statuitur, & fortius radicatur: hoc est, in pectore timoris Dominū, ne labatur Verbum de corde uniuscujusque. Mox adjungit. *Quia Basim Verbi Timorem diximus, ne quid dicitur à Scripturis potuisse nos quisquam putet, accipiat lectum à DEI Verbo in Canticis Canticorum: Cant. v. 15. Cura epæ Columnæ marmoreæ fundatæ super bases aureas*

(a) S. Basil. hom. 8. in Psal. 32. Dorotheus doctrina 4. Niceta comm. in Nazianz. Beda Prou. 1. & 7.

significans Columnas esse Ecclesie Apostolos, qui fundati sunt in Timore sancto. Basis autem aurea Timor est plenus disciplina: quia initium Sapientie est. Timore ergo Sapientia Apostolicae praedicationis nititur, & velut super basem auream columna confirmatur. Et vide tanquam basim auream esse Sanctorum Timorem. Lege Isaiam Prophetam. Vide quantis subjecerit Timorem, ut faceret irreprehensibilem & bonum Timorem. Spiritus, inquit, Sapientiae & Intellectus, Spiritus consilii & virtutis, Spiritus cognitionis atque pietatis, Spiritus sancti Timoris. Quantis Timorem subjecit? informatur per Sapientiam, instruitur per intellectum, consilio dirigitur, virtute firmatur, cognitione regitur, pietate decoratur. Si itaque Timor est Basis, fundamenti rationem habet.

D. Nazianzenus, Elementum vocat, cui insistimus. Non nemo (b) Pedem montis Sapientiae. Fert animus, inquit, & juvat, ad verae Sapientiae culmen pervenire: primum cogitate de hoc Montis pede: videte, an DEUM timeatis. D. Antonius, teste Athanasio in Vita concipiebat Timorem velut Rupem aut petram cui anima incumbit & in qua sustinetur. Formido Judicis DEI aiebat (c) & poenarum timor, tum lubricae carnis incentiva dissolvit, tum ruentem animam quasi ex praecipitio sustentat: nempe, excipiens cadentem ex rupe in rupem alteram. Alia est imago symbolica S. Augustini (d) comparantis Timorem DEI, cum seta, quam lino involvunt lutores, ut extet acuties, sicque per corium transmittant. Itaque existimabat, Timorem esse primam ordine inter virtutes ceteras. Timor, inquit, quasi locum preparat caritati. Si nullus Timor non est, qua intret Caritas. Sicut videmus per se tam introduci linum, quando aliquid sinitur. Hanc

Aa 3

D. Au-

(a) Nazianz. or. 39. (b) Lact. 32. specu. Maria. Delt. (c) S. Anton. S. Athanas. in Vita. (d) S. August. tract. ix. in Epist. Joan.

D. Augustini similitudinem ex sutoria arreptam officina pluribus explicat Honorius in Canticor. viii. & notat Sutori necessaria esse, corium, ferrum, setam, linum. Corio comparat animam; ferro, seu acui sutoriae Timorem servilem; setæ suillæ Timorem initialem; lino Timorem filialem. Sicut autem subula corium perforatur, sic Timore servili animam transfigitur, & reliqua immittuntur.

SERMO XII.

TIMORIS SPECIES

Praambulum.

CUM tam sint multi spiritualis vitae Magistri, qui Timorem, ut Fundamentum Aedificii spiritualis habent, alii verò eundem, ut Tectum predicant, reor distinctione, utriusque partis patronos conciliari posse: Sic namq̄, statuo. Esse Timorem quendam, qui neque Fundamentum, neque Tectum dici possit: aliquem qui Fundamenti, alium qui Tecti rationem habeat: nec deesse, qui utriusque rationem participet. Quod ut ab omnibus intelligatur instituenta est divisio in membra, sive species, aut genera, quae idem hic valent.

ARTICVLVS I.

TIMOR NATURALIS.

ISPESCO Timorem in quinque genera. Vt
I. sit Naturalis. II. Mundanus. III. Servilis.
IV. Filialis, vel Castus. V. Initialis. NATV-
RALIS

RALIS est adfectio quædam appetitus sensitivi, & significat nobis, imminentis mali fugam; estque insita à naturâ animalibus, ideoque non hominibus modò, sed etiam brutis. Hæc licet bona sit physicè, seu naturaliter, quia ad multa commoda ab Auctore naturæ est ingenerata animalium generi, ut docet *Orat. contra Iram* S. Basilii; tamen, cùm in nostrâ non sit potestate, non potest moraliter dici bona, vel mala: ac proinde de eo Timore non est nobis sermo. Siquidem ad nos ille Timor spectat, qui dicit relationem quandam certam ad DEUM. Quod nõ convenit naturali, qui secũdum se consideratus, nec convertit ad Deũ, nec avertit à Deo: moraliter indifferens. Quod si avertit à Deo, ut fit, quando quis propter malum, quod timet, Deum offendit, aut paratus est offendere vel derelinquere, vocatur *Timor Mundanus*. Si autem propter malum formidatum, ad DEUM convertitur timens, plura sortitur nomina. Si enim convertatur, quia timet malum pœnæ, dicitur *Timor servilis*. Si, quia timet malum culpæ, vocatur *Filialis*. Si quia utrumque simul, nuncupatur *Initialis*.

ARTICVLVS II.

TIMOR MUNDANVS.

IS ita nominatur, quia est hominum, mundum, & quæ in mundo sunt nimium amantium, ac proinde ea amittere præposterè metuentium. Si quis igitur ita reformidet aliquod hujus vitæ incommodum, vel pœnam, ut ad illud depellendum, vel evitandum, non dubitet offendere Deum mortaliter, agitur Timore Mundano. Quo abreptus fuit Petrus, quando Christum negavit.

Aa 4

Est

Est hic Timor apertè malus & noxius, Quem Christus vetuit apud Matthæum cap. x. 28. *Nolite timere eos, qui occidunt corpus* Et S. Petrus post resipiscentiam, epistola 1. *Timorem eorum ne timueritis*. Ab eodem liberari petebat David, cum sic precaretur: Ps. 63. 2. *A timore inimici eripit animam meam*, ut exponit S. Basilius. homil. 5. in psal. 33. Oritur Timor iste ex amore vitioso, quo quis diligit inordinatè res mundi, divitias, honores, voluptates, vitam corporis, alios, aut seipsum. Inordinatè autem ista diligit, quando ut ultimum finem diligit, sic amando, ut paratus sit propter illa Deum deserere, aut aliquod legis ejus præceptum ad mortale obligans transgredi. Quia ea igitur inordinatè amat, timet etiam inordinatè eadem amittere. Quantus est, & qualis amor fruendi, tantus & talis est timor perdendi. Est autem Timor istiusmodi semper lethale peccatum. Ah! quot est malorum Timor iste causa! Timet virguncula honestam paupertatem, sed duram, & thesaurum virginitatis prostituit. Metuit eandem, ut horridam, adolescens: & idcirco clepit, harpagat, defraudat, densum accumulat contra se rerum malè partarum lutum. Formidat aliqui excidere amicitia lucrosa hominis divitis: ea propter mentitur, lenocinatur, fidem vel simulat, vel negat. Quoniam se non demittit aulicus ambitiosus? Quidnam non designat homo venerens ut in amicæ suæ amorem se insinuet? vel in ejus non incidat indignationem? Incredibilia sunt, sed certa, in hoc genere, quæ referre possem, sed nolo, neque expedit. Quæ causa rapinarum, hypocrisis, perjurii, hæresis, apostasiæ crebriorum: quàm Timor iste Mundanus?

Hic igitur neque Fundamentum est Domus Sapien-
tiæ, neque recti rationem habet: immò, ædificationi
spiritualis est maximum obstaculum. Adeò, ut S. Tho-
mas

mas Aquinas oppositam illi virtutem, Fortitudinem posse dici Fundamentum existimet. Nam S-S^{da} quæst. IV. art. 7 quærenti, An Fides sit prima virtutum? responderet, Fidem, quâ principale fabricæ spiritualis Fundamentum, esse haud dubiè primam: nihilominus quandam aliam, indirectè, quatenus removet obstaculum ponendi fundamentum, posse dici priorem. Et præter Humilitatem, nominat Fortitudinem, quatenus aufert inordinatum Timorem impediens fidem. Multi enim non jaciunt firmum fidei fundamentum, Timore mundano præpediti. Joannis XII. *Ex principibus multi crediderunt in eum: sed propter Phariseos non confitebantur, ut è Synagoga non eijcerentur: dilexerunt enim gloriam hominum magis, quàm gloriam DEI.* nimirum, amabant inordinatè gloriam mundanam: hinc Timor amittendi *Mundanus*. Joannis IX. parentes cæci nati cùm interrogarentur: *Hic est filius vester, quem vos dicitis quia cæcus natus est, quomodo ergo nunc videt?* Responderunt, *scimus quia hic est filius noster, & quia cæcus natus est: quomodo autem nunc videat, nescimus: aut qui ejus aperuit oculos, nos nescimus: ipsum interrogate, et atatem habet: ipse de se loquatur.* Quare non confitebantur clarè, & Christo dabant gloriam? *quoniam timebant Iudæos:* jam enim conspiraverant Judæi, ut si quis eum confiteretur esse Christum, extra synagogam fieret. Timore mundano percussus Petrus ter Dominum negavit, Joannis XVIII. In veteri Testamento, tempore Antiochi & Machabæorum plurimi ex Judæis Timore mundano defecerunt à fide, facti idololatræ. Ex Timore mundano scaturit olim in Ecclesia Christiana Crimen Traditorum: de quo frequens est mentio in schismate Africano. Propter Timorem istum Helæsaïtæ, putarunt fidei fundamentum moveri posse. Hos sequuti Priscilianistæ illud mysticum jactabant:

Aa 5

Iura,

Iura, periura, secretum prodere noli.

Eodem Timore correpti non pauci, in Britannia, Hollandia, Germania, Lutherani, Calvinistæ, Pseudopolitici omnem religionem simulant. E Catholicis tepidi, conjungunt se hæreticis, aut, si non amplectuntur, hæresim non damnant, ore ac conversatione, si nõ corde fidem abnegãtes. Quare per quã accommodè Tertullianus, in Scorpiã. c. 12. Timorem illum vocat *auarorem negandi*. Et D. Gregorius Nazianzenus scitè dicit Oratione 1. de Pace: nihil perinde timendum esse, quã ne quid magis quã DEUM timeamus, ob eam quæ causam fidei virtutisq; cujus servi sumus, causam deseramus. Eodem intuitu S. Basilius in Psal. xxxiii. Timorem mundanum appellat *hostilem*, sive quia ab hoste salutem contra salutem inijcitur, sive quia defectionem ad castra hostilia suadet: atque ita exponit precationem illam Davidis Regis: *A timore inimici eripe animam meam.* Psal. lxxi. Itaque qui in fide ac pietate optimè fuerunt radicati & fundati, *Timorem Mundanum* procul ex corde suejecerunt, Virgines castæ, juvenes pudici, viri honesti, Catholici ferventes, Martyres invicti: memores monitionis dominicæ, (a) *Nolite timere eos qui occidunt corpus*: & Apostolicæ, (b) *Timorem eorum ne timueritis, neque conturbemini.* Item: (c) *Non dedit nobis DEVS Spiritum Timoris, virtutis, & caritatis & continentia.* Quibus convenit amosa protestatio Davidis: *Dominus mihi adjutor, non timebo quid faciat mihi homo.* (d) *Si consistant adversum me castra, in hoc ego sperabo.* (e) Ex his constat, *Timorem Mundanum* dici posse *Fundamentum Domus Insipientiæ*: enim insipientia peccatum omne, & insipientes, ac stulti peccatores: non *Domus Sapientiæ*, aut virtutis. *Timor mundanus* *Fundamentum* est *Babylonis*, civitatis terre-

(a) Matt. 10. Luc. 12. (b) 1. Petri 3. 14. (c) 2. ad Timotheum. 1. Psal. 117. 6. 7. (e) Psal. 26. 3.

terrenæ, non Jerusalem, civitatis cœlestis, Sed nos Fundamentum Domus Sapientiæ inter Timorum species inquirimus.

ARTICULUS III.

TIMOR

Servilis. Filialis. Initialis.

Quis-nam ex iis sit Fundamentum Domus Sapientiæ.

TIMOR SERVILIS dicitur, quo quis timet pœnas à Deo constitutas peccatoribus; atque ita movetur ad benè agendum, ut pœnas illas evadat. Seu, quo malum vitat, & bonum operatur, timore gehennæ, ne à Deo in hoc seculo, aut futuro puniatur. Oritur Timor iste non proximè, neque propriè ex amore DEI, sed ex amore sui, non tamen per se malo: quo nimirum quisque amat incolumitatem suam suaque commoda. Vocatur *Servilis*, quoniam mos servorum est, obsequi dominis non ex amore ipsorum, sed ex amore sui, ne vapulent, si non obsequantur. *Timor*, inquit Augustinus, Conc. 25. in psal. 118. *quo non amatur iustitia, sed timetur pœna, Servilis est.*

TIMOR FILIALIS est ille, quo quis timet offendere DEUM, & ideò non audet ejus transgredi præceptum, ne gratiâ ejus excidat. Nascitur ex amore DEI filiali, qualis cernitur in bonis filiis erga parentes, quos metuent offedere. A. D. Augustino in psal. cxviii. exponente illud *Confige timore carnes meas*, vocatur *Castus*. Clarè S. Dorotheus: doctrina 4. *Quàm primum filius ad virilem & prudentem ætatem perrenerit, voluntatem & mandata patris sui præcipit, non timore, ne cadatur; neque concupiscentia, ut mercedē,*

aut

aut stipendium ab eo capiat, sed quia illum diligit, veneratur & colit. & caritatem unice observat. Qui huiusmodi est. jam audire meretur: non es servus, non mercenarius, sed filius & heres.

TIMOR INITIALIS est, quo quis ita timet offensivam DEI, ut simul etiam timeat pœnam: & idcirco est Timor filialis imperfectus; vel Timor mixtus ex filiali, & servili. Quare, cum Tectum ædificii spiritualis aliquantione sit Timor filialis, ut suo loco demonstrabitur; & Fundamentum tantum, Timor servilis, ut mox patebit, de tecto & fundamento participabit Initialis. DICATUR igitur, inter Timoris species, Fundamentum simpliciter esse illum, qui vocatur *Servilis*: à D. Basilio nominatus *Isagogicus*, seu introductorius. Sed Fundamentum, ut nuper de Humilitate probabam, secundarium, & non nisi indirectè, ac dispositivè, removendo præsumptionem, arrogantiam aut superbiam, quæ impedit ædificationem, & collocationem fundamenti primarii, quod est Fides. Certè, vix ullus fundamentum Fidei suo in fundo ponit, nemo penè, aut ordinariè nemo, iustificationis palatium erigit, communi modo nemo ædificat Domum Sapientiæ, nisi Timore servili solum suum præparaverit. Atq; de hoc Timore interpretor celeberrimum illud dictum, *Initium Sapientiæ Timor Domini*. Quod de Servili intellexerunt antiquissimi & gravissimi Patres, tanto consensu, ut contra velle asserere, temerarium videri possit. Sic enim docent, Clemens Alexandrinus, (a) Basilii, (b) Nazianzenus, (c) Hieronymus, (d) Augustinus; (e) Bruno, (f) Theodoretus, (g) Salonius, (h) Beda, (i) Eorundem sensu accipio τὸ *Initium*, ut idem sit, quod primum elementum, fons, radix, & secundum archæ-

Etionicam,

(a) lib. 2. Strom. (b) homil. 9. in psal. 33. (c) Nicetas comm. in Gen. rat. 2. de Pasch. Nazianz. (d) in 1. cap. Malach. (e) in cap. 1. Prou. tract. 9. (f) in psal. 119. (g) in psal. 110. (h) in 1. Prou. (i) in 1. Prou.

etoniam, *Fundamentum Sapientie*: ut superius est satis declaratum. Et ne lateret ambiguitas in vocabulo Hebraico רֵשִׁיִת *reschith*, Eccl. 1.16. *Initium Sapientie*, Latine vertitur: & Proverbiorum 1.7. *Timor Domini principium Sapientie*. Iterum Proverbiorum 19.10. *Principium Sapientie Timor Domini*: ubi non est *reschith*, ut in priori loco, sed תְּחִלָּה *thehillath*; quæ vox non significat unquam principatum, aut primitias, sed simpliciter, ac propriè dictum in ordine vel loci, vel temporis initium, quod veteres vocabant *incipium*. Est igitur sensus, secundum litteram, moribus informandis accommodatus: Veram, perfectamque Sapientiam, quæ est virtutum omnium in vnam veluti Domum conformatarum apta ad inhabitandum dispositio, non inchoari à multa variaque lectione, non à multiplici rerum cognitione, non à vehementi animi contentione, aut ab acutâ speculatione, non à peregrinatione, à linguarum peritia, à nationum procul distitarum notitia, ab artium scientiarumque investigatione, sed à Timore Domini, & eo signatè, qui dicitur *Servilis*. Hunc esse substructionem Fidei, hunc *Magogen* ædificationis spiritualis, denique, hunc esse *Fundamentum Domus Sapientie*. Tunc ædificare incipimus, quando DEUM universorum Judicem, & quas inobedientibus, ingratis, prævaricatoribus minatus est pœnas, incipimus metuere.

Quomodo Timorem Servilem esse salutis initium & fundamentum, præter nominatos PP. scribunt Philo Carpathius, & Severianus commentario in Cantic. cap. VIII. Vulgatum est illud Augustini libro de catechizandis rudibus: *Rarissimè accidit, immò, ferè nunquam, ut quisquam veniat volens fieri Christianus, qui non sit aliquo DEI Timore percussus: quo illo? Servili.* Quod si Christianus in fide firmus, meditetur conversionem ad vitam perfectam,

Apo-

Apostolicam, religiosam; iterum à *Timore Servili* sumitur exordium. Sic Joannes Cassianus, cujus hæc est sententia lib. iv. Institut. Monasticar. cap. 39. *Per Timorem DEI & initium conversionis, & vitiorum purgatio, & virtutum custodia his, qui imbuuntur ad viam perfectionis, acquiritur.* Illorum sunt voces, quæ fidelium apud Prophetam (a) prolata, probataque, *A timore tuo concepimus, & peperimus spiritum salutis.* Denique verissimum est illud Ecclesiastici. (b) *Qui timet DEUM convertetur ad cor suum.* Itaque initium conversionis, ut benè dixit Cassianus, nempe, ad vitam perfectam, ad statum religiosum, ad Monachatum, ad cœnobium, ad eremum, est Timor: non dixit est desperatio. Desperatio pendulum facit ex furca vel arbore, cum Juda, non Monachum in solitudine aut cella cum Francisco. Falsum est istud popelli, & blasphemum, si universè intelligatur. Desperatio facit Monachum: & illa potissimum desperatio, quam vulgus insinuat, de opulenta aliqua sponsa ducenda. Scilicet! desperatio de consequendo illius consortio, & cū illa individua vitæ societatem ineundā, quam bona ne an mala, dolosa an fidelis, trux venefica, an amabilis & pacifica sit futurum ignoras, quæ fortè te ad extremam calamitatem redeget, omnium tibi futura malorum causa, nullius boni sit satis, ut prudentem æterno religionis includat carceri, quæ hæc insania? Non desperatio de sponsa, sed Timor Judicis & gehennæ implet monasteria ac solitudines. *Initium Sapientiæ Timor Domini. Fundamentum Ædificii spiritualis Timor est, non desperatio.*

(a) Isa. xxvi, secundum lxx. (b) Eccl. xxi. 7.

S E R M O XIII.

TIMOR DOMINI

Quomodo secundum Architectonicas regulas, esse, ac dici possit Fundamentum Aedificii spiritualis.

IS non cuilibet est obuius, quum omnes fundamenti jaciendi modos FIDEI & Humilitati applicasse videamur. Sed diligenti investigatione deprehendimus ex Architecturae arcanis, esse quandam fundandi rationem, quae non nominatis illis virtutibus, sed Timori Domini competat.

ARTICULUS I.

SUBSTRUCTIONES IN SOLO PALUSTRI

Per Carbones, & Lana vellera.

MAGNIFICENTISSIMA Aedes fuit Ephesiae Dianae, quae ducentis annis & viginti aedificata est à tota Asia. (*) Sed nihil in ea fuit admirabilius, quam Fundamentum par tanto aedificio. Mirabantur quidam longitudinem, quae erat quadringentorum viginti quinque pedum: alii latitudinem, quae erat ducentorum viginti: nonnulli columnarum multitudinem, nam numerabantur cxxvii. à singulis Regibus factae, pedum sexaginta amplitudine: ex iis xxxvi. erant caelatae. Sed plus admiranda-

(*) Plini lib. 7. cap. 33. Strabo lib. 14.

mirationis habuit Fundamentum, de quo cū confu-
tarent artifices, auctor fuit Theodorus nobilis Archite-
ctus, cū Chessiphrono Gnosio, ut collocaretur in loco
palustri, ne terræ motus sentiret, aut hiatu subsideret.
Verūm, dubitantibus, quomodo solum firmari posset,
ut fundamentum sustineret, asseruit Theodorus, sub-
ciendos esse carbones, deinde velleribus lanæ calcen-
dum. Ita factum. & sic locus, cū humidus antea esset,
soliditatē accepit, instar saxi, factus immobilis, (a) In
palustri, inquit Plinius, ideo fecere, ne terræ motus sentiret, &
hiatus timeret: rursus, ne in lubrico atque instabili fundamēto
tanta molis locarentur, ante calcatis in ea substravere carbone-
bus: deinde velleribus lanæ. Approbat hunc fundandi mo-
dum Vitruvius (b) in suis architectonicis, quem ad rem
nostram accommodemus.

(a) Diogenes. Pausanias. Plin. lib. 36. cap. 14. (b) Vitruvius lib.
3. cap. 3. & lib. 5. cap. 12.

ARTICVLVS II.

ANIMA HUMANA

Humus & est paludosus. Carbo Timoris Domini Symbolum.

ÆDIFICAMUS Domū Sapientiæ in solo palustri. In
sanè rectè concipitur Anima hominis, quæ limosa
est, & obducta perturbationum stagnantium aqua: se-
ccatur facilè ad solis Justitiæ ardorem, in gratiæ peccati-
liaris æstate; licet abundet undis in sæva tentationum
hieme, ac desolationis bruma. Quod autem in humo
paludosa accidit, id in nobis experimur. Sunt in anima
velut coaxantes ranæ passionum, lumbrici affectuum
limus imperfectionum, cænum cogitationum vanitas
marum.

marum. Unde est impura mortua, deses. Verum, in palustri fundamentum non ponitur, nisi fuerit tellus in aquosa, nempe, sine aqua, quæ vel exsiccata fuerit, vel haustoriis instrumentis educta, vel alium in locum derivata. Accommodatè ad institutum nostrum S. Ambrosius (a) disputans de deserto, in quod secessit Christus Matthæi iv. docet, libenter illum in nobis habitare, vel in Domo Sapientiæ, quæ est Sapientia Incarnata, cum corporis nostri quasi terram fame squalidam, ac siti aridam reperit. Quare necessarium est, ut humus nostræ sit deserta à mundanis deliciis, in via diabolicis concupiscentiis, in aquosa libidinis illecebris. Nimirum alludit ad illud psal. lxxii. *In terra in via & in aquosa, sic in Sancto apparuit tibi.* Simile quid scribit S. Hieronymus, (b) qui censet, neminem esse Dni habitaculum, nisi prius in eo invenerit terram desertam à vitiis, & in viam adversariis potestatibus, & absque humore ac rheumate vllius libidinis.

Nunc autem, quoniam Anima nostra est velut terra palustris, aquosa, ideoque lubrica & instabilis, quid facto opus, ut fundamentum tantæ molis, quanta est Domus Sapientiæ, sustineat? Imprimis oportet substernere calcatos carbones. CARBO symbolum est TIMORIS DOMINI. quod ne fingere videamur ex ipsis oraculis divinis est confirmandum. Ex iis autem deducitur, duplici nomine Timorem Domini Carbone, tanquam symbolo, significari. Primo quidè, quia omnia Spiritus sancti dona, inter quæ Timor, ut Carbones igniti concipiuntur, eam ipsam ob causam, ob quam Divinus Spiritus igneis in linguis, id est, carbonibus, in linguarum formam efficitis Apostolorum verticibus insedit. Sive

Secunda Pars.

Bb

quod

(a) S. Amb. ser. 37. edit. veter. vel 39. Rom. aut ser. 77. de temp.
 (b) S. Hieronym. epist. 46.

quod se Patri consubstantialem, simulque Filium Dei vellet ostendere; vocatur enim *Deus Ignis*, Deuteronomii xxxxi. sive quod se vim purgandi, convertendi, consumendi habere hoc symbolo indicaret. Sive quod revera is sit, de quo canit veritatis assertrix Ecclesia:

Fons vivus, IGNIS charitas.

rectè igitur Dona divini Spiritus veluti Carbones animo obijciuntur.

HORUM autem multiplex est usus: nam præterquam quod ad fundamentum Domus Sapientiae adhibeantur, ut postea explicabitur, ollis eos suis Deus subijcit, calorem iis in aquam frigidissimam, & congelatam inducit, frigus educit, eduliaque in iis constipata epulis de vinæ mentæ parat, quæ sunt bona desideria in animi carbonibus illis benè cocta. Ego certè sæpenumero animam humanam concipio ex Jeremia Propheta, ut Ollam, primùm algidam peccati glacie, mox tepidam Timoris servilis carbonibus substratis, tandemque effervescentem Timoris filialis flamma crepitate. *Factum* inquit Propheta cap. i. Jer. i. 13. *Verbum Domini secundum me, dicens. Quid tu vides? & dixi, Ollam succensam ego video, & faciem ejus à facie Aquilonis.* Hanc Ollam symbolicè designare animum perversum infidelium Hebræorum estimat S. Gregorius: (a) glaciem autem & frigus, in datam eorundem perfidiam à malo Aquilone provenientem. (b) Ego magis universè, peccatoris cujuslibet oblati cor concipio, instar Ollæ ferreæ, quæ plena sit aqua congelata. Miser homo, qui talem circumfert ollam, sed miseræ hujus non est remedium, nisi per misericordiam, qua motus Dominus, mittit è cælo carbones, & gelu solvat. Cor hominis criminosi, velut Ollam carbones cœlestes, Dona Sancti Spiritus, & Timoris potest

(a) Homil. 3, in Ezech. (b) lib. 29. Moral. cap. 21.

mum si cingant, solvitur pervicaciæ glacies, obduratio
pauulatim colliquescit per timorem ser vilem: si accedat
initialis, & cum filiali ardor caritatis, cordis intima in-
flammanur, & conversus ad DEUM desinit esse, qui fuit,
& incipit esse, qualem se sentiebat, qui instanter orave-
rat. *Cor mundum crea in me DEUS, & Spiritum rectum innova
in visceribus meis.*

JAM verò, Carbones, Timorem Domini, quem Ser-
vilem dicimus, & ædificii spiritualis est fundamentum,
alio nomine peculiariter exprimunt, quoniam pœnas
impiorum, temporales & æternas, flammam gehenna-
les, DEUM que ut justissimum & severissimum Judicem
malefactorum symbolicè denotant. Ita *Carbones desola-
torios* exponit S. Basilius, considerans illud psalmi cix.
Sagitta potentis acuta cum carbonibus desolatoris, quia deso-
larum faciunt eum, qui pœnas illas sustinet, lxx. Inter-
pretès habent, *ὡς θανάσις ἐν γυνυροῖς*, quasi desolantes, quod
nimirum desolationem talem inducant, ut omnia redi-
gant in solitudinem, sicut ignis devorans, ædes, civitates,
populos, provincias, omnia. Nebiensis legit, *cum carbo-
nibus genistarum ardentibus gehenna inferius*. Quo indicatur
inferni pœna ignis diutissimè durantis, nempe, in per-
petuum. Idem significavit Nicetas doctus Nazianzeni
Scholiastes, Orat. 42. Interpretans Carbones istos vin-
dices & malos. Rabbi Salomon quoque explicat de
igne gehennæ inextinguibili, quo puniantur Babylonii,
qui vexaverunt in captivitate populum Israël. Alii apud
S. Chrysostomum legunt: *cum carbonibus constipatis*. Non-
nulli, *cum Carbonibus in lecti formam constrictis*. quo nihil
fingi potest accommodatius, ad miserimum damnato-
rum situm inter flammam cubantium exprimendum.
Et passi sunt quid simile Martyres aliqui, in carbonibus
cōstrata culcitra resupinati. S. Hieronymus legit, *Carbo-*

nes juniperorum, Quidam alii, genistarum. Certè juniperorum carbones diutissimè ignem conservant, suntque ardentissimi, & cum videantur foris extincti, redactique in cineres, interius ardent, ut tradunt Plinius & Theophrastus. (a) Confirmat ea S. Isidorus, (b) & inter etymologias hanc adfert de Junipero, quod ab amplo in angustum finiat, ut ignis: sive quod conceptum diutè neat ignem, aded, (c) ut si primæ ex iis cinere fuerint coactæ, usque ad annum perveniant. Quod *vulgè* apud Græcos ignis dicatur pueris norum est: illud etiam in confesso, diutissimè in junipero servari ignem: est enim illius materia densa, pinguis, & quodammodo incorruptibilis. Plinius autè auctor est, cariem vestustatemque non sentire: ac templi cujusdam trabes ætate sua durasse, quod annis ante Troiæ excidium ducentis constructum fuerat.

CARBONUM eorundem fit mentio psalmo cxxv. *Cadent super eos carbones: in ignem deijcies eos: in miseris non subsistent.* Sermo est de supplicio improborum, quod subsistant, carbonibus ignitis in eos immixtis, ut iis obruantur, nec possint oppressi se erigere, at tollere, subsistere. Docent autem gravissimi Interpretes, pertinere hoc ad facinorosos, æternis Carbonum gehennæ incendiis peniendos, ac in gehennales flammæ, unde nunquam eripiantur, aut emergant, deijciendos: ita, ut illa tormenta intoleranda (sic loquuntur) tolerare semper cogantur, & de uno transire ad aliud, absque spe ullâ liberationis. Quod clarissimè significat Chaldaeus Paraphrastes, qui ita vertit, *Cadent super illos carbones de cælo: in ignem gehennæ præcipitabit eos: in foveas scrobium, ex quibus non resurgent vitam æternam.* Vel, ut est in textu, & translatione

Nebi-

(a) Apud Genebr. in psal. 119. 4. negat Lorin. se reperisse apud illos. (b) Isidor. l. 17. Orig. cap. 17. (c) Hoc ridet Scaliger Exerc. 328. in Cardan.

Nebienſis: *Cadent ſuper illos carbone: de cœlo in ignem. & in gehennam precipitabis eos, & in foveas ſcrobium, de quibus non reſurgent: item, in foveas illaqueationis cadent: & non reſurgent ad vitam æternam.* Nonne meritò ad hæc tinniant aures impiorum, quibus acclamari poteſt, quod eſt apud Iſaiam: cap. xxxiii. *Quis poterit habitare de vobis cum igne devorante: quis habitabit ex vobis cum ardoribus ſempiternis.* Denique, *Carbones decedentes ſuper damnatos, ſunt;* (a) qui deſignare putant Dæmones, ac etiam damnatos alios, quaſi ruentes ſuper alios, cum faciebus fuliginofis & denigratis ſuper carbones, ut loquitur Jeremias in Threnis: (b) Quod præclare denotat pœnam in inferno demorantium. Et alluditur ad ignem Sodomiticum, quo civitates quinque conflagrarunt, *deſcendente igne in pentapolim, Sapientiæ x. & ad ignem egreſſum à Domino, qui devoravit Nadab, & Abiu filios Aaron, Levitici x. & alios poſtea murmuratores, Numer. xi.* At quoque & habitatores Arnon, Num. xxi. Atque ita periit ob infidelitatem impietatemque ſuam. Olympius Arianus Episcopus in Africâ, dum in balneo S-S. TRINITATEM blaſphemaret: ignito enim triplici jaculo cœlitus proſiliente, multisque videntibus abſumptus eſt. (c) Prætereà, Imperator hæreticus Anaſtaſius. (d) Atque ob improbitatem Hatto Moguntinus Antistes, malæ famæ vir. (e) Senſus itaque illius comminationis eſt. Cavete criminofis, ſagittæ potentis Judicis ſunt acutæ cum carbonibus deſolatoriis, carbones ignitos vobis immittet, & in carbones vos deiiciet, ut, & cadant carbones ſuper vos, & ipſi cadatis in eoſdem, fulminati & cooperti ab illis, perpetuò in iis rotandi.

Bb 3 CAR-

(a) *Martinus Alfernis.* (b) Thren. 3. 5. (c) Sigeber. Chron. Zonaras tom. 3. (d) Sigeber. Chron. Crantius Metrop. lib. 2. cap. 25. lib. 3. c. 4. (e) Serar, lib. 4. Moguntiac.

CARBONES itaque isti calcandi sunt in animâ, tanquam in terrâ palustri, ut fiat solum. Fidei fundamento sustinendo idoneum. Clarius meditatione crebrâ suppliciorum, maximè, infernalium, eorumque salutari meru ac formidine, quæ dicitur *Timor Domini Servilis*, Anima peccatoris, quæ ob insitam vanitatem, & affectuum, ac criminum humorem redundantem, instar aquæ, diffluit, exsiccatur, firmaturque: & sic apta redditur, ut Fidei fundamentum suscipiat, sustineat, retineat. Ita enim fit, ut liceat anima fuerit antea, ceu terra palustris, tamen in eâ jam nequaquam, ut in lubrico & instabili fundamentum ponatur: stabilitur enim ac solidatur, immò lapidescit, istis in eâ calcatis carbonibus. Quod clarissimè, absque ulla metaphora, docent ædificationis spiritualis Magistri. S. Cyrillus Alexandrinus imprimis, qui lib. 2. cap. 16. sic Isaiam exponens scribit: *Tenendum est, animam DEI Timore, velut muro obseptam forem esse, & quodammodo invictam.* Firmitatem igitur communicat Timor Domini. Quocirca monet Salomon ut firmitatem nostram fortitudinemque in Timore illo sitam putemus. *In Timore fiducia fortitudinis*, inquit Proverbiorum xiv. *Et, qui timet Dominum nihil trepidabit, & non pavebit, quoniam ipse est spes ejus.* Quod pulchrè atque eleganter deducit Lactantius desumpto ex Philosophicis principio. *Nemo dubitat, inquit, lib. vi. de vero cultu, qui timidi & imbecilli sunt animi, aut dolorem metuere, aut egestatem, aut exilium, aut carcerem, aut mortem: quæ omnia, quisquis non exhorruerit, fortissimus judicatur. Qui autem DEUM metuit illa universa non metuit.* Rectè nam Timor Domini, etiam Servilis, expellit Timorem exilii, servitutis, carceris, egestatis, omnisque alterius rei formidinem: siquidem rimens DEUM, eligit potius mortem, universamque suppliciorum molem sustinere, quàm DEUM

offen-

offendere, Calcatis igitur in anima, ut palustri solo, per Timorem Domini, Carbonibus gehennæ, soliditas obtinetur: nam Carbones isti absument paludis immundæ humorem omnem: hoc enim habet gehennæ Timor, ut observat Climacus gradu ultimo. Sic ergo in anima aptatur ad Fidei fundamentum locandum locus.

ARTICVLVS III.

CARBONES JUDICIS SEVERI,

Lana vellera Patris benigni sunt symbola.

VERUM, Carbonibus istis, ex Architecturæ sacræ præscripto, conjungēda sunt Lanæ vellera, quibus magis magisque firmatur animæ solum: id est, ut clarissime dicam, Timori copulanda est Misericordiæ divinæ, per Christum Salvatorem, Fiducia, sine qua minus esset firma substructionis moles. Hoc est, quod docuit Tridentina Synodus, eo loco, in quo egit de Fundamento, quod indirectè, quia dispositivè ad Ædificium spirituale requiritur, id est, de præparationibus ad sanctificationem peccatoris. Postquam enim dixisset: peccatores à Justitiæ divino Timore utiliter concuti, addidit, eosdem tunc ad Misericordiam DEI considerandam se convertendo in spem erigi, fidentes, DEUM sibi propter Christum, propitium fore, sicque paulatim ad justitiam & sanctitatem, perfectam perducere, Sessione VI. cap. 6. Bene autem per *Vellus Lana*, Misericordia, mansuetudo, & longanimitas DEI Opt. Parentis significantur. Est enim *Vellus* ab animalium mansuetissimo, ipsoque Misericordiæ symbolo, Ovicula resectum. Immo,

in Litteris divinis, per Vellus exprimitur *ἡ μαλὰ*, mansuetudo, seu longanimitas. Sic Psalmo LXXXIX. 10. ubi ex LXX. legitur: *Quoniam supervenit mansueto*, in Hebræo legi potest *gez gez*, quæ vox alibi (a) per *Vellus* redditur. Hoc *Lana vellus*, id est, *DEI Misericordia*, si cum Carbonibus, id est, iudiciorum divinorum Timore prematur, & & calcerur in corde, omnem illecebrarum humorem ex paludosa illa tellure exprimit, solumque ejus ad sustinendum virtutum palatium stabiliet.

(a) Deut. XVIII. 4. Job XXXII. 20. Serarius Judic. VI. q. 24. nu. 6.

ARTICULUS IV.

CHRISTUS JESUS

*Cui Lana Vellus, Edificio spirituali virtutum
supponendus.*

MELIUS fortasse fecero, si *Lana Vellus* fundamento Domus spiritualis substernendum, dicam esse illud, sine quo nulla inchoatur, sive in terris sive in cælis, Palatii moralis, mystici, divini, ædificatio, quodque omnibus supponi debet, ut firmitatem assequantur. Is est CHRISTUS JESUS, viuum virtutum omnium Fundamentum, ac unice solidissimum. An non enim in Christum Charismata Divini Spiritus, sicut *Pluvia* in *Vellus* descendere? *Quid VELLUS Gedeonis significat*, inquit suavissimus Bernardus, Sermone 2. super Missas. *quod utique de carne tonsam, sed sine vulnere carnis, nisi Carnem adsumptam de Carne Virginis absque detrimento Virginitatis. Cui utique distillantibus cælis, tota se infudit plenitudo Divinitatis. Si Christus est Agnus DEI innocens & immaculatus,*

us, ejus Caro est candidissima Lanæ Vellus, cujus meritis omnia ædificandi impedimenta auferuntur. Videtis-ne quàm bellè convenient Architecturæ sacræ profanæque observationes. Ex quibus deduximus, accommodatio sensu, Timorem Domini, & ejusdem misericordiæ fiduciam, adjunctis Agni immaculati exuviis, ac meritis, esse *Carbones & Lana Vellera* in palustro animæ solo jacienda & calcanda, ut Domus Sapientiæ, quæ Divinum est virtutum ædificium, possit exurgere.

ARTICULUS V.

ARTIFICIUM ARCHITECTONICUM

Collocandi fundamentum, adactis in imo Palis.

MAGISTER Architecturæ vulgaris Vitruvius libro tertio cap. 3. quod est de foundationibus, tam in locis solidis, quàm congestitiis, postquam docuit, foundationes in solido fieri debere, si queat solidum inveniri, addit, si hoc non reperiatur, sed locus sit congestitius ad imum, aut paluster, debere palis alneis, aut oleagineis, aut robusteis ustularis configi, sublicæque machinis adigi, & tunc structuris solidissimis fundamenta implenda esse. Alii brevius id exprimi posse existimant, & dicunt, terram prius fistucationibus, nempe, palis è robore, alno, olea ustularis, & fistuca machina adactis solidandam, antequam principale fundamentum jaciatur. Idem præceptum inculcat lib. v. cap. 12. Atque secundum hanc regulam, Venetiis, cum ea vrbs Adriatici maris stagnis & paludibus inædificata sit, fundamenta ædium constituuntur. Quod refricat mihi memoriam

B b 5 civi-

civitatis nobilissimæ, & emporii in tota Europa celeberrimi Amstelodami, (quod mihi natale solum Anno 1578.) Hæc urbs viris pariter, & opibus præpotens, in intimi sinus Batavici faucibus posita, præter naturæ munimentum, operibus etiam pro loci genio haud invalida, quum paludoso minimeque firmo solo inhæreat, aut, ut quidam asserit, (a) potius in undis natet, fundamenta non nisi incredibili impendio poni patitur, ad actis per fistucas trabibus arboribusque ingentibus, aut substrata materia, per sublicas connexa. Quo fit, ut putentur fundamentorum impensæ subinde reliquam structuram æquare vel excedere,

(a) Hadria. Junius in Batavia.

ARTICULUS VI.

TIMOR DOMINI

Comparatur cum Palis oleagineis, alneis, robusteis.

ANIMA hominis infidelis, aut peccatoris, ut jam ante præscripsi, vndis criminū est obruta, vel iis innata, verè palustris, instar terræ, aquis immersæ, nihil habens in imo solidi, cum non nisi vanitate innitatur, & rebus nihili, immò, sit ipsa Vanitas, & umbra mendacioque instabilior. In illo tamen, ad id destinato solo, Ædificium spirituale exstruendum est, cujus *Fundamentum* sit *Fides* ære perennius. Quid remedii? ab Architectura id petendum. Hæc docet, ut audivistis, terram istiusmodi fistucationibus esse solidandam, adigendos creberrimè Palos ustulatos, ex olea, alno, robore, tunc verò iis superædificandum. In Architectura-sacra, quam hic profite-

mur,

mur, *Palus est Timor Domini*, cujus varia officia, & functiones, sunt veluti Pali multiplices, quibus spiritualis fit palatio. Iis enim anima confixa solidatur, ut ad suscipiendam substructionem Fidei, aliarumque virtutum structuram sit aptissima. Hanc sive conceptionem, sive applicationem suggerit mihi Architecturæ sacræ peritissimus Rex David, qui cum haberet in optatis, ut in anima sua à supremo Architecto Ædificium virtutum erigeretur, sciret autem solum istud esse paludosum à stagnantibus concupiscentiæ undis, atque idcirco, non posse, nisi adaëctis palis fulciri, precabatur identidem, quod est. *Psalmo cxviii. Confige Timore tuo carnes meas: à iudiciis enim tuis timui.* Ac si ita oraret supplex. *Quæso Te, Princeps clementissime, & Architecte sapientissime,* tuis non solum auspiciis, sed & sumptibus præparalocum palationibus necessariis: nam mihi id est impossibile, cum incredibilis impendii sit, in aquis vanitatis fundamenta jacere: deinde, manum ipse ædificationi admovebo sedulo. *Confige Timore tuo carnes meas.* Ita Timore, tanquam Palis, suppliciorum igneorum jugi memoria præustulatis caro configitur, & solidatur. Nec te moveat, quod carnem nominet, non animam: per carnem enim intelligit, non corpus hoc, quod circumferimus, sed carnales cupiditates, quæ sunt in anima, ut subfiliens & fungosa terra, minimè firma: illas enim petit Timoris palis transfigi, ut sese amplius commovere non valeant. Loqui autem Psalmistam de Timore Servili, qui fundamentum est fidei, quamvis alii de filiali intelligant, omninò est verisimile.

Et quidem Timor ille multa habet cum Palis communia, ne quis symbolum & similitudinem calumniatur. IMPRIMIS enim, sicut Palus, quia desinit in acumen, terræ infigitur, illamque perforat, penetratque, ita

Timor

Timor gehennæ, seu pœnarum peccatis debitarum non hæret in superficie, nec cute tenus perstringit, sed sese in interiora insinuat, totum hominem pervadit, perque omnes transit potentias, intellectum, voluntatem, memoriam. Ideò Timore turbatur homo, & interiorius exteriusque concutitur. Quare, quod Interpret Latinus noster vertit, *Confige Timore tuo carnes meas*, S Hieronymus legit: *Horripulavit à Timore tuo caro mea* hoc est, horrore invasit, qui ad exteriora etiam diffusus est. DEINDE, Pali ad fulcienda ædificiorum fundamenta fistucis adiguntur. Est autem *Fistuca* machina, quâ pavtores utuntur, utrimque ansata ad pullandum idonea, qua pali terræ inmittuntur, ac tundendo infiguntur, haud secus ac malleo clavi. Timor in animam defigitur consideratione suppliciorum æternorum: quæ, instar fistucæ, duas ansas habet: nam & speculativa esse debet, & practica. PRÆTEREA, Palus festuca adactus, excludit, vel extrudit quicquid est molle & obvium, sibi que idcirco contrarium. Timor Judicis DEI & infernalium tormentorum meditatione theotoco-practica animæ immisus, pellit mollem omnem concupiscentiam, extrudit timorem mundanum, affectus omnes alios occurrentes, ut sibi adversos deprimat, nec resurgere patitur: peccata profligat. *Timor Domini*, inquit Ecclesiasticus cap. i. *expellit peccatum*: nimirum, ut Palus, quicquid est obvium sibi resistens. AD HÆC, pali in palustribus, terram fistulosam pumicosamque, si crebri, ac spissè adigantur, densant, quia nulla relinquunt foramina, nullas foveas. Haud secus, Timor Domini multiplex animæ solum, vanitate pumicosum, fistulosum, & rimarum plenum, ac dissolutum unit, stipatque, neq; in illa finit permanere ullas vanitatis levitatisve foveas. Quod oppido ad virtutû fundamentum jaciendum est necessarium.

DE-

DENIQUE. Pali in terram densè adacti humorem omnè ædificationis impedimentum, comprimendo, & extrudendo pellunt. Et hoc proprium est Timoris Servilis, qui de DEI Iudice, & pœnis Inferni concipitur, & mèti profundissimè imprimitur: exprimit enim omnem lasciviæ, petulantia, & cujuslibet criminis, aut peccati humorem noxium.

QVO D adeò est verum, ut apud S. Lucam capite XXI. dicat Dominus, quod homines, Iudicii metu, arescent: (*Arescentibus, inquit, hominibus præ timore*) Et nonne David hoc Timore salutari percussus exclamabat? *Ossa mea, sicut cremium aruerunt, Psal. CIII. 4.* Iterum, *Conversus sum in arumna mea, dum configitur spina: Psal. XXXI. 4.* scilicet, dum spinosus, vel acutus, ut spina, *Palus Timoris* infigitur. Quod alii legunt ex Hebræo: *Immutatus est humor meus in siccitates aestatis.* Alii, *conversa est, aut eversa pinguedo mea, & humidum meum in siccitates.* Nonnulli, *vertebatur succus meus in siccitatem aestivam.* Denique, aliqui: *mutatus sum, ut ex succulento factus sim aridior, quàm sint arista in media messe.* Exprimit enim humorem omnem, pinguedinemque deliciarum, ac concupiscentiæ *Palus Timoris* de DEO Iudice. Quare existimat S. Basiliius, non esse efficacius ullum instrumentum ad concupiscentiam extrudendam ex anima, quàm *Palum Timoris Domini.* Sic enim scribit in Psalmum XXXIII. *Cùm ad peccatum aliquod progredi voles, cogita mihi horrendum illud & non ferendum Christi Iudicium, quæque illud antecedent, comitabuntur, ac sequentur. Hæc time, atque hoc Timore eruditus, animam à Concupiscentia ad hæc mala retrahere.* Quod si fiat, victoriam jugiter spondet. Similis est exhortatio S. Ephæm, sermone luculento de Patientia. Idem suadebat Sapiens sententia illa apud omnes vulgata, utinam ab omnibus æquè intellecta: *Memorare novissima tua, & in æternum non peccabis: hoc est,*
memo-

memorare mortem certam, Judicium districtum, supplicium sempiternum; & non peccabis: nam horum qui meminit, non peccat, dum meminit: non quia meminit tantum, quid enim ad rem meminisse solum? sed quia memoria, tanquam fistuca, Palos Timoris salutaris sibi infigit, quibus ipse transfixus, omni humore vitioso liberatur, & redditur in bono firmus, constans, immobilis.

ARTICVLVS VII.

TIMOR DOMINI SALUTARIS

Olea. Alnus. Robur.

NON est reticenda Palorum, quos ad Aedificationem nostram necessarias esse probavimus, materia, nec hujus transilienda consideratio, cum sit utilissima, ut Timoris natura penitus inspiciatur. Materiam nominat Vitruvius tres arbores, *Oleam, Alnum, Robur*, in quibus invenio symbolicè significatas eas qualitates, quæ Timori inesse debent, ut ad fundandi effectum sit idoneus.

I. **OLEA** solum est Misericordiae. Ita ferri debet Timor in DEUM Justum, ut Misericordem etiam contempletur. *Olea* luctatoris est hieroglyphicum, quod oleo olim ungerentur pugiles:

Cetera populeâ velatur fronde juvenus

Nudatosque humeros oleo perfusa nitescit.

canebat Poëta. (a) Oportet Timorem esse fortem, animosum, luctatorem, qui omnibus mollitiei affectibus

(a) s. *Aeneid*,

bus se opponat, passiones teneritudinis aggrediatur, adversarios serix conversionis oppugnet.

Olea pacis est reffera.

Paciferaque manuramumprætendit oliua.

Et supplicis animis

----- *Centum Oratores*

Ire jubet ramis velatos Palladis omnes.

Velati ramis olea, veniamque rogantes.

Et tranquillitatis. Hinc illud *Oleo tranquillior*. Et naturæ hoc ad eò tranquillæ perhibent, ut mare, rem omnium turbulentissimam tranquillet. Timor Domini, qui sit initium Sapientiæ, inhærere debet animæ, ad pacem cum DEO, ad quietem secum, ac cum proximo stabiliendam compositæ; debet esse mentis demissæ, humilis, ac suppliciter veniam postulantis.

II. *ALNUS* est arbor, quæ ex aqua provenit, ideoque aquosis gaudens locis, ita fortasse dicta, quod amne alatur. Nascitur juxta fluvios, aquis obruta, inquit Vitruvius. Vnde & lignum ejus ad navalem materiam imprimis commendatur.

----- *fluctibus aptior Alnus.*

canebat Lucanus. Aqua, ut sæpius est probatum à nobis, in arcano sermone, Gratiam Spiritus divini significat, ex qua nisi Timor, ut ex aqua *Alnus*, procedat, ad fundandam Domum Sapientiæ est inutilis. Non enim Timor naturalis, qui viribus naturæ gignitur, sed supernaturalis solum, quæ Gratiæ est Christi, seu Spiritus-sancti fœtus, ad fundandum hic valet. Si sit præterea, sicut *Alnus*, ut non facile corrumpatur: quod *Alno* tribuit Vitruvius. Immò, ut idem scribit, in palustribus locis palationibus crebro fixa permanet immortalis ad æternitatem. Non

Timor

(a) *Æneid*, 8. (b) *Æneid* 7. (c) *Æneid*, 11. (d) *Plini*. lib. 2. c. 103.

Timor diarius, non horarius, multo minus momentaneus, sed firmus, & quadamtenus incorruptibilis est. Initium Sapientiae Timor Domini manet in aeternum. Alno incorruptibilior, est magis immortalis. Timor Domini sanctus, permanens in seculum seculi. Psal. xviii, 10.

III. ROBUR, ultima Palorū ad fundamenta aptorum materia, est species arboris glandiferæ durissimæ, fortitudinis, ac firmitatis inconcussæ hieroglyphicū. Omne quod forte est Robur vocamus scribit Servius, & passim tum pro animi fortitudine, tum pro corporis firmitate, per translationem, sumitur: magnitudinis vastitatisque est visendæ. Debet esse Timor tuus roboreus, firmus, fortis, & qui magnitudine ac vastitate totam animam, ejusque facultates omnes occupet: qui expandat ramos ab appetitu rationali ad sensitivum: ut non solum voluntatem afficiat, sed sensum quoque. Talis est Timor, qui horripilationem, tremorem, gemitus, & alias animi ac corporis commotiones gignit. Hic si quis alius, tati quam Palusex robore, animam transfigit, expellit peccatum, & firmitatem inducit insuperabilem.

SERMO XIV.

FUNDAMENTA

Domus Sapientiae

Seu

Ædificii Spiritualis

VERBUM DEI. BONVM EXEMPLVM
CATECHISMVS. CONCIO. EXHORTATIO.

PRÆ-

PRÆFATIO.

MONENT ab Architecturâ desumpti adificandi modi variis, quos hactenus explicavimus, ut differamus, de aliis quibusdam, quæ indirectè, sicut Timor & Humilitas, Fundamentum spiritualis Aedificii nuncupari posse videntur. Quæ enim Carbonibus ac Palis æquè significantur, ac Timor non inepta analogia ad fundamenti rationem traduci posse videntur.

ARTICVLVS I.

VERBUM DEI

Fundamentum Aedificii spiritualis.

ARBO in arcanis Sacræ-Scripturæ symbolum est sermonis divini à DEO, vel ejus Interpretibus prolati, eumque significat. Ita S. Hieronymus Isaia vi. 6. Epist. 142. accipit Carbonem, quo Isaia labia purgata sunt: Volavit, inquit Propheta Isaia vi. 6. ad me unus de Seraphim, & in manum ejus Calculus, quem forcipe tulerat de altari. In LXX. Interpretum versio est Carbo. Verè, desolatorius Carbo, inquit S. Hieronymus, qui linguam puram facit à peccatis, sermo divinus est. Quod confirmat ex Isaia XLVII. ubi dicitur de infidelibus & obstinatis, eoque super glaciem frigidis: Non sunt pruna quibus calefiant: aut, ut alia habet versio, Habes Carbones ignis: sedebis super eos: hi erunt tibi in adiutorium. Simili modo B. Bruno Herbipolensis illud Psalmi CXXXIX. Cadent super eos Carbones, interpretatur de

Secundæ pars.

Cc

viris

viris spiritualibus igne caritatis & cognitionis accensis, qui dicuntur casuri, id est, cum magno pondere sententiarum, & divinorum verborum, tanquam Carbonum ignitorum, infideles, & hæreticos præsertim oppressuri. His porro Carbonibus in animâ, prædicatione Evangelicâ, & cœlestis Magistri interius docentis, & permoventis gratiâ calcatis, formatur palustris illa terra ad fidei substructionem suscipiendam. Ut rectè, *Verbum Dei Prædicatum, & Auditum*, dicatur *Ædificii spiritualis Fundamentum*, indirectè, ac dispositivè, sicut de Humilitate, ac Timore docuimus. Ita initium fidei, id est, ædificationis spiritualis, esse à prædicatione adfirmat Paulus Apostolus: *Fides, inquit, ex auditu: auditus autem per Verbum Christi.* Ad Rom. x. 17. Quasi dicat, Fidei substructionem præcedit auditio: nam percipiendum est primò quid credere oporteat. Verùm, audirus, ipsaq; a deò, quæ auditione concipitur Fides, substratum habet Verbum DEI, quatenus complectitur ea, quæ sunt divinitus revelata; sive illa scripta sint, sive traditione accepta, sive denique Apostolicâ & Ecclesiastica auctoritate definita.

ARTICULUS II.

BONUM EXEMPLUM

Fundamentum Domus Sapientie.

ANALOGIA à superiori haud multum differente Fundamenti rationem participat *Bonum Exemplum*, est enim animis infidelium, aut malorum instar Carbonum, quibus terra palustris firmatur. Quot ad fidem conversi sunt? quot ad virtutum studium? quot ad cultum pietatis?

pietatis? quot gnauiter in ædificationem Domus spiri-
 tualis incubuerunt, postquam his carbonibus in solo
 mentis calcatis dispositi prius fuerunt? In hunc fermè
 sensum S. Augustinus exponit illud Psalmi cxxxix. *Ca-*
dent super eos carbones, in ignem deijcies eos: in miseris non subsi-
scent. Carbones enim dicit designare Sanctos, fide, spe,
 caritate accensos, qui euaferunt lux in Domino, cum es-
 sent prius tenebræ: quosdam tamen accendunt ipsi *Verbo*
 atque *Exemplo*; nimirum, illos, in quorum mentes, ut
Carbones, cadunt, & soliditatem procurant. Simili ferè
 modo Hugo Cardinalis, explicans versiculum nonum
 Psalmi xvii. *Ascendit fumus in ira ejus: & ignis à facie ejus ex-*
arsit: Carbones succensi sunt ab eo. Nam in fumo ascenden-
 te, statim Incipientium; in igne exardente, Proficien-
 tium; in Carbonibus succensis, Perfectorum; qui alios
 quoque inflammant, *Verbo & Exemplo*, considerat. An-
 non talis in paucis fuit S. VINCENTIUS FERRERIUS,
 cujus concione, quam sanctitas viri animabat, ad eò qui-
 dam commotus, mutatusque legitur, ut facies ejus *Car-*
bonem exhibuerit? At verò, Carbones absque igne, de-
 signare peccatores existimat idem Psalmorum præcla-
 rus Interpres: homines vacuos caritate, frigidos torpore
 fidei, obscuros exempli corruptione, immundos imita-
 tione. Quando autem sunt accensi, denotare justos il-
 los, qui sunt calidi igne Spiritus sancti, caritatisque. Ex
 hi congeruntur super inimici caput, ut dicitur Prover-
 biorum xxv. *Si esuriet inimicus tuus ciba illum; si sitierit da eò*
aquam bibere: prunas enim congregabis super caput ejus, & Domi-
nus reddet tibi. Qua sententia utitur S. Paulos ad Roma-
 nos xii. dans præcepta; quomodo inimicos nostros
 Christo lucrari debeamus, id est, malos ad frugem per-
 ducere, & ex vitiosis, criminosisque, bonos ac studio-
 sos reddere: quod non fit, nisi virtutum *Ædificio* in
 mente

mente erecto. Sic autem differere videtur. Ardes desiderio convertendi ad DEUM, Christi, tuique proximos, qui perpetim tibi insidiantur, & malè vivendo contumeliam religioni inferunt: velles omnes tui esse similes, id est, Sapientes Architectos, qui jacto *Fidei Fundamento*, virtutum parietes erigerent, & perfectionis rectum imponerent. Quid facto opus? præscribit ita: si egestate pressus esurit, illum tu benignè, indulgenterque recrea, & cibum ministra, si sitit, potum præbe: noli vinci in malo, sed vince in bono malum: bono illi esto exemplo, virtutem exerceto: hæc aliaque si ad *Ædificationem* proximi feceris, ignitos Carbones coacervabis in caput ejus. Quænam hæc collatio & connexio dicat quispiam? Si bono fuerim aliis exemplo, si inimicorum necessitatibus consulero, si injurias non fuero vindicta persequutus, si inimico pepercero, si lenitate cum iracundia pugnaverò, si contumelia me superari non permisero, si par pari non retulero, si dederò operam, ut benè de inimico merear, si male facta benefactis competesem, si malitiam alienam propria vincam bonitate, denique si nihil nisi ad ædificationem fecero, congeram *Carbones ignis* super caput inimici. Quis hoc beneficium sibi præstari cupiat, ut carbonibus compluatur? Ego si vos mihi demereri vellem, & dicerem, me proximo, qui erit dominica sequente confessu, de hac cathedra missilia carbonum in singulorum capita vibraturum, certissima destinatione, ut nemo indonatus abiturus sit, quis huic se beneficio sisteret? quis gratias ageret? quis me prudenter facere adfirmaret? Et tamen Paulus divino afflatus Spiritu, nihil inimicis contingere posse ad emolumentum utilius, nihil fieri à Sapiente Architecto existimat, quo melius ad versariis consulatur. Et hoc ipsum Apostolus didicerat in gymnasio sapientissimi Salomonis,

nis,

nis, in quo illud erat vulgatum: *Si esurierit inimicus tuus, ciba illum; si sitiverit, da ei aquam bibere: prunas enim congregabis super caput ejus.* S. Cyprianus legit, (a) *Carbones vivos super infundes in caput ejus.* Itaq; lateat oportet aliquid in ea metaphora non omnibus obvium, quod nobis investigandum eruendumque relinquatur.

VARIA est Patrum dum tropicam illam loquutionem tractant, expositio. Sed non probanda illa quorundam apud S. Augustinum & Bedam, (b) inimico faciendum benè idcirco, ut dum ille in sua pervicacia, atque improbitate perseverat, acrius apud inferos igne sempiterno crucietur: quasi sermo sit de Carbonibus pœnarum, & incendii infernalis; ac suggeratur modus se ulciscendi de inimico: nimirum, si sit illa causa gravioris supplicii. Non est hic sensus Apostoli, qui subjicit: *vince in bono malum.* Neque consentaneum est Verbo DEI, ut suggeratur benefaciendum inimico, quo per exhibita beneficia perditionis materia subministratur.

Minus malè opinantur, quamvis sequuti Origenem, qui *Carbones ignitos* referunt adustionem illam, quo inimicus aduritur, quando experitur illius beneficentiam ac liberalitatem, cujus iram convitio, vel contumelia provocavit. (c) Verùm, mihi non est dubium, coacervatione *Carbonum* significari beneficii alicuius collationem. At, quod-nam illud? Finge in capite alicuius, ex carbonibus apposis, aut, ut Græca significantius habent, coacervatis, ignem excitari, & caput, diadematis instar imperialis cingere; profectò totus homo ille, non calefiet modò, sed penè in *Carbonem ignitum* mutabitur: secus eveniret, si prunæ pedibus solum apponerentur. Significari igitur videtur, si quis multa beneficiorum

Cc 3 ge-

(a) *ἀνθράκας ζυγός.* lib. 3. ad Quirin. (b) Serm. 68. de i. emp.
(c) Prov. 25. (d) S. Chrysof. Theodor. Theophyl. Epist. ad Rom.
Auct. Imperf. hom. 5, in Matth.

genera inimicis impendat, fore, ut is, velut Carbonibus acervatim positus, inimicitiam, tanquam beneficiorum igne consumpta, totus accendatur in amorem ejus, quem antea vehementer, & pervicaciter oderat.

O præclaram vindictam inimicum suum hoc modo comburere, vel ferri instar ignire. O beneficium luculentum! hominum ex malo bonum, ex facinoroso studiosum, & scelerato sanctum exemplo suo facere. Quocirca S. S. Hieronymus, Augustinus, & Ambrosius, nec non Eucherius, per *Carbones ignitos* intelligunt caritatis ardorem, quo necesse est inimici animum inflammari, dum ejus, quem læsit ipse beneficentiam, liberalitatemque experitur. Verè dixit Augustinus: *libr. de catechiz. rudib.* *Nulla est major provocatio ad amandum, quam pravenire amando: nimis enim durus est animus, qui si ultrò dilectionem non vult impendere, etiam nolit rependere.* Et Hieronymus. *Epist. lxx. q. i.* *Quando inimicis nostris præbemus beneficia, malitiam eorum nostra bonitate superamus, & mollimus duritiam, iratumque animum ad mollitiem & benevolentiam flectimus, atque ita congregamus Carbones super capita eorum, de quibus scriptum est Sagittæ potentis acutæ cum Carbonibus desolatoris. Ut quomodo de altari Carbo sublatu Prophetæ labia purgavit, ita & inimicorum nostrorum peccata purgentur, & vincamus in bono malum, & benedicamus maledicentes nos. S. quoque Augustinus, *Sermone 26. de diver* quærens alicubi, quomodo quispiam diligat quem vult ardere carbonibus? respondet, intelligi de Carbonibus quorum est mentio in psalmsi *cxix. versiculo 4.* *Sagittæ potentis acutæ cum carbonibus desolatoris, seu vastatoribus, qui dantur homini ad versus litigiam dolosam. Cùm enim quisque, inquit, benefecerit inimico, & non victus malo ejus vicerit in bono malum, plerumque illum inimicitiarum suarum pœnitebit, & irascetur sibi, quod tam bonum hominem læserit. Ipsa verò ustio à carbonibus, pœnitentia est,**

est, que tanquam carbonis ignis, inimicitias ejus, malitiasq; consumit.

HÆc si non congruenter metaphoræ dici pronunciam, doctissimis illis Patribus adversabor, quod nollem equidem, cum ipsorum & commendem pietatem, & laudem acumen, & recipiam interpretationem, ut litteræ convenientem. Sed quoniam non solum litteralem sensum confector, sed illum etiam, qui spiritualis, mysticus, & accommodatitius vocatur, & supposito sensu litterali, componitur ex variarum rerum analogia, in quo pii cōtemplatoris exercetur ingenium; liceat hoc loco, Salomonis & Apostoli Pauli sententiam de Carbonibus in caput inimici cōgerendis, ad Architectonicam Christianam accommodare, modo illo quem supra insinuabam. Velles lucrari proximum, & ex homine perverso ac DEI inimico, bonum, & superis carum reddere. Sis sapiens Architectus, cujus est fundamentū ponere in solido; quod si non inveniat, sed terra sit paludosa, Carbonibus calcatis eam fulciat, & superædificet. Inimicus tuus turbidis perturbationum undis quatitur & involvitur; itaque carbonibus hic opus: virtutem illi tuā demonstra, benevolentia signa exhibe, honore illū præveni, famentē, sitientēq; recrea, quicquid boni exempli quicquid ædificationis est, ostende, & Carbones in caput, id est, principē ejus partem, mentē seu animū coarcervabis, præparabisque solum ad fundamentū virtutum, atque ædificii spiritulalis sustinendum. Veniet enim facillimè in memoriam Carbonum, quibus cruciantur impii, ingrati, contumaces, sicque Timorem salutarem concipiet, ne DEO non reconciliato æternis addicatur Carbonum ustulationibus. Hoc salutis est initium: hoc Profundamentum Ædificii spiritualis. Similem fortasse conceptionem habuit, qui confecit Officium de S. Augustino,

gustino, in quo sic canitur: *Vulneraverat Caritas Christi Cor
ejus, & gestabat verba ejus in visceribus, quasi sagittas acutas, &
Exempla servorum DEI, quos de mortuis vivos fecerat, tanquam
Carbones vastatores.* Quo in versu, Exempla eorum,
quibus motus Augustinus conversus erat, & fundamen-
tum cœlestis palatii jecerat, dicuntur fuisse *Carbones* in
ejus corde. Hos autem se ad stabiliendum in bono ani-
mum habuisse causas, scribit ipsemer in octavo suarum
Confessionum, ubi fatetur cap. II, se proborum permotum
Exemplis vitam meliorem incepisse: postquam vi-
disset quodammodo castam dignitatem continentiam,
pias manus ad se extendentem, plenas gregibus bono-
rum exemplorum, & audire videretur irridentem irri-
sione exhortatoriâ, *Tu non poteris, quod isti & ista?*

IDEM S. Augustinus enarratione in Psalmum cxiix
egregiè declarat, quomodo DEUS, ut Sapiens Archite-
ctus, ad Ædificiū spiritualis Fundamenta ponenda, uti-
tur *Carbonibus Exemplorum bonorum.* Illius autem ut perci-
piatis sensum, concipite hominem, vel infidelem, vel
peccatis immersum, Ædificasse Domum Diabolo, ex
vitiis, tanquam straminum manipulis, aut alia, quæ flam-
mam ferre non potest, materia, in solo minimè firmo,
advenire deinde Architectum Sapientem DEUM, & im-
mittere in hanc fabricam stramineam, vel sœneam, ei si-
milem, *Carbones desolatorios, ac vastatores,* qui prius illud
Ædificiū absumant, & postea animæ solum ad susci-
piendum *Fundamentum Domus Sapientiæ* firment. *Exempla,*
inquit Augustinus, *sunt Carbones vastatores: & quare va-
statores dicuntur: breviter accipiat Caritas vestra. Quando ad vi-
tia homo pellicitur, & à virtute avocatur, lingua subdola illi dicit:
vide ne possis implere, multum est à te hoc aggredi. Accepisti tu
præceptum Evangelicum: habes sagittam, sed Carbones necdum
habes. Timendum est, ne sagitta sola non valeat ad versus linguam*

dolo-

dolosam: sunt & Carbones. Vt puta, incipit tibi dicere DEUS. Tu non potes? quare ille potest? quare alter potuit? Numquid tu delicatior es illo Senatore? numquid tu infirmior es illo, aut illo valetudine? numquid tu infirmior es foeminis? foemina potuerunt, viri non possunt? delicati divites potuerunt, pauperes non possunt? Sed ego, inquis, multum peccavi, & multum peccator sum. Numerantur etiam, qui multum peccaverunt, quo plura illis remissa sunt peccata. Quomodo dictum est in Evangelio? Cui modicum dimittitur, modicum diligit. Cum ergo ista fuerint enumerata, & nominatim dicti fuerint homines, qui potuerunt, ille accepta Sagitta in corde, accedentibus etiam Carbonibus desolatoriis, convertitur: certe, desolatur in eo cogitatio terrena, quæ est conversionis initium. Quid est autem desolatur? ad desolationem perducitur. Erant autem in illo multa, quæ malè fronduerant; multæ carnales cogitationes, seculares multi errores. Ipsi uruntur Carbonibus veneratoriis, ut fiat purus locus desolatus: in cuius loci puritate faciat DEUS Ædificium suum: quia facta erat ibi ruina Diaboli, & ædificatur ibi Christus: nam quam diu manet ibi Diabolus, non potest ædificari Christus. Accedunt Carbones desolatorii, & deijciunt, quod malè fuerat ædificatum; & desolato loco, accedit instructor felicitatis perpetuæ.

EXEMPLA ergo multorum iniquorum, qui conversi sunt ad Dominum, Carbones dicuntur, & Carbones vivi, ardentibus, desolatorii: nam extincti, carbones mortui dicuntur; ardentibus, vivi appellantur. Audis homines mirari, & dicere: ego illum novi, quàm ebriosus fuit? quàm sceleratus? qualis amator Circi, vel Amphitheatri, qualis fraudator? modò quomodo DEO servit? quàm innocens factus? Noli mirari. Carbo est. Vivum gaudes, quem extinctum plangebās. Sed quando laudas vivum,

si nosti laudare, adhibe illum mortuo, ut accendatur, id est, quicumque adhuc piger est, sequi DEUM, adhibe illum Carbonem, qui erat extinctus. Nimirum, concipiebat Doctor egregius, Animam peccatoris, ut terram palustrem, alga, dumis, & spaliuris cogitationum variarum, & peccatorum obsitam, non posse autem in ea ædificium extrui, nisi his exustis, factâque complanatione. Utrumque autem Carbonibus desolatoriis bonorum Exemplorum fieri pronunciat.

ARTICULVS III.

CATECHESIS. CONCIO. EXHORTATIO

Fundamentum Ædificii Spiritualis.

CUM, quod sunt *Pali* in solo humido ac palustri, id in anima hominis infidelis, aut criminosi, sint Catecheses, Conciones Evangelicæ, Exhortationes ferventes, Comminationes acres, Incitationes sæpius repetitæ, ad fidem, virtutem, pietatem, totiusque vitæ emendationem seriam, hæ quoque ad Fundamenti rationem accedunt; sed ut superiora, indirectè, ac dispositivè, quatenus terram ad substructionem fidei ac virtutum suscipiendam præparant. Quotusquisque ad Christianam Religionem adducitur, vel seriò virtutum studio se addicit, quem non aut colloquutiones privatæ de rebus divinis, aut majorum hortamenta domestica, aut comminationes publicæ, aut iteratæ amicorum comminationes commoverint? Hi sunt *Pali*, ac semiusti stipites terræ humidæ peccatricis animæ infodiendi, antequam proximum *Fundamentum Fidei* collocetur. *Verba Sapientium*, inquit

inquit Ecclesiastes cap. XII. 11. sicut stimuli, & quasi clavi in altum defixi, quæ officium faciunt, quod in Architectonica Pali, ad humorem ædificationi noxium extundendum.

SERMO XV.

TIMOR DOMINI SERVILIS

Quæ Fundamentum, duo extrema vitet.

ARTICULUS I.

CHRISTUS ET DEIPARA

Non habuerunt Timorem Servilem.

VIBUS animæ solum non est palustre, id est, qui nullo sunt cupiditatum luto inquinati, aut peccati undis immerfi, eo fundandi genere, ad quod *Timor Servilis* requiritur, non indigent, ut altissimum virtutum palatium in se extruant, vel habeant in anima erectum. Quare ille fundandi modus omnibus non est necessarius. Certè, in **CHRISTI** Domini animam peccati omnis incapacem, infigi non potuerunt, ob plus, quàm ad adamantinã stabilitatem, *Pali Timoris Servilis*, licet *Dono filialis* fuerit præditus, secundum *Isaiæ* oraculum. **DEIPARA** quoque *Virgo*, quoniam terram mentis non habebat, vel luxuriæ sordibus inquinatam, vel concupiscentiã udam, vel
 lasci-

lascivia lubricam, vel vanitate fistulosam, vel spongiosam inconstantia, istius modi *Palis* non egebat. Quocirca, ut illam *Timoris casti & filialis* nunquam fuisse expertem, ita nullam *Timoris Servilis* partem habuisse omnino mihi persuadeo.

ARTICVLVS II.

TIMOR DOMINI SERVILIS

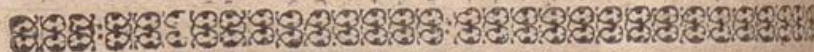
*Homnibus ceteris plurimum conducit ad inchoandam
Ædificationem Domus Spiritualis.*

VIRTUTIS hostes jurati, quorum istud unicum est votum: *Exinanite, exinanite usque ad fundamentum in eâ*, id est, Fundamentum funditus evellite, cum non neciant, Spirituale Ædificium in palustri nostro solo substructionem *Timoris Servilis* postulare, id sedulo curant, ut *Timoris* illius, vel *Carbones* calcari, meditationis incurbente machina non valeant, vel *Pali* infigi, considerationis iudicii & gehennæ impulsu non possint: nam & meditationem, & considerationem omnem salutarem dissipare conantur. Uritur autem hoc ad perficiendum *Cacodæmon* fidei Catholicæ adversarius, per quos disseminans *Zizania*, docet inter alia, malum, Deo quæ in gratum esse pœnæ timorem, nec fas esse Christiano, pœnam, quamvis gehennalem metuere. Est enim inter absurdissimos sectariorum qui superioris ævi hæresiarum nominatissimum sequuntur, errores, iste: omnem pœnarum inferni Timorem non modò inutilem esse, sed etiam cum lethali junctum culpa facere hypocritam: atque idcirco pœnitentiam, quæ ex Timore calidè nascitur,

hascitur, non esse Deo acceptam: immò, hominem non
vi reatus crimine illi magis invisum reddere.

Quid posset dici ad impediendam spiritualem Ædi-
ficationem accommodatius? quid in Pietatis negotio
pernitiosius? Nam imprimis, cum *Timor Domini*, & ligna-
tè, *Serviliis*, sit *Initium*, id est, *Fundamentum Domus Sapientia*,
ac plerique omnes metu pœnarum, & suppliciorum à
flagitiosa vita abstrahantur, atque ad Virtutis Palatium
erigendum incitentur, qui Timorem istum è pectori-
bus suis eijcere tentant, *Fundamentum* virtutum omnium
evellere nituntur. Deinde, quod de hypocrisi dicitur,
blasphemum est, non tam hominum, quàm Cacodæ-
monum commentum. Neque enim Deus homines hy-
pocritas, aut peccatores facere potest: & tamen ipse est
qui *Timoris Palo* cor humanum configit. Quorsum enim
tam frequenter, tenebras exteriores, dentium crucia-
tum, incendia sempiterna, & alia gehennæ supplicia per
se, perque suos ingeminat, & comminatur? reor sanè,
nec aliã facilè comminisceris causam probabile, nisi,
ut Diaboli in nobis ædificio funditus everso, novũ soli-
dumque, pro Sapientiæ, seu Virtutum, Domo, Funda-
mentum ponamus. Ecclesia Dei, num filios suos hypo-
critis facere molitur, cum Judicium, tum particulare,
tum generale, formidinis, ac horroris plenissimum iis
toties proponit? Quid de Patribus & Magistris Ecclesiæ
dicam, viris sanctissimis, in quorum paræneticis nihil
occurrit frequentius, quàm commendatio *Timoris Servi-
liis*, non excluso *Filiali*, & ad illum exstimulatio? Audiatur
S. Basilius, Commentario in Psalmum xxxiii. *Timor sa-
lutaris, qui ad sanctitatem deducit, & anima divinitus insitus est,
qualis existat, si cupis audire, attende. Quando fortè ad aliquod
peccatum te videris paratum, illud horribile Christi Iudicium co-
pula. Hoc timore correptus & insitutus à pravis concupiscentiis*
ani-

animum cohibebis. S. Ambrosius ad Virginem lapsam, multis agit cum Virgine corrupta, & exstimulat, ut sibi gehennæ incendia, & tenebras exteriores ante oculos ponat. An fortasse, ut hypocritam faciat? Nec S. Hieronymus erat hypocrita, qui de se ipse scribebat: Ille ego sum, qui ob gehennæ metum tali me carcere damnaveram. Quid S. Augustinus? nonne initium conversionis suæ lib. vi. *Confess.* attribuit Timori, quæ semel conceptum in medio libidinum æstu retinuerat? Hoc igitur sit firmum ratumque, Isagogicum ad conversionem, introductorium ad pietatem, fundamentum denique Aedificii spiritualis, & initium Domus Sapientiæ, esse TIMOREM DOMINI, quem vobis enixissimè commendo.

NOTÆ.

Bellarminus *Concione secundâ de Iudicio extr.* Cùm omnes Lutherianorum errores mihi & absurdi, & perniciosi videantur, tum illum absurdissimum & perniciosissimum semper iudicavi, quem hominum pectoribus inferere conantur, cùm ajunt, *Timorem illum, qui ex iudiciorum DEI, & cruciatuum gehennæ oritur, solet, hominem hypocritam & magis reum reddere.* Legendus idem *Lib. de Pœnit. Rossensis Art. vi. damnatorum à Leone X. Tridentina Synodus sess. vi. Canone VIII.* Si quis dixerit, gehennæ metum, per quem ad misericordiam DEI de peccatis dolendo confugimus, vel à peccando abstinemus, peccatum esse, aut peccatores peiores facere, anathema sit.